

Onsdagen den 14 november

Kl. 10.00

Förhandlingarna leddes till en början av tredje vice talmannen.

Anmälan om kompletteringsval till utskott och Europarådets parlamentariska församling

§ 1 Anmälan om kompletteringsval till utskott och Europarådets parlamentariska församling

TREDJE VICE TALMANNEN:

Socialdemokratiska riksdagsgruppen har anmält Lars Svensson som suppleant i utbildningsutskottet.

Moderata samlingspartiets partigrupp har som nytt ombud i Europarådets parlamentariska församling efter Gösta Bohman anmält nuvarande suppleanten Anders Björck och som ny suppleant efter Björck anmält Inger Lindquist. Valet gäller för tiden till öppnandet av församlingens nästa ordinarie möte.

Tredje vice talmannen förklarade valda till

suppleant i utbildningsutskottet

Lars Svensson (s)

ombud i Europarådets parlamentariska församling

(för tiden till öppnandet av församlingens nästa ordinarie möte)

Anders Björck (m)

suppleant i Europarådets parlamentariska församling

(för tiden till öppnandet av församlingens nästa ordinarie möte)

Inger Lindquist (m)

§ 2 Justerades protokollet för den 6 innevarande månad.

§ 3 Upplästes följande inkomna ansökan:

Till riksdagen

Härmed anhålles om ledighet från riksdagsarbetet under tiden den 15 november–den 15 december 1979 för företagande av utrikes resa.

Stockholm den 13 november 1979

Torsten Bengtson

Kammaren biföll denna ansökan.

Onsdagen den
14 november 1979

*Rätt till ledighet
och ersättning för
kommunalt förtro-
endeuppdrag m. m.*

Tredje vice talmannen anmälde att *Anders Ljunggren* (c) skulle tjänstgöra som ersättare för *Torsten Bengtson*.

§ 4 Föredrogs och hänvisades

Propositioner

1979/80:45 till skatteutskottet

1979/80:56 till arbetsmarknadsutskottet

§ 5 Föredrogs och bifölls

Interpellationsframställning 1979/80:59

§ 6 Föredrogs

Konstitutionsutskottets betänkande

1979/80:8 med anledning av motion om suppleants tjänstgöring i länsstyrelses styrelse

Utskottets hemställan bifölls.

§ 7 Rätt till ledighet och ersättning för kommunalt förtroendeuppdrag m. m.

Föredrogs konstitutionsutskottets betänkande 1979/80:9 med anledning av motioner om de förtroendevaldas arbetsvillkor – rätt till ledighet och ersättning för kommunalt förtroendeuppdrag m. m.

EGON JACOBSSON (s):

Herr talman! Det var inte ofta man hade anledning glädjas över den folkpartiregering som provisoriskt försökte styra vårt land fram till valet i höst. Men initiativet att ge kommunaldemokratiska kommittén tilläggsdirektiv måste hälsas med tillfredsställelse. Jag vet inte om det var de motioner som inlämnades under vårsessionen som blev anledningen till dessa tilläggsdirektiv.

Oavsett om motionerna var den direkta anledningen, så är det ett steg i rätt riktning. Som framhålls i motionen 1978/79:405 har ju den nya kommunallagen inte givit kommunerna de vidgade befogenheter som är erforderliga för att fatta beslut som innebär att alla grupper samhällsmedborgare kan delta i det kommunalpolitiska arbetet. Det finns enligt min mening ingen anledning att lagstiftningen inom detta område skall vara av överförmyndarkaraktär när det gäller kommunerna.

Kommunernas roll och uppgifter i vårt samhälle är i dag av den omfattningen att deras beslut påverkar allas vår vardag. Kommunernas folk borde då också kunna få förtroendet att själva fatta beslut i arvodes- och ersättningsfrågor. Det kan inte kommunerna i dag. Det visar regeringsrättens dom (2 000-1978), där regeringsrätten upphävde beslut som min egen hemkommun fattat. Kommunens beslut tillkom för att möjliggöra för personer som har skiftarbete att delta i det kommunalpolitiska arbetet.

Jag noterar därför med tillfredsställelse att utskottet delar de synpunkter som framförs i motionen, och jag vill, herr talman, instämma i utskottets skrivning och i likhet med utskottet framhålla följande: "Det utredningsuppdrag som kommunaldemokratiska kommittén erhållit måste — — tillmätas stor vikt och bedrivs med största skyndsamhet." Då kan de olägenheter som fortfarande kvarstår när det gäller att möjliggöra för alla samhällsgrupper att engagera sig i det kommunalpolitiska arbetet undanröjas.

BONNIE BERNSTRÖM (fp):

Herr talman! Vi har de senaste åren fått en rad personliga vittnesbörd om hur svårt det kan vara att förena politiskt arbete med ett normalt familjeliv. Vi vet också att kvinnor lämnar politiken i första hand av familjeskäl, medan män lämnar politiken i första hand av åldersskäl och först på femte plats anger familjeskäl. Nyligen publicerade undersökningar visar också att de politiskt förtroendevalda i allt högre grad rekryteras bland offentligt anställda — de som har lättast att anpassa arbetstider till politikens krav.

Politiska förtroendeuppdrag utövas i hög grad på helger och kvällstid. Det ligger i sakens natur: politikens uppgift är ju att nå ut till människorna. Och människor är i regel bara lediga på kvällstid och helger.

Den andra sidan av samma sak är att de som har politiska förtroendeuppdrag tvingas att arbeta på obekvämtid i en utsträckning som inte är vanlig. Den som har ett vanligt arbete och dessutom har några politiska förtroendeuppdrag avsätter ofta kväll efter kväll, helg efter helg för sina politiska uppdrag.

Detta innebär att just de som skall besluta om t. ex. affärstider, barn tillsyn eller sex timmars arbetsdag tvingas till arbetstider som gör att de ofta försummar eller inte hinner med familj och vänner, vilket medför att de står utanför många av vardagslivets sysslor.

Rita Liljeström — en känd sociolog — har skrivit att "det är de ojämlika männen som styr samhället. De jämlika har inte tid." I detta ligger mycket av sanning. Det finns en risk att vi får ett negativt urval till politiken, som gör att bara de som mest är beredda att offra familje- och privatliv får politiska uppdrag.

Därför är det inte en "facklig" fråga för politiker vilka arbetstider och arbetsformer som finns för dem. Tvärtom är det av stor betydelse för kvaliteten i besluten att de som har politiska uppdrag också tillåts att bevara kontakten med barn, familj och arbetsliv.

Det är ett demokratiskt intresse att utvecklingen mot fler yrkespolitiker bryts. Skall barnfamiljer och kvinnor kunna beredas plats i politiken måste de politiska arbetsformerna förändras.

På det här området finns inga patentlösningar. Det behövs en hel rad åtgärder för att det politiska livet bättre skall kunna förenas med barn och arbetsliv.

Bland det viktigaste är att bryta den tendens som innebär att den främsta meriten för att få ett politiskt förtroendeuppdrag är att man innehar andra förtroendeuppdrag. Det är nödvändigt att sprida inflytandet på allt fler människor. Mångsyssleriet hotar inte bara kvaliteten i besluten utan möter

Onsdagen den
14 november 1979

*Rätt till ledighet
och ersättning för
kommunalt förtro-
endeuppdrag m. m.*

också många demokratiska invändningar. Därför är det angeläget att vi nu får en kartläggning av det politiska mångsyssleriet.

Politiska förtroendeuppdrag bör i så stor utsträckning som möjligt utövas på dagtid/arbetstid. Det måste bli lika naturligt att gå från arbetet för politiskt som för fackligt arbete. Undantag från dagstidsregeln bör göras för möten där allmänheten har tillträde, t. ex. fullmäktigeförsamlingar.

Fr. o. m. halvårsskiftet 1977 vidgades rätten till ledighet för politiska uppdrag. Men medan kommunalt och statligt anställda har rätt att behålla hela eller en stor del av lönen finns ingen sådan rätt för privatanställda. Denna orättvisa mellan olika grupper anställda skulle försvinna genom ett system med rätt till ledighet och ersättning för förlorad arbetsinkomst för politiska uppdrag. Exakt hur ett sådant ersättningssystem skall vara utformat bör man titta närmare på.

Barnvakt i samband med politiska sammanträden löser inte de grundläggande problemen: att politiskt arbete kan vara ett hinder för föräldrar att träffa sina barn tillräckligt mycket, att småbarnsföräldrar inte får politiska uppdrag om de inte är beredda att försumma sin familj. Detta hindrar inte att kommunerna bör medverka till att lösa småbarnsföräldrarnas barnvaksproblem i samband med kommunala uppdrag.

Den stora gruppen politiker är de som arbetar i våra kommunfullmäktigeförsamlingar. Det är också de som har de svåraste arbetsförhållandena, eftersom de också är förvärvsarbetande. Enligt betänkandet har regeringen i tilläggsdirektiv till kommunaldemokratiska kommittén uppdragit åt den att se över arbetsformerna för de kommunalt förtroendevalda, och det är positivt.

Men vi måste också ta itu med riksdagsarbetet. De nuvarande arbetsförhållandena i riksdagen är orimliga. En stor del av vår tid här i riksdagen går åt till att vänta på voteringar eller på att kvällsplenum kanske skall anordnas. I konstitutionsutskottet har frågan om barnvakt i riksdagen diskuterats. Jag har motionerat härom. Jag hoppas att den debatt som har förts och de krav som har förts fram angående riksdagsarbetets reformering leder till resultat. Det finns många positiva uttalanden i denna riktning, och av det skälet tänker jag inte yrka bifall till motionen utan avvaktar vilka resultat som kommunaldemokratiska kommittén kommer fram till.

NILS BERNDTSON (vpk):

Herr talman! De förtroendevaldas arbetsvillkor när det gäller kommunala förtroendeuppdrag är en viktig fråga ur demokratisk synpunkt. Det är allvarligt om rekryteringen till uppdragen blir skev så att stora grupper därigenom blir underrepresenterade. Helt klart är att t. ex. industriarbetarna är underrepresenterade. Om titeln ombudsman är vanligare än titeln metallarbetare i en kommun som domineras av metallindustri, då bör det vara en tankeställare: Är villkoren lika?

De åldersgrupper som har vårdnaden om småbarn, och då i särskilt hög grad kvinnorna, har svårigheter att delta i kommunal verksamhet.

För rekryteringen till kommunala förtroendeuppdrag spelar självfallet arbetsbördan och arbetsformerna stor roll. De alltmer komplicerade och

omfattande ärendena kräver ökad tid för inläsning och genomgång. Behovet av heltidsengagerade politiker i kommuner och landsting har ökat. I detta ligger dock en fara när det gäller uppgifts- och ansvarsfördelningen även inom partierna.

Frågorna om de förtroendevaldas arbetssituation reses allt oftare till debatt i kommuner och landsting, inte minst med avseende på de förtroendevaldas möjligheter till breda kontakter med väljarna. En sådan undersökning i min egen hemkommun gav en del anmärkningsvärda resultat. Bristande tid för kontakter, svårigheter att tränga in i materialet anfördes av många.

Länge hävdades att kommunala uppdrag inte skulle arvoderas. Numera torde väl arvoden av olika storlek utgå i de allra flesta kommuner. Det stod klart att en ordning som innebar att kommunalt engagemang medförde direkta förluster för förtroendemännen påverkade rekryteringen negativt. Det spelade inte någon roll för direktören, däremot för hans lågavlönade arbetare.

Det finns säregenheter i nuvarande system. När det gäller arvodering och generösa pensionsvillkor för de heltidsengagerade politikerna har det sannerligen inte saknats vilja att lösa problemen. Generositeten har varit så stor att vi nu får bevittna hur unga män i karriären går vidare till ännu bättre betalda toppjobb med en rejäl kommunal pension som extra inkomst, en pension som kan vara betydligt större än inkomsten för de flesta löntagare.

Mot denna bakgrund måste det te sig besynnerligt att man ännu inte har lyckats lösa frågan om ersättning till de människor som förlorar arbetsförtjänst när de fullgör kommunala uppdrag. Även om i många kommuner och landsting arvoden numera är beräknade så att de kan motsvara den förlorade arbetsförtjänsten, kvarstår orättvisor mellan olika kategorier. Ackordsarbetaren på verkstaden eller bygget får alltid avdrag på lönen, men det finns andra grupper som kan fullgöra ganska tidskrävande uppdrag utan att få löneavdrag. Denna olikhet upphäver man inte med höjda arvoden. Jag tror att det är nödvändigt med en lagändring som möjliggör att man kan ge ersättning för förlorad arbetsförtjänst utan att också den som inte gör någon förlust skall komma i åtnjutande av förmånen. Utformningen måste givetvis prövas för att bli så rättvis som möjligt.

Man bör väl läsa konstitutionsutskottets yttrande över motionerna så, att utskottet också önskar en översyn av bestämmelserna. Man hänvisar till de direktiv som kommunaldemokratiska kommittén har fått.

Jag har, herr talman, inget annat yrkande än utskottets. Med vad jag anfört vill jag dock understryka att varje hinder för en allsidig och representativ rekrytering till kommunala uppdrag måste undanröjas. Det må gälla rätten till ledighet – där arbetaren vanligen har en sämre ställning än andra grupper –, de ekonomiska villkoren eller arbetsformerna. Detta är viktiga frågor.

BERTIL FISKESJÖ (c):

Herr talman! Med anledning av Bonnie Bernströms, Egon Jacobssons och Nils Berndtsons anföranden vill jag bara erinra om att utskottet ingalunda nonchalerar de problem som de har tagit upp i sina motioner eller i sina

*Rätt till ledighet
och ersättning för
kommunalt förtro-
endeuppdrag m. m.*

anföranden. Utskottet anser att de här problemen är väldigt viktiga och avvisar således inte motionskraven utan hänvisar till att de numera är under utredning. När utredningsresultaten värkt fram får vi väl se vad vi kan göra för att ytterligare bredda förutsättningarna för deltagande i det samhällspolitiska arbetet. Det är naturligtvis så, att den enda hållbara grunden i längden för en demokrati är ett engagerat deltagande från medborgarnas sida. Politik och samhällsarbete får aldrig bli en angelägenhet enbart för en avgränsad grupp proffspolitiker. Det moderna samhället kräver visserligen att vi har ett representativt system och att vissa medborgare på det sättet åtminstone temporärt får göra en större insats och ta på sig ett större ansvar än andra. Men de praktiska arrangemangen måste vara sådana att ingen utesluts från möjligheterna att konkurrera om förtroendemannaposter eller från att på annat sätt vara med och påverka samhällsbesluten.

Det finns onekligen en hel del att göra för att underlätta för olika kategorier i samhället att ställa upp, och en del av de förslag som förs fram i motionerna är säkert utvecklingsbara. Det framgår ju också av betänkandet att även utskottet har den uppfattningen.

Helt allmänt vill jag säga att en orsak till de ökande besvärligheterna att delta i samhällsarbetet är den fortgående centraliseringen i samhället, koncentrationen till stora enheter. Denna utveckling gör det på alla sätt besvärligare för många människor att överblicka sammanhangen och att vara med och bestämma.

Mitt parti har ju i de här avseendena i årtionden varit något av en ropande och varnande röst. Vi har ständigt krävt aktiva insatser för att mota den här utvecklingen och för att skapa ett mer decentraliserat samhälle både i vad gäller bebyggelse, sysselsättning och beslutsfattande. De här sakerna hänger ju mycket nära samman. Det vore fel att påstå att vi tidigare har haft särskilt god resonans härvidlag, men under senare år har man ju kunnat finna att det blivit något av åtminstone en verbal islossning ifrån de andra partiernas sida. Även de andra partierna har börjat tala om t. ex. decentralisering och närdemokrati. Denna sinnesändring tycker naturligtvis vi centerpartister är mycket glädjande. Det är vår förhoppning att 1980-talet även i praktisk politik skall präglas av de nyvunna insikterna. Det skulle mer än något annat främja demokratin och bredda möjligheterna för ett deltagande i det politiska arbetet.

Jag vill tillägga ytterligare en sak. Det är sedan någon tid inne att i alla möjliga sammanhang klaga över de besvärliga villkor som gäller för beslutsfattare inom politiken. De som hoppar av och sedan uttalar sitt anatema över det politiska systemet kan regelmässigt räkna med översvalande positiv uppmärksamhet. De blir åtminstone under några veckor kändisreportagens och veckotidningarnas guldgossar och platinaflickor. Att misslyckas framställs som en större framgång än att lyckas. Att ge upp har blivit mer hedervärt än att segt kämpa vidare.

Det är en attityd- och beteendevärdering som enligt min mening i långa stycken endast bidrar till en förstärkning av rådande vulgäruppfattningar om politik och politiskt arbete. Man blir litet nedstämd när man läser – och även i

en del inlägg här i kammaren ibland kan höra – att de som framhärdar i sitt samhällsengagemang närmast är att betrakta som maktgalna robotar utan sinne för vare sig familjeliv, vanliga mänskliga relationer i övrigt eller intressen utanför den politiska sfären. Det är en beskrivning som är djupt orättvis men också skadlig för en riktig förståelse för demokratins villkor. Den här vulgäruppfattningen lockar sannerligen inte nya medborgarkategorier att engagera sig.

Någon gång bör det, tycker jag, vara tillåtet att påstå att politiskt engagemang inte bara är stressande arbete, försakelse och möda. Det är minsann också spännande, intressant, givande och utvecklande. Politiskt arbete är inte bara en pina, som man skulle kunna tro av alla lamentationer. Det är också en förmån, som de som väl kommit med vanligen är beredda att kämpa rätt hårt för att få behålla. Jag tror att vi som sysslar med politik någon gång bör erkänna detta. Det bör också kunna vara ett led i vår strävan att locka så många som möjligt att engagera sig i samhällsarbetet.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

BONNIE BERNSTRÖM (fp):

Herr talman! Även om det inte finns olika uppfattning i fråga om yrkanden i detta ärende är det ändå viktigt att man diskuterar de här frågorna. De rör demokratins förutsättningar, nämligen att alla människor skall ha likvärdiga möjligheter att jobba med politik.

När Bertil Fiskesjö säger att centern har jobbat länge för när demokrati gläder det mig. Det har också vi i folkpartiet gjort. Folkpartiets ungdomsförbund gjorde en undersökning om mångsyssleriet i riksdagen år 1975. Det kunde då konstateras att det parti där mångsyssleriet var mest utbrett var centern – dvs. samma personer som satt i riksdagen satt också många gånger på centerns uppdrag i landsting och kommunfullmäktige. Det är inte det vi i folkpartiet menar med när demokrati och att sprida makt och ansvar. Vi tycker att man skall sprida uppdragen på personer och inte bara på olika regionala nivåer. Det tror jag är en väsentlig skillnad mellan folkpartiet och centern.

Bertil Fiskesjö vänder sig mot den debatt som har förts om att de som tar på sig förtroendeuppdrag offerar familjeliv. Alla gör det definitivt inte, och det är också viktigt att framhålla. Men det finns en klar skillnad mellan mäns och kvinnors villkor i politiken, och det visade den undersökning som några riksdagskvinnor redovisade häromdagen. Män lämnar i stor utsträckning politiken av åldersskäl och först i femte hand av familjeskäl, medan kvinnor i första hand lämnar politiken av familjeskäl. När det är så, då är det något fel i systemet. Vi måste ta fasta på detta och ändra politikens villkor så att det är lika möjligt för båda könen att delta i det politiska arbetet.

BERTIL FISKESJÖ (c):

Herr talman! Bonnie Bernström gav lite hugg åt centern. Jag vill påminna Bonnie Bernström om att det centerparti som jag tillhör sedan gammalt är ett folkrörelseparti. Vi har alltid lagt mycket stor vikt vid ett brett folkligt

engagemang. Vi har också kunnat glädja oss åt en mycket omfattande aktivitet från partimedlemmarnas sida. De anklagelser för toppstyrning och koteripolitik som från och till drabbar andra partier – t. ex. Bonnie Bernströms folkparti – har vi varit rätt förskonade från. Vi har med ganska stor framgång lyckats hålla partidemokratien levande. Det gäller både frågan om inflytande för partimedlemmarna och spridning av uppdragen.

Jag vill här inte framstå som den som menar att arbetsvillkoren i det politiska livet är tillfredsställande ur alla synpunkter. Jag tillhör dem som vid många olika tillfällen har tagit upp de här frågorna i denna kammare, och jag har deltagit en hel del i utredningsverksamhet. Men jag tycker att det någon gång bör sägas ifrån att vi inte får förfalla till något slags allmänt gnölande över hureländigt vi har det. De uppgifter vi har tagit på oss har vi dock tagit på oss helt frivilligt. Det politiska arbetet innebär inte bara möda och pina, som jag sade i mitt tidigare anförande, utan också intressanta arbetsuppgifter och personlig stimulans. Vi får inte ge medborgarna en falsk bild av det politiska arbetet och på det sättet redan genom beskrivningen av vår egen verksamhet avskräcka människor från att engagera sig politiskt.

BONNIE BERNSTRÖM (fp):

Herr talman! Jag tycker att Bertil Fiskesjö försöker springa ifrån kärnpunkten i debatten här. Visst är det roligt att jobba med politik. Det är ett privilegium att få sitta här i riksdagen och jobba med politik på denna nivå. Det är viktigt att vi betonar detta. Men det är ju inte någon särskild mening i att decentralisera beslutsfattandet i samhället, om det är samma person som sitter på alla nivåer och fattar de här besluten. Det är inte särskilt meningsfullt. Det tycker jag att Bertil Fiskesjö också måste erkänna. Och det är ett problem inom centern.

BERTIL FISKESJÖ (c):

Herr talman! Jag vet inte vilka undersökningar som Bonnie Bernström hänvisar till. Jag är fullständigt övertygad om att det s. k. mångsyssleriet är precis lika utbrett inom Bonnie Bernströms folkparti som det kan vara inom centern.

Den grundläggande princip som vi har vid t. ex. nomineringar inom centern är att vi inte skall ha ledamotskap samtidigt i kommun, landsting och riksdag. Men vi har en del undantag från den här principen. Det är alltså ingenting som vi driver in absurdum.

För min del måste jag säga att jag tycker det är mycket värdefullt att det finns några personer i t. ex. den här församlingen som har en återknytning till folkrörelserna, till fackliga rörelser av olika slag, till landsting och till kommuner. Det tillför utan tvivel beslutsfattandet i denna kammare en erfarenhet av dels hur folk tycker och tänker i vida kretsar, dels hur de politiska beslut som vi fattar här i riksdagen fungerar när de skall omsättas i praktisk verksamhet. Jag tycker således att man inte utan vidare skall fördöma att det fortfarande finns en och annan landstingsledamot eller kommunfullmäktigeledamot i denna kammare. Det är i många avseenden bra.

Onsdagen den
14 november 1979

Förbud mot kollektivanslutning till politiskt parti

Herr talman! Att öka möjligheterna för olika grupper att delta i det kommunalpolitiska arbetet var en viktig målsättning när den nya kommunallagen utarbetades av den socialdemokratiska regeringen våren 1976. I samband därmed infördes lagstadgad rätt till ledighet för deltagande i kommunala sammanträden, gruppmöten osv. Samtidigt utsträcktes kommunernas rätt att betala ersättning för kostnader som följer med ett förtroendeuppdrag. Kommunerna och landstingskommunerna kan nu t. ex. lämna ersättning för barn tillsynskostnader och för särskilda kostnader som handikappade kan åsamkas på grund av förtroendeuppdrag.

Sammantaget syftade den socialdemokratiska regeringen med dessa förändringar till att göra det lättare för nya grupper att åta sig olika förtroendeuppdrag.

Även frågan om ersättning för förlorad arbetsförtjänst togs upp i detta sammanhang. Bl. a. pekade LO i sitt remissyttrande över kommunaldemokratiutredningen på att systemet inte tar hänsyn till den förlorade arbetsförtjänsten som medför så betydande ekonomisk uppoffring för personer med kvälls- och skiftarbete att de i praktiken knappast kan åta sig kommunala uppdrag.

Det framhölls vid behandlingen av propositionen att mycket talade för en ordning där hänsyn fick tas till förlorad arbetsförtjänst. Man ansåg att en ändring av ersättningsreglerna skulle kunna innebära stora praktiska problem, eftersom en enhetlig bedömning skulle bli svår att tillämpa. Nu har ett enigt konstitutionsutskott ansett att den här frågan är väldigt viktig, och kommunaldemokratiutredningen har fått tilläggsdirektiv för att kunna lösa problemet.

Herr talman! Jag vill yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed avslutad.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 8 Förbud mot kollektivanslutning till politiskt parti

Föredrogs konstitutionsutskottets betänkande 1979/80:10 med anledning av motioner om förbud mot kollektivanslutning till politiskt parti m. m.

I detta betänkande behandlades motionerna

1978/79:408 av Sixten Pettersson (m) och Allan Åkerlind (m), vari yrkats att riksdagen hos regeringen skulle anhålla om förslag till lag stadgande att politiska partier enbart fick registrera de medborgare som medlemmar vilka av egen fri vilja personligen ansökt om medlemskap,

1978/79:1089 av Gösta Bohman m. fl. (m), vari såvitt nu var i fråga yrkats att riksdagen skulle hos regeringen anhålla om förslag till lagstiftning med förbud mot kollektivanslutning till politiska partier (yrkandet 1),

1978/79:1101 av Esse Petersson (fp) och Karl Boo (c), vari yrkats att

Onsdagen den
14 november 1979

Förbud mot kollektivanslutning till politiskt parti

riksdagen åter uttalade sin principiella inställning mot politisk kollektivanslutning, samt

1978/79:1691 av Sixten Pettersson (m) och Allan Åkerlind (m).

Utskottet hemställde
att riksdagen skulle

1. beträffande lagstiftningsåtgärder i kollektivanslutningsfrågan avslå motionerna 1978/79:408 och 1978/79:1089 yrkandet 1,
2. beträffande riksdagsuttalande mot kollektivanslutning till politiskt parti avslå motionen 1978/79:1101,
3. beträffande lagstadgande om att enbart fysisk person kunde bli medlem i politiskt parti avslå motionen 1978/79:1691.

Reservationer hade avgivits

1. av Per Unckel, Jan Prytz och Mona S:t Cyr (samtliga m) som ansett att utskottet under 1 bort hemställa

att riksdagen skulle med bifall till motionerna 1978/79:408 och 1978/79:1089 yrkandet 1 hos regeringen begära förslag till lagstiftning mot kollektivanslutning till politiskt parti,

2. av Bertil Fiskesjö (c), Sven-Erik Nordin (c), Bengt Kindbom (c), Torkel Lindahl (fp) och Esse Petersson (fp) som ansett att utskottet under 2 bort hemställa

att riksdagen skulle beträffande riksdagsuttalande mot kollektivanslutning till politiskt parti med bifall till motionen 1978/79:1101 godkänna vad reservanterna uttalat i frågan.

PER UNCKEL (m):

Herr talman! På tre rader och med formuleringen: "Enligt utskottet måste det tillkomma fackliga organisationer att fatta beslut i egna angelägenheter. Av principiella skäl avstyrker därför utskottet bifall till motionerna" avfärdar konstitutionsutskottets socialdemokrater hela frågan om kollektivanslutning till det socialdemokratiska partiet. Kärvheten och korthughenheten i detta meddelande till alla de tusentals icke-socialister som varje år utan att tillfrågas om sin mening tvångsansluts till socialdemokratin ger utrymme för åtminstone ett par tolkningar: antingen skäms socialdemokraterna – och det vore i så fall mer än berättigat – eller också anser man att frågan över huvud taget inte är värd att diskutera. Det vore i så fall beklämmande.

Herr talman! Riksdagen har som bekant vid åtskilliga tillfällen tidigare behandlat motioner som krävt ett slut på den för svensk demokrati och mänsklig anständighet så stötande företeelse som kollektivanslutningen utgör. Upprepade gånger har också riksdagen uttalat som sin mening att kollektivanslutningen är och förblir oförenlig med de idéer som vårt öppna och fria samhälle bygger på. Sådana uttalanden, herr talman, bemöts emellertid av socialdemokratin med tystnad eller t. o. m. förakt – förakt gentemot den riksdagsmajoritet som vågat ha en mening om det som anses

Förbud mot kollektivanslutning till politiskt parti

vara det socialdemokratiska partiets och fackföreningsrörelsens exklusiva bestämmanderätt.

Men det är inte fackets och socialdemokratins exklusiva rätt att behandla människor på ett sätt som gör att dessa berövas de rättigheter som enligt grundlagens anda och bokstav tillkommer dem. Debatten om kollektivanslutningen gäller inte arbetarrörelsens inre liv utan hur människor skall kunna undvika att mot sin vilja över huvud taget bli en del av arbetarrörelsen.

Frågan om kollektivanslutningen till socialdemokratien handlar alltså om icke-socialdemokraters rätt att få förbli icke-socialdemokrater utan att för sina fackliga förtroendemän behöva tala om att de hyser en annan uppfattning i politiska spörsmål än majoriteten på fackklubbsårsmötena som avgör partitillhörigheten för sina kamrater. Själva tanken på att enskilda människors livsåskådning och partitillhörighet skulle kunna avgöras genom enkla majoritetsbeslut är absurd.

För att uttrycka den av socialdemokraterna vidhållna fackliga självständighetsprincipen i annorlunda termer: Vad är det för föreningsfrihet som ger facket rätt att tvångsvis pådyvla sina medlemmar ett partimedlemskap som svär mot många av dessas inre övertygelse, lämnande dem ingen annan möjlighet att vidhålla sin personliga integritet och sin enskilda tro än att till hälften fränsäga sig den grundlagsfästa valhemligheten?

Det har, herr talman, från tid till annan fästs stora förhoppningar vid att socialdemokratien självmant skall avsluta det sorgliga kapitel i partiets historia som kollektivanslutningen utgör. En utredning inom det socialdemokratiska partiet har ansetts ge viss anledning till sådana förhoppningar.

Att tillsätta utredningar räcker emellertid inte – något måste också komma ut ur utredningsarbetet. Och det är i avsaknad av konkreta resultat som vi moderater känner oss föranlåtna att yrka på lagstiftning mot varje form av kollektivanslutning av medlemmar till politiska partier.

Socialdemokraterna har givits en respit som man uppenbarligen inte är speciellt angelägen om att utnyttja. Det borde också andra motståndare till kollektivanslutningen än vi moderater inse.

Fog för misstanken att det pågående utredningsarbetet över huvud taget inte kommer att resultera i den garanti mot kollektivanslutning som följsamheten till vanliga demokratiska principer kräver får man tyvärr i den korta utskottstext med vilken socialdemokraterna föreslår att de nu aktuella motionerna skall avslås. Av principiella skäl, säger man, bör motionskraven förkastas.

Det innebär att fackföreningsrörelsen, oavsett vad det nu pågående utredningsarbetet leder fram till, även fortsättningsvis tillerkänns rättigheten att sätta sig över principer som vi moderater anser så grundläggande att de under inga omständigheter, direkt eller indirekt, får överträdas. När facket på principiella grunder anses ha rätt att ansluta också icke socialdemokratiska medlemmar till socialdemokratien och det socialdemokratiska partiet tillerkänns motsvarande rätt att acceptera sådant medlemskap, anser vi moderater att lagstiftning är nödvändig för valhemlighetens och den personliga

---

Förbud mot kollektivanslutning till politiskt parti

integritetens skull. Det socialdemokratiska utskottsbetänkandet säger tyvärr alltför mycket för att det skall vara lönt att invänta några sega organisationsutredningar.

Nu kan man, herr talman, hysa misstanken att bakom den hårda vakthållningen kring kollektivanslutningen döljer sig bevekelsegrunder som inte direkt är av principiell karaktär. Från tid till annan kan man i pressen läsa uttalanden från uppriktiga partikassörer som understryker betydelsen av de mångmiljonbelopp kollektivanslutningen årligen inbringar till partikassorna. Att en frivillig anslutning skulle innebära lika många medlemmar och lika många miljoner som tvångsanslutningen finns det uppenbarligen få som tror.

Herr talman! Från socialdemokratiskt håll görs ofta gällande att vi som företräder en annan uppfattning än socialdemokratin i kollektivanslutningsfrågan gör det för att komma åt en politisk motståndare. Ingenting kan vara mer felaktigt än detta. Vi kräver förbud mot kollektivanslutningen för att skydda alla de människor som vill ställa sig solidariska med fackföreningsrörelsen i dennas fackliga arbete men som samtidigt vill behålla rätten att hysa en från socialdemokratin avvikande hållning i politiska och ideologiska spörsmål.

Den reservationsrätt som kollektivanslutningen är förknippad med har tyvärr visat sig vara inte bara en möjlighet att utträda ur ett parti man aldrig bett att få tillhöra, utan också ett effektivt sätt att mäla sig ur den fackliga gemenskapen.

SVEN-ERIK NORDIN (c):

Herr talman! Dagens debattämne upplevs av många som tjatigt, och en och annan kallar skämtsamt kollektivanslutningsdebatterna "gamla skivbekanta". Och visst möter man både gamla och bekanta argument och motargument.

Men för tusenden och åter tusenden ute på arbetsplatserna är kollektivanslutningen ingenting som man skämtar om. Det är tvärtom en djupt allvarlig fråga. För en stor skara människor upplevs kollektivanslutningen som kränkande, någonting som strider mot rätten till personlig integritet, demokratins rätt att fritt välja åskådning och parti och att, om man så vill, få hålla den för sig själv.

Den som reserverar sig måste ju visa vad man *inte* gillar. För en del medborgare är det naturligt att öppet visa sin ståndpunkt, att frejdigt diskutera med arbetskamrater både i jobbet och på fackföreningsmötet. Men inte alla ser det så. Många vill ha sin politiska åsikt för sig själva. De reserverar sig inte – de knyter i stället tyst sin näve i byxfickan. Men också den tysta majoriteten hör av sig till oss folkvalda ibland och frågar: Vad gör ni åt den här saken? Hur länge måste denna avart av föreningsbeslut pågå? Gång på gång gör riksdagen ett uttalande, men hur mycket händer efteråt?

Frågorna måste ställas till konstitutionsutskottets sju socialdemokrater. Men vad svarar de? Jag citerar utskottets yttrande i dess helhet:

„Enligt utskottet måste det tillkomma fackliga organisationer att fatta

beslut i egna angelägenheter. Av principiella skäl avstyrker därför utskottet bifall till motionerna.”

Utskottsytttrandet i fråga är ett under av knapphändighet – tre rader långt. Men så missar man också det väsentliga, och man gör det förmodligen medvetet. Vad frågan gäller är inte vad fackliga organisationer beslutar, utan vad det socialdemokratiska partiet beslutar.

Om det socialdemokratiska partiet beslutade att ändra sina stadgar så, att man endast mottar enskilda personer som medlemmar, då skulle det bli slut på kollektivanslutningen, då skulle den upphöra som tvistefråga här i kammaren och på arbetsplatserna. Inga fackföreningar skulle längre besluta om kollektivanslutning, eftersom inget annat parti tar emot medlemmar i klump – bara som individer.

I den svenska riksdagen finns fem partier företrädda. Fyra av dem tar inte emot andra än enskilda personer som medlemmar. Varför mäter sig socialdemokratin ur gemenskapen just på denna punkt? Varför behåller ett demokratiskt parti som socialdemokratin en så odemokratisk ordning som kollektivanslutning? Och låt mig ställa frågan rakt ut: Hur länge till tänker ni behålla detta system? Det är ni inom socialdemokratin som skall svara på den frågan. Försök inte att skylla på fackföreningarna! Jag väntar mig därför ett rakt svar från den socialdemokratiska utskottstalesmannen.

Som framgår av utskottsbetänkandet och Per Unckels inlägg har moderaterna i år valt att begära lagstiftning mot kollektivanslutningen. Man vill ha hårdare tag, man ropar på lag. Men jag är, herr talman, inte säker på att det leder till en mycket bättre ordning. Det uppstår en rad praktiska problem med lagstiftning på detta område. Skall lagen ha någon verkan, så skall väl också något straff utmätas. Hur bestraffar man det socialdemokratiska partiet? Hur bestraffar man en fackförening med tusentals medlemmar? Och inte bara dessa två parter för resten, för det är ju så, Per Unckel, att ni i er partimotion 1978/79:1108, 329 sidor lång, vars avsnitt om dessa frågor ligger till grund för er reservation, pläderar för en lagreglering av ideella föreningar över huvud taget. Den sortens lagar ställer vi oss i centern inte bakom. Visst är vi besvikna över att svensk socialdemokrati framhärdar i sitt sterila, ja, rent ut sagt konservativa synsätt, men vi tror inte att man med lag och straff kan korrigera socialdemokratin i den här frågan. Vi tror inte att man i en demokrati skall så att säga bura in medlemmar i ideella organisationer bara för att man ogillar deras handlingssätt.

Det finns ett bättre sätt: att den svenska riksdagen i full offentlighet, under massmediernas bevakning och under en ganska fullsatt åhörarläktares bevakning än en gång gör ett kraftfullt uttalande i frågan. Det är det vi föreslår.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen 2.

DANIEL TARSCHYS (fp):

Herr talman! Det är inte första gången som riksdagen diskuterar kollektivanslutningen, och hur gärna jag än vill tro det är jag inte säker på att det är sista gången heller. För oss som envist aktualiserat den här frågan år efter år,

Onsdagen den
14 november 1979

Förbud mot kollektivanslutning till politiskt parti

riksmöte efter riksmöte är det en stor besvikelse att denna ovärdiga anslutningsform ännu finns kvar. De senaste åren har det ändå funnits vissa tecken på en opinionsrörelse inom socialdemokratien. I början av 1978 fördes det en livlig debatt i LO-tidningen och i de socialdemokratiska tidningarna. Där saknades det verkligen inte kritiska röster. "En majoritet av LO:s förbundsordförande vill ompröva kollektivanslutningen", löd en stor rubrik på första sidan av LO-tidningen nr 5 år 1978. Och mycket riktigt: bland dem som uttalade sig mot kollektivanslutningen fanns ordförandena i Försäkringsanställdas förbund, Elektrikerförbundet, Frisörarbetareförbundet, Sjöfolksförbundet, Musikerförbundet, Hotell- och restauranganställdas förbund, Målaresförbundet, Träindustriarbetareförbundet, Grafiska fackförbundet och Lantarbetareförbundet. Många andra gav också kritiska synpunkter, t. ex. ordförandena i Statsanställdas förbund och Gruvindustriarbetareförbundet.

Ungefär samtidigt redovisade TV:s Aktuellt en SIFO-undersökning som visade att det i alla partier – även hos socialdemokraterna – fanns utomordentligt starka opinioner mot kollektivanslutningen. Bland dem som uppgav sig vara socialdemokrater var det bara en tredjedel som gav sitt stöd åt den kollektiva anslutningsformen. Det här stämmer mycket väl överens med vad man vet från andra opinionsmätningar, som visat att en majoritet bland LO:s medlemmar och en majoritet av styrelsemedlemmar i avdelningar och sektioner är negativa till den kollektiva anslutningen.

Mot denna bakgrund hade man kunnat vänta sig att kollektivanslutningen skulle bli en stor fråga på den socialdemokratiska partikongressen i fjol. Det fanns en massiv negativ opinion bland partiets väljare, bland LO:s medlemmar, bland LO:s förbundsordförande. Det fanns en lång rad uttalanden från riksdagen riktade till det socialdemokratiska partiet. Det fanns också en livlig debatt i pressen, där ett stort antal socialdemokratiska skribenter hade krävt en ny tingens ordning. Men vad hände? Jo, kollektivanslutningsfrågan klarades av på några få minuter, och kongressen lät sig nöjas med en förklaring av partisekreteraren om att saken var föremål för utredning. Och ännu i dag, mer än ett år senare, har det inte hörts någonting från den utredningen.

Ändå är den här frågan långt ifrån outredd. För två år sedan kom Leif Lewins stora undersökning om demokratin inom fackföreningsrörelsen. Den visade att det var ganska väl beställt med den demokratin, och den fick också många lovord i den fackliga pressen – precis som Leif Lewins undersökning av planhushållningsdebatten fick ampla lovord av Tage Erlander från talarstolen i andra kammaren för drygt tio år sedan. Lewin är alltså inte någon vetenskapsman som gjort sig känd för en fientlig hållning till socialdemokratin. Det gör det desto mer intressant att ta del av vad han kom fram till om hur kollektivanslutningen fungerar i praktiken.

Lewins undersökning omfattar drygt 2 000 LO-medlemmar i 50 avdelningar runt om i landet. Bland dem var 1 371 medlemmar i avdelningar som tillämpar kollektiv anslutning. 5 % av dessa medlemmar hade reserverat sig mot det kollektiva medlemskapet, varav f. ö. en del socialdemokrater. Men

det intressanta resultatet är hur åsiktsbilden såg ut bland de över 1 200 intervjupersoner som var kollektivanslutna och inte hade reserverat sig. Bara 61 % i den gruppen uppgav i Lewins undersökning att de sympatiserade med socialdemokratin. 18 % angav att de sympatiserade med andra partier. Utgår man från de här procenttalen kan man med mycket god sannolikhet anta att långt mer än 100 000 medlemmar i det socialdemokratiska partiet i själva verket sympatiserar med andra partier. Eller för att uttrycka det på ett annat sätt: Det finns fler borgerliga väljare som är medlemmar i det socialdemokratiska partiet än vad det finns medlemmar i folkpartiet.

Det här är ju ett rätt uppseendeväckande resultat. Ändå har det varit mycket sparsamt med kommentarer från socialdemokratisk sida. Låt mig i avvaktan på sådana kommentarer citera vad Lewin själv kommer fram till. Så här skriver han: "Av det förhållandet att så många som 18 procent av de kollektivanslutna medlemmar, som ej reserverat sig, har en annan partiuppfattning än socialdemokraternas kan vi dra en bestämd slutsats: kollektivanslutningen av fackföreningsavdelningar till det socialdemokratiska partiet fungerar i praktiken på ett sådant sätt, att det innebär ett brott mot den demokratiska principen om minoriteternas rättigheter."

En annan egenhet med kollektivanslutningen är att det råder en ganska stor osäkerhet om vilka avdelningar som är med och vilka som inte är med. Socialdemokraterna är nog det enda parti i Sverige som sannolikt har hundratusentals medlemmar som inte är medvetna om att de är anslutna till ett politiskt parti. I LO-tidningen 1978:7 redovisade professor Walter Korpi en undersökning som belyser den saken. Det gällde medlemmarna i Metall. Så här skriver Korpi: "Närmare hälften av metallarbetarna, 46 procent, sade att de inte visste om avdelningen var ansluten eller inte. I avdelningar som inte var kollektivanslutna trodde 36 procent ändå att avdelningen var kollektivanslutna, och bara 18 procent visste att den inte var det. I avdelningar som var kollektivanslutna visste bara något över hälften, 55 procent, att så var fallet."

Herr talman! Jag vill yrka bifall till reservation nr 2, som innebär att riksdagen åter riktar en allvarlig maning till det socialdemokratiska partiet. Men jag vill också ställa två frågor till Hilding Johansson – och jag hoppas han har tillfälle att besvara dem i sitt anförande.

Den första frågan är denna: Vad är det enligt socialdemokraternas mening för fel på principen att varje människa själv skall ha rätt att bestämma om han eller hon vill vara medlem i ett politiskt parti, och i så fall vilket? Vad är det för fel på den principen?

Min andra fråga gäller riksdagens uttalanden. Hur kommer det sig att Sveriges socialdemokratiska arbetareparti, med alla dess stolta demokratiska traditioner, hittills inte har tagit någon som helst notis om de klara uttalanden som riksdagen gjort? Detta är ändå vårt främsta politiska organ. Hur kommer det sig att socialdemokraterna nonchalerar riksdagens uttalanden?

Onsdagen den
14 november 1979

Förbud mot kollektivanslutning till politiskt parti

KARIN NORDLANDER (vpk):

Herr talman! Varje år återkommer de borgerliga partierna med motioner mot kollektivanslutning till politiskt parti. Så länge ingenting händer och frågan förblir aktuell kommer diskussionen här att fortsätta som en följetong.

Moderaterna går ut hårt och kräver en lagstiftning. Man har faktiskt också hävdat att kollektivanslutning till politiskt parti borde upphöjas till en grundlagsfråga. Centern och folkpartiet är försiktigare i sitt ordval.

Gemensamt för de borgerliga partierna är dock att det inte är av omtanke om de fackliga medlemmarna som förslagen ställs. De borgerliga partierna accepterar principen om kollektivanslutning om det tjänar deras intressen. Tvångsanslutningen till statskyrkan är ett sådant exempel.

Vänsterpartiet kommunisterna har vid ett flertal tillfällen deklarerat sin inställning till kollektiv anslutning. Jag upprepar vad vi sagt i tidigare debatter, nämligen att den kollektiva anslutning som det socialdemokratiska partiet tillämpar strider mot demokratiska principer.

Fackföreningsrörelsen har liksom andra organisationer till uppgift att företräda sina medlemmars intressen, och det gäller inte enbart lönefrågor. Inte minst under de borgerliga partiernas regeringstid har vi sett hur löntagarnas levnadsstandard urholkats av politiska beslut. Vpk hävdar att en organisatorisk, politisk obundenhet tvärtom skulle stärka de fackliga medlemmarnas möjligheter att påverka denna politiska inriktning.

Kollektivanslutning diskuteras inte bara i riksdagen. Även berörda medlemmar väcker motioner till representantskap och kongresser. Sätten för kollektivanslutningen görs olika. Ofta är det inte medlemmarna på basplanet som är med och fattar besluten, utan de fattas av ett fåtal valda ombud. Jag vill ge ett exempel.

I den avdelning jag själv tillhör, Kommunalettan, ter sig besluten om anslutning litet underliga för medlemmarna. Avdelningen omfattar hela Storstockholm, har ca 43 000 medlemmar fördelade på 40 sektioner, 20 i Stockholms kommun och 20 i länskommunerna, men med ett gemensamt representantskap. För sektionerna i Stockholm fattar hela representantskapet beslut om kollektivanslutning i en klump, medan det i länet beslutas på sektionsnivå. Det betyder att ombuden från länssektionerna kan rösta för anslutning av Stockholmssektionerna men i sin egen sektion rösta mot en anslutning. Det finns nämligen sektioner i länet som inte är kollektivanslutna. Vi tycker det är en något underlig demokrati.

Så sent som i måndags hade jag som facklig förtroendeman kontakt med en anställd som inte ville gå in i den fackliga organisationen, då hon samtidigt blev medlem i socialdemokratiska partiet. För mig tar det emot att erinra om den reservationsrätt som socialdemokraterna ständigt påminner om finns. Jag är väl medveten om att det bara är en form av registrering, avgiften blir densamma. Visserligen sägs att pengarna skall gå till studieverksamhet, men det finns inga öronmärkta pengar i vår avdelnings budget och det finns heller ingen kontroll från medlemmarnas sida hur många medlemmar som reserverat sig mot medlemskap. Många medlemmar är f. ö. helt ovetande om

Onsdagen den
14 november 1979

Förbud mot kollektivanslutning till politiskt parti

sitt medlemskap i det socialdemokratiska partiet.

Jag kan ha förståelse för det som framförts från socialdemokratiskt håll vid olika tillfällen, nämligen att det under seklets början, under arbetar- och fackföreningsrörelsens uppbyggnad, var nödvändigt med ett ömsesidigt stöd mellan partiet och de fackliga organisationerna. Detta förklarar också uttalandet vid 1909 års LO-kongress.

Men i dag skriver vi år 1979, och med mer än 40 år i regeringsställning borde socialdemokraterna ha befäst sin ställning i arbetarrörelsen så att en tvångsanslutning av medlemmar inte längre skulle behövas. Är tron på den egna politiken så svag att en tvångsförstärkning är nödvändig? Eller är det ekonomiska utbytet avgörande?

Trots upprepade uttalanden av riksdagen att "nuvarande missförhållanden inte bör ändras genom lagstiftning utan genom åtgärder från partiernas egen sida", fortsätter socialdemokraterna helt oberört kollektivanslutningen, som är en orimlig medlemsanslutning till ett politiskt parti och som det är dags att avskaffa.

Med hänvisning till vad som anförts vill jag framlägga ett förslag, som just nu delas ut till kammarens ledamöter.

I enlighet med förslaget hemställer jag att riksdagen med avslag på motionerna 1978/79:408, 1978/79:1089 och 1978/79:1101 beslutar anta följande uttalande:

Det socialdemokratiska partiet tillämpar, genom att motta huvuddelen av sina medlemmar genom kollektiv anslutning, ett system för medlemsanslutning som strider mot demokratiska principer.

Fackföreningarnas uppgift är att tillvarata medlemmarnas intressen. Denna uppgift fylls bäst av en facklig rörelse, som behåller en organisatorisk självständighet gentemot politiska partier. Underkastelse under partipolitiska hänsyn hämmar rörelsens aktionsförmåga. Att fackföreningsrörelsen i skilda lägen stöder politiska organisationer är både nödvändigt och riktigt, men det bör ske på basis av organisatorisk självständighet och på fackföreningsfolkets egna villkor. Enligt riksdagens uppfattning är kollektivanslutning till politiskt parti i princip inte försvarbar.

När borgerliga politiker går till angrepp mot kollektivanslutningen är det dock inte av omtanke om fackföreningsmedlemmarna. De borgerliga har inget emot kollektivanslutning, när de anser att den tjänar deras egna syften. Sålunda har länge ett flertal av de borgerliga ledamöterna slagit vakt om den religiösa kollektivanslutning som ännu påtvingas hela folket via statskyrkan.

Riksdagen har tidigare i fråga om kollektivanslutning till politiskt parti bl. a. uttalat att "nuvarande missförhållanden bör inte i första hand förändras genom lagstiftning utan genom åtgärder från partiernas egen sida" och samtidigt förutsatt att det genom opinionsbildning mot kollektivanslutningen skall visa sig vara möjligt att förmå det parti som tillämpar denna ordning att medverka till att kollektivanslutningen avskaffas, så att som partimedlemmar registreras endast personer som individuellt begär inträde i partiet.

Herr talman! Jag yrkar bifall till det framlagda förslaget.

Onsdagen den
14 november 1979

Förbud mot kollektivanslutning till politiskt parti

HILDING JOHANSSON (s):

Herr talman! Huvudfrågan är om det skall finnas en lagstiftning som förbjuder kollektivanslutning till politiska partier. Denna fråga hör samman med ett ärende senare på dagordningen, nämligen frågan om det skall finnas en lagstiftning om ideella föreningar. Hittills har det inte funnits någon sådan lagstiftning i Sverige. Med skärpa har man avvisat de propåer som funnits om en sådan lagstiftning. Moderaterna, det för dagen största borgerliga partiet, kräver nu en lagstiftning på detta område, samtidigt som de i andra sammanhang klagat över att det finns alltför mycken lagstiftning.

I detta fall gäller det en lag om förbud mot kollektivanslutning till politiskt parti. Går man efter ordalydelsen i den begäran som kommer från moderat håll, finner man att förslaget innebär en strukturförändring av det politiska föreningsväsendet i Sverige. Det skulle nämligen innebära att organisationer inom ett parti inte kan vara kollektivt anslutna till partiet. En kvinnoförening eller en ungdomsförening på en ort kan inte vara ansluten till huvudorganisationen. Skulle medlemmarna av exempelvis ungdomsföreningen vilja tillhöra även partiföreningen, skulle de tvingas ansluta sig individuellt till båda organisationerna. Går man efter ordalydelsen kan man rent av hamna i den situationen att det blir besvärligt för en lokal organisation att tillhöra en distriktsorganisation och för ett partidistrikt eller annan distriktsorganisation att ingå i rikspartiet.

Nu vet vi emellertid att moderaterna sedan länge har riktat denna lagstiftning mot fackföreningarnas möjligheter att kollektivansluta sig till de socialdemokratiska arbetarkommunerna. Det betyder att antingen får man en lagstiftning av den allmänna karaktär som jag har talat om, eller också får man en speciallagstiftning riktad mot fackföreningarnas rätt på detta område. Avsikten är uppenbar. Man vill genom lag hindra fackföreningar att ansluta sig till de socialdemokratiska arbetarkommunerna.

Det måste vara fel, när man säger att man på intet sätt riktar sig mot de fackliga föreningarnas rätt att själva besluta i sina egna angelägenheter. Besluten fattas i detta fall av de enskilda fackföreningarna. Om man inför en lagstiftning om förbud mot kollektivanslutning, begränsar man otvivelaktigt deras frihet, deras rätt att besluta i egna angelägenheter.

Man motiverar denna lagstiftning med att kollektivanslutningen strider mot grundlagens regler om medborgerliga fri- och rättigheter. Nu har jag inte kunnat finna i reservationerna att man anger någon bestämd paragraf, och trots att jag mycket uppmärksamt lyssnat till de föregående talarna har jag inte heller kunnat höra att de har talat om någon bestämd paragraf i regeringsformen.

Det råder enighet om att grundlag skall tolkas efter bokstaven. Man skall inte gå ut ifrån den allmänna andan och utifrån det dra slutsatser. Så sent som i förra veckan konfirmerade vi vårens grundlagsändring. I den fanns en bestämmelse om lagprövning, och i den talas om att "föreskrift står i strid med bestämmelserna i grundlag eller annan överordnad författning".

Därom var vi alla eniga. Men det betyder ju att om vi säger att något strider mot grundlagen, är vi också skyldiga att ange en bestämd paragraf i

grundlagen, en bestämmelse i grundlagen.

Per Unckel använde uttrycket "anda och bokstav", men jag kunde inte höra något paragrafnummer, som skulle ange bokstaven i Per Unckels anförande. Mot denna bakgrund ställer jag nu frågan: Mot vilken bestämmelse i grundlagen strider kollektivanslutningen?

Jag vill i detta sammanhang ta upp krav som tidigare har framförts från moderat håll om att det i grundlagen skall skrivas in ett förbud mot kollektivanslutning. Jag utgår ifrån att detta krav var mycket allvarligt menat. Det fördes fram på ett mycket seriöst sätt i olika utredningar som jag tillhörde, och man hade väl som bakgrund att det skulle krävas ett förbud i grundlagen för att hindra fackföreningar att kollektivt ansluta sina medlemmar till det socialdemokratiska partiet.

När vi arbetade i fri- och rättighetsutredningen, lade moderatrepresentanten fram ett förslag om detta – ett liknande krav hade f. ö. redan ställts i grundlagberedningen. Dessa krav avvisades av en stor majoritet här i riksdagen.

När sedan rättighetsskyddsutredningen behandlade samma frågekomplex, tog moderaterna *inte* upp kollektivanslutningen ens reservationsvis. Som bekant var Gunnar Heckscher ordförande i denna utredning, och ledamoten av konstitutionsutskottet och denna kammare Anders Björck ingick som medlem.

Inte heller fördes kravet fram i våras, när vi behandlade rättigheterna. Men i höst reser man kravet på lagstiftning.

Spekulerar man från moderat håll i att gå runt de nya restriktiva bestämmelserna om *grundlagsändringar genom att söka driva igenom en vanlig lag*, så vill jag för min del säga att enligt min mening förutsätter en sådan lag ändring av regeringsformen.

Regeringsformen upptar föreningsfriheten som en av de grundläggande fri- och rättigheterna. Det står uttryckligen i 2 kap. 14 §: "Föreningsfriheten får begränsas endast såvitt gäller sammanslutningar vilkas verksamhet är av militär eller liknande natur eller innebär förföljelse av folkgrupp av viss ras, med viss hudfärg eller av visst etniskt ursprung."

Fackföreningar kan inte räknas in bland dessa grupper. Moderatreservanterna söker komma förbi detta genom att skriva: "Utskottet anser denna invändning ohållbar, då denna frihet ej kan innebära rätt att ansluta någon till ett politiskt parti utan vederbörandes samtycke." Och vi hörde nyss Per Unckel utveckla denna tanke.

Beträffande detta skall jag inskränka mig till att göra två påpekanden.

För det första: En fackförening kan inte tvångsvis ansluta någon till ett parti. Jag fäste mig vid att även Karin Nordlander i detta sammanhang talade om tvångsvis anslutning. Hon var här på samma linje som Per Unckel. Båda talade om tvångsvis anslutning, men en fackförening kan inte tvångsvis ansluta någon till det socialdemokratiska partiet.

För det andra: Det finns en reservationsrätt. Den viftar man bort både i moderatreservationen och i center- och folkpartireservationen. Motiveringarna är intressant olika. I moderatreservationen heter det: "Utnyttjande av

Onsdagen den
14 november 1979

Förbud mot kollektivanslutning till politiskt parti

denna” – reservationsrätten – ”innebär dock att vederbörande tvingas röja sin politiska uppfattning.” I centerns och folkpartiets reservation skriver man: ”Den” – reservationsrätten – ”tvingar den enskilde att offentligt avslöja vilket parti vederbörande inte vill tillhöra.”

Båda påståendena är felaktiga. Man behöver inte alls tala om sin politiska uppfattning för att reservera sig. Vad man gör är att man förklarar att man inte vill bli kollektivt ansluten till arbetarekommunen. Man kan ändå vara socialdemokrat, ansluten till arbetarekommunen på annat sätt och man kan principiellt vara motståndare till den kollektiva anslutningsformen.

Låt mig här ta upp ytterligare en synpunkt som har förts fram, nämligen att man kränker valhemligheten genom att vederbörande tvingas säga att han via sin fackförening inte vill tillhöra det socialdemokratiska partiet. Jag har mycket svårt att förstå den synpunkten. Vi har ju rätt att agitera i samhället. Vi har rätt att säga till personer: Rösta så, anslut dig till det partiet! Om Per Unckel eller någon annan efter denna diskussion i korridoren säger till mig att ansluta mig till det moderata partiet, har de full rätt att rikta denna vädjan till mig. Mitt svar är visserligen givet på förhand, men rätten att rikta denna uppmaning till mig finns ändå. På samma sätt borde man ha rätt att säga till människor: Anslut er till det socialdemokratiska partiet! Om man då säger nej, har man inte avslöjat sin valhemlighet. Det finns en rad partier att rösta på utöver det socialdemokratiska partiet. Och detta flerpartisystem känner vi väl alla här i kammaren tillfredsställelse över.

När det gäller reservationen från folkpartister och centerpartister i utskottet har jag fäst mig vid ett uttryck, som kanske har kommit till litet mera i förbigående, men i vilket det kan ligga ett lagstiftningshot. Reservanterna skriver nämligen:

”Nuvarande missförhållanden bör, som riksdagen vid flera tillfällen tidigare uttalat, bringas att upphöra i första hand genom åtgärder från partiets egen sida.”

Vad betyder i första hand här? Det står inget i andra hand, men man kan kanske ana att lagstiftningen kommer i andra hand.

Nu har vi en borgerlig repartiregering stödd på ett mandats övervikt här i kammaren. Kommer den att utnyttja sin majoritet för att genomföra en lagstiftning mot kollektivanslutning? Jag vill inte tro det, men det vore bra att få klara besked på den punkten, ty otvivelaktigt finns det en öppning i den citerade skrivningen från folkpartiets och centerpartiets sida.

Daniel Tarschys ställde två frågor och Sven-Erik Nordin en fråga till mig. Dem skall jag besvara samtidigt, eftersom de hör ihop.

Den första frågan från Daniel Tarschys var om jag – jag antar att han menar jag personligen – tycker att det är något fel i principen att var och en personligen ansluter sig till ett politiskt parti. Nej, blir mitt svar på den frågan. Vad skulle det vara för fel i denna princip? Själv är jag personligt ansluten till ett politiskt parti och till en rad andra föreningar. Det enda organ jag är ”kollektivt” ansluten till är svenska kyrkan, och det är jag i kraft av 1593 års beslut.

Den andra frågan löd: Varför ändrar inte det socialdemokratiska partiet

sina anslutningsformer, och när skall det ske, om det sker? Det är ju, som var och en känner till, på det sättet att beslut av denna art fattas på partikongressen. Det kan hända att en del av kammarens ledamöter är besvikna över att det inte blev en lång och hård debatt om detta på den socialdemokratiska partikongressen i fjol. Men det arbetar en utredning. Denna utredning var alltså inte färdig då, och det rapporterade partisekreteraren i sin egenskap av ordförande i utredningen. Den fortsätter att arbeta med frågan om organisationsformerna inom det socialdemokratiska partiet. Sedan följer en lång remissomgång, och därefter kommer frågan upp på partikongressen.

Om riksdagen stiftar en lag som förbjuder kollektivanslutning till politiskt parti måste det socialdemokratiska partiet följa det beslutet – det är en självklarhet. Lag går över kongressbeslut, men i övrigt måste vi i allt följa de beslut kongressen fattar i detta stycke. Partistyrelsen har ingen rätt att ändra i sådana hänseenden.

Här kommer det in en principiell fråga, som jag tycker det finns anledning att diskutera, i varje fall med folkpartister och centerpartister. Att jag undantar moderaterna beror på att de vill ha en lagstiftning om ideella föreningar. Har man en sådan lagstiftning blir det riksdagen som beslutar om anslutningsformer, uteslutningsformer och allt annat. Med folkpartister och centerpartister kan man ändå föra diskussionen om vem som skall bestämma anslutningsformerna. Skall de enskilda folkrörelserna eller riksdagen göra detta? Skall riksdagen styra anslutningsformerna genom principuttalanden i form av resolutioner och sådant?

Jag har sedan gammalt så stor respekt för de svenska folkrörelserna – det må vara arbetarrörelsen, frikyrkorörelsen, nykterhetsrörelsen, idrottsrörelsen eller någon annan – att jag i alla sådana frågor hävdar att det är folkrörelserna som skall bestämma. De skall göra det utifrån sina principer, och de skall göra det under eget ansvar. Jag förmenar inte Sveriges riksdag rätten att göra uttalanden. Det kan ingen hindra riksdagen från, och jag vill på inget sätt göra det. Men nog måste det vara folkrörelserna själva som bestämmer i angelägenheter av detta slag. Här finns det inom svensk arbetarrörelse en gammal tradition, som bygger på att fackföreningsrörelsen och socialdemokratin är två grenar som samverkar med varandra. Samverkansformerna kan diskuteras, men det är dessa båda parter själva som vill samverka på detta sätt.

När Daniel Tarschys återoppar vissa uttalanden, så kan jag inte erinra mig att några fackföreningsledare har hävdat att det är riksdagen som skall besluta i dessa frågor. De har sina principiella uppfattningar, men de menar att det är fackföreningsrörelsen och det socialdemokratiska partiet som skall fatta besluten om anslutningsformerna. Jag har heller inte träffat organiserat fackföreningsfolk utanför moderaternas krets som har ropat på lagstiftning på detta område.

Med detta, herr talman, yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Onsdagen den
14 november 1979

Förbud mot kollektivanslutning till politiskt parti

PER UNCKEL (m) replik:

Herr talman! Hilding Johanssons flammande försvar för kollektivanslutningens princip och idé gör bara önskemålet om en lagstiftning mer angeläget.

Hilding Johansson säger: Vi har respekt för folkrörelserna, de skall bestämma. Jag har också respekt för folkrörelserna. Men jag har ännu större respekt för alla de människor vilkas rättigheter förtrampas med dagens kollektivanslutningssystem. Ingen föreningsfrihet kan innebära rätt för en folkrörelse, vilken den än månde vara, att kränka de grundläggande rättigheter som jag tror att Hilding Johansson också vid närmare eftertanke medger att den svenska grundlagen är fotad på.

Hilding Johansson argumenterade med stor intensitet för åsikten att valhemligheten inte kan anföras som argument för ett lagstiftningskrav mot kollektivanslutning. Argumenten är konstiga. Hilding Johansson kan ju, för att få en komplettering av sin syn på denna fråga, möjligen fråga någon utanför politikernas krets, några fackföreningsmedlemmar som inte samtidigt är socialdemokrater, vad de anser om valhemlighetens värde i kollektivanslutningssammanhang och om de anser att de faktiskt kan säga till sin fackföreningsordförande att de inte vill bli kollektivanslutna utan att behöva riskera att bli utsatta för trakasserier. Hilding Johansson vet lika väl som jag och alla andra i denna kammare att så idylliskt som Hilding Johansson framställer förhållandena på våra arbetsplatser är det inte.

Hilding Johansson lägger ned stor möda på att tala om att vi moderater i realiteten vill komma åt kvinnoföreningar och ungdomsorganisationer. Men då har väl ändå Hilding Johansson i sin argumentnöd gått litet väl långt. Vi tror lika väl som Hilding Johansson att frågan om anslutningen av kvinno- och ungdomsorganisationer till respektive partier skall kunna lösas även om vi förbjuder socialdemokratin att mottaga kollektivt anslutna medlemmar från fackföreningsrörelsen.

Hilding Johansson säger med harm i stämman att ett lagstiftningskrav från moderaterna innebär att man genom lag vill förhindra fackföreningar att ansluta sig till socialdemokratin, och han hävdar att det innebär att vi inskränker fackets och socialdemokratins bestämmanderätt. Just så. Det är precis det som kravet går ut på.

Sven-Erik Nordin hävdar att det är bättre och kraftfullare att göra uttalanden än att yrka på lagstiftning. Kraftfullheten och effektiviteten i uttalandena illustreras väl i någon mån av den socialdemokratiska fermiteten att efterleva de fem uttalanden i frågan som riksdagen redan har gjort.

Ett annat argument som Sven-Erik Nordin anförde var att vi inte kan straffa hundratusentals socialdemokrater som vägrar att efterleva lagen. Det argumentet bär väl litet väl långt om vi skulle överföra det till andra lagstiftningsområden. Dessutom har Hilding Johansson för några minuter sedan lovat att socialdemokratin skall rätta sig efter eventuell lagstiftning från riksdagens sida.

SVEN-ERIK NORDIN (c) replik:

Herr talman! Låt mig först reda ut en sak med Karin Nordlander. I sitt inlägg tog hon upp det förhållandet att man kan känna sig som kollektivanslutna till svenska kyrkan. Men det är en avsevärd skillnad, det kan inte jämföras med kollektivanslutning till ett politiskt parti. Vi har nämligen fortfarande en statskyrka i detta land, men vi har ingen statlig fackföreningsrörelse och heller inget statligt parti.

När jag lyssnade till Hilding Johansson och Per Unckel erinrade jag mig en definition på statsmän. En konservativ är en statsman som är förälskad i existerande missförhållanden till skillnad från den liberala som vill ersätta dem med andra. Hilding Johansson är tydligen mycket förtjust i det nuvarande missförhållandet att kollektivansluta medlemmar till hans parti. Från hans synpunkt är det förstås bra.

Per Unckel – som företräder moderaterna som numera är den klassiska liberalismens ensammar företredare i kammaren; folkpartiet har ju lämnat en del av de liberala idéerna – vill ersätta missförhållanden med andra. Jag behöver inte argumentera mer, Per Unckel, utan vill helt kortfattat säga att den medicin som Per Unckel rekommenderar är värre än sjukdomen.

Jag återgår till Hilding Johansson och kan säga att jag i alla fall fick ett svar på frågan. Han sade att det pågår en utredning inom det socialdemokratiska partiet. Tydligt förutser han att den skall ta lika lång tid som statliga utredningar brukar ta. Men så småningom lär en partikongress ta ställning. Jag hoppas – för jag har faktiskt fortfarande höga tankar om socialdemokratin och dem som kommer att delta i kongressen – att man tänker efter före och att man stannar vid ett beslut som innebär att man slutar med den här odemokratiska rekryteringsformen. Det är en from önskan, men det är dock ett steg på vägen.

DANIEL TARSCHYS (fp) replik:

Herr talman! Jag tycker att kammarens ledamöter skall lyssna noga på Hilding Johansson, ty jag är övertygad om att vi inte kommer att få höra den här argumenteringen särskilt många år till. Det är en liten och krympande opinion inom socialdemokratin som nu driver den sista försvarsstriden för kollektivanslutningen. Jag har vid många tillfällen stått på gator och torg och talat om kollektivanslutningen och kan intyga att det är sällan man får så många instämmanden från människor av alla partifärger och i alla samhällsställningar som när man säger att detta är en odemokratisk och ovärdig anslutningsform. Opinionsen inom fackföreningsrörelsen och inom socialdemokratin växer.

Nu frågar Hilding Johansson: Vad är det i grundlagen som svär mot kollektivanslutningen? Han vill ha en siffra på en paragraf. Låt mig då ge en sådan siffra: 3 kap. 1 §. Där står: "Riksdagen utses genom fria, hemliga och direkta val." Vad blir det kvar av valhemligheten, om man inför sina fackföreningsledare och sina arbetskamrater, som kanske till större delen är socialdemokrater, tvingas avslöja att man har en avvikande mening? Detta måste väl äventyra valhemligheten?

Förbud mot kollektivanslutning till politiskt parti

Hilding Johansson talade om reservationsrätten, men alla vet ju att denna inte fungerar. Den ena vetenskapliga undersökningen efter den andra har visat att den inte fungerar. Bekräftelserna från människor som har blivit trakasserade eller som inte har utnyttjat reservationsrätten är många.

Huvudfrågan i dag är om vi skall ha en lag, säger Hilding Johansson. Nej, huvudfrågan i dag är om vi skall ha kollektivanslutning, om denna anslutningsform skall bestå. Jag kan helt instämma med Hilding Johansson när han talar om respekt för folkrörelserna. Även jag hyser den respekten, men jag vill fråga: När börjar Hilding Johansson och hans parti att hysa samma respekt för den enskilda människans integritet och för uttalanden av Sveriges riksdag?

KARIN NORDLANDER (vpk) replik:

Herr talman! Till Hilding Johansson: En princip bör vara att ingen annan anslutning sker till politiskt parti än enskild anslutning. Det är fråga om tvångsanslutning när ett fåtal kan bestämma att alla medlemmar i en fackförening ansluts till ett visst parti. Reservationsrätten kan inte dölja att en kollektiv anslutning är en odemokratisk metod.

Jag vill upprepa att det tyder på en svaghet i det socialdemokratiska partiet så länge man inte vidtar åtgärder för att avskaffa detta sätt att skaffa medlemmar. Det tyder på att man inte litar på sin politik som en samlande kraft. Vore det inte bättre att ändra politik än att fortsätta med tvångsanslutning av medlemmar, vilkas röster man inte kan lita på i en valrörelse? Om socialdemokraterna inte vill ta hänsyn till att kollektivanslutning innebär en odemokratisk princip, borde de börja lyssna till den ökande medlemsopinion som finns både inom det socialdemokratiska partiet och inom fackföreningsrörelsen. Den historiska samhörigheten känns i dag inte nödvändig för de unga medlemmarna i fackföreningsrörelsen och borde inte vara ett argument för att bevara kollektivanslutningen. Efter mer än 40 år i regeringsställning borde det socialdemokratiska partiet i kraft av sin politik kunna förankra fackföreningsrörelsens stöd utan tvångsanslutning. Och det måste, Hilding Johansson, finnas bättre former för samverkan mellan fackliga och politiska delar av arbetarrörelsen än en odemokratisk kollektiv anslutning av medlemmar till det socialdemokratiska partiet. I vårt förslag poängterar vi nödvändigheten av sådan samverkan, men vi fastslår fackföreningsrörelsens självständighet. Metoden att representantskap kollektivt ansluter alla fackföreningens medlemmar till ett politiskt parti kan inte vara demokratisk. Socialdemokraterna borde snarast göra sig kvitt den belastning som kollektivanslutningen utgör.

Sedan till Sven-Erik Nordin: Det är tvångsanslutning det rör sig om också när det gäller kyrkan – vi anser det faktiskt jämförligt.

HILDING JOHANSSON (s) replik:

Herr talman! Låt mig först ta upp det principiellt viktigaste, nämligen frågan om en företeelse strider mot grundlagen eller inte. Nu har Daniel Tarschys angett en punkt, nämligen frågan om valhemligheten. Men hur

mycket kränker kollektivanslutning valhemligheten? Den som inte vill bli kollektivansluten har att säga att han inte önskar det. Han kan vara god socialdemokrat. Han kan tillhöra den grupp som Daniel Tarschys själv har hänvisat till, nämligen socialdemokrater som principiellt är emot kollektivanslutningen. Skall man gå in på sådana analyser kommer man mycket långt bort från bokstaven i grundlagen. Då är det mycket som kan förbjudas därför att det kan innebära kränkning av valhemlighet.

Per Unckel gick käckt förbi det hela genom att bara säga: Visst kränker man rättigheter. Men kanske jag i nästa replik från Per Unckel kan få en paragrafhänvisning även från hans sida. Sedan skall jag villigt erkänna att jag inte har trott att man från moderat håll vill förbjuda kvinnoorganisationer eller ungdomsorganisationer att ansluta sig till moderorganisationerna. Såsom man har skrivit blir det konsekvensen, men nu är det klargjort: Vad man vill förbjuda är fackföreningarnas möjligheter att kollektivt ansluta sig till en socialdemokratisk arbetarekommun. Det är helt klart att jag kan hålla med Per Unckel om att det innebär att man begränsar socialdemokratis frihet men också fackföreningsrörelsens frihet. Det är en frihetsinskränkning som moderaterna vill åstadkomma genom sitt lagstiftningskrav! Detta parti brukar ropa på frihet. Men nu säger man: Här gäller det att inskränka organisationernas frihet för att trygga den enskilda friheten. Men jag bestrider att man tvångsvis kan ansluta någon till det socialdemokratiska partiet, och då innebär kollektivanslutning heller inga kränkningar av rättigheter.

Får jag slutligen säga, herr talman, att vad jag försvarar är fackföreningarnas rätt att själva få bestämma i dessa angelägenheter. Det hör samman med Folkrörelsesverige.

PER UNCKEL (m) replik:

Herr talman! Hilding Johansson har nu i två inlägg frågat vilken del av grundlagen jag anser att kollektivanslutningen strider emot. Jag har precis samma uppfattning i det hänseendet som Daniel Tarschys, nämligen att det är mot valhemligheten som kollektivanslutningen strider, vilket jag i min tur sade redan i mitt första anförande. Hilding Johansson hävdar nu att valhemligheten garderas genom rätten till reservation och att man genom att reservera sig inte behöver säga att man inte är socialdemokrat.

Men, Hilding Johansson, vad rekommenderar Hilding Johansson mig och andra att säga till alla de människor som vänder sig till oss och vittnar om att de blir trakasserade på sina arbetsplatser på blotta misstanken att de inte är socialdemokrater, därför att de har utnyttjat sin reservationsrätt? Reservationsrätten blir en illusion, Hilding Johansson, också med den beskrivning som Hilding Johansson själv har givit av den, därför att fackföreningarna tolkar en reservation icke så att reservanten hyser principiella betänkligheter mot kollektivanslutningen som idé utan så att reservanten inte är socialdemokrat.

Valhemligheten är för mig någonting helt, inte som för Hilding Johansson någonting halvt. Valhemligheten innebär att jag inte behöver tala om ett dyft, vare sig vad jag är eller vad jag inte är. Jag skall få behålla mitt val alldeles för mig själv, om jag så vill.

Så till en annan fråga: Visst, Hilding Johansson, är det vi nu diskuterar en inskränkning i socialdemokratins rätt att mottaga kollektivanslutna medlemmar. Jag säger det fullt öppet, därför att jag inte tycker att det är riktigt att ett parti skall ha rätten att mottaga medlemmar i kollektiva former, när vi vet att detta mottagande av medlemmar de facto innebär att tusentals människor som i val efter val röstar på andra partier än det socialdemokratiska kollektivt föses in i detta som medlemmar. Skälet till att det är så är att man inte vågar använda sin reservationsrätt, därför att man antingen inte vill bli trakasserad eller därför att man faktiskt vill verka inom ramen för vanligt fackligt arbete. För det vet Hilding Johansson lika väl som jag: att förena fackligt arbete med att reservera sig mot kollektivanslutningen är mer än besvärligt på flertalet av de svenska arbetsplatserna.

Allra sist vill jag vända mig till Sven-Erik Nordin som nu tar sig före att hävda att lagstiftning mot kollektivanslutning är värre än kollektivanslutningen själv. Det resonemanget, herr talman, begriper jag med förlov sagt inte, i synnerhet inte mot bakgrunden av Sven-Erik Nordins kritik i övrigt mot kollektivanslutningen, en kritik där våra uppfattningar är så samstämmiga.

DANIEL TARSCHYS (fp) replik:

Herr talman! Hilding Johansson talar om de formella rättigheter som de kollektivanslutna medlemmarna har. Jag talade om hur kollektivanslutningen fungerar i praktiken. Jag citerade då vad en vetenskapsman, som har undersökt detta, hade kommit fram till. Han skriver att kollektivanslutningen av fackföreningsavdelningar till det socialdemokratiska partiet fungerar i praktiken på ett sådant sätt att det innebär ett brott mot den demokratiska principen om minoriteternas rättigheter.

Alla vet ju hur reservationsrätten tillämpas i praktiken. Alla vet ju att det finns ett tryck, ett tvång, en känsla av ofrihet bland dem som är kollektivanslutna. Mot detta hjälper det inte att Hilding Johansson erinrar om vilka formella möjligheter som existerar.

Sedan tycker jag det är litet tråkigt att vi här i kammaren ännu inte har fått någon enighet om vilken adressat riksdagens uttalanden har. Från majoritetens sida har vi gång efter annan understrukit att det är mot det socialdemokratiska partiet som vi riktar oss, inte mot fackföreningsrörelsen. Det står återigen i reservationen den här gången. Låt mig läsa:

”Det finns anledning att understryka att ett riksdagens uttalande mot kollektivanslutning på intet sätt riktar sig mot fackliga föreningars rätt att själva besluta om egna angelägenheter. Denna rätt skall självklart vara orubbad. Däremot riktas uttalandet till det parti – socialdemokraterna – som registrerar som medlemmar andra än dem som individuellt sökt medlemskap i partiet.”

Trots detta hoppar Hilding Johansson upp gång efter gång och säger: Jag försvarar fackföreningarna. Herr talman! Ett clementärt krav som man kan ställa på en försvarsadvokat är att han försvarar rätt klient.

SVEN-ERIK NORDIN (c) replik:

Herr talman! Jag har tydligen misslyckats med att för Per Unckel beskriva faran i det förslag som moderaterna står för i fråga om lagstiftningen. Det kan bero på min bristande pedagogiska förmåga, men det kan också bero på Per Unckels bristande fattningsförmåga. För det är ju så, Per Unckel, att det inte bara är fråga om att förhindra att socialdemokratin får ta emot kollektivanslutna personer; det gäller någonting mycket mer, nämligen att vi här öppnar hela fältet Folk rörelsesverige för lagstiftningen.

Jag är inte säker på att Per Unckel med någon större glädje kommer att se fram emot den dag då riksdagen börjar lagstifta om hur moderata samlingspartiet skall göra i den och den frågan – den dagen kommer nog Per Unckel att i den här kammaren högljutt ropa på frihet. Jag utgår från att det kommer att dröja länge – och att situationen kanske aldrig inträffar. Men, Per Unckel, man bör nog tänka sig för litet grand innan man hänger sig åt att opportunistiskt rida på denna hästrygg.

HILDING JOHANSSON (s) replik:

Herr talman! Man talar som om det inte skulle bli några politiska diskussioner på arbetsplatserna, om man avskaffade kollektivanslutningen. Nog finns det många arbetsplatser här i Sverige där det inte finns kollektivanslutning men där den politiska diskussionens vågor går höga, och så länge det finns skilda meningar på en arbetsplats tar det sig uttryck i diskussioner. Jag kan inte se någon fara för demokratin här.

Man har frågat vem som är rätt adressat och tyckt att jag har försvarat fel klient. Men besluten om kollektivanslutning fattas faktiskt av de enskilda fackföreningarna. Det är de som kollektivansluter. En arbetarkommun kan aldrig besluta om kollektivanslutning, LO kan inte göra det, det socialdemokratiska partiet har inte heller denna rättighet, och då är det helt naturligt att jag talar om de enskilda fackföreningarnas rätt. Men jag förstår att den reella tanken bakom reservationen från centern och folkpartiet är att enskilda fackföreningar skall ha rättighet att besluta om att ansluta sina medlemmar till det socialdemokratiska partiets arbetarkommuner, men när de kommer dit skall arbetarkommunerna säga: Ni får inte komma in här!

Men varför vänder man sig inte då till dem som har beslutanderätten i det här fallet, nämligen fackföreningarna? Jo, tydligen därför att man inte vill stöta sig med dem. Men det är inte så farligt att stöta sig med socialdemokratin, som ju ändå är en politisk motståndare.

Jag försvarar fackföreningarnas rättighet i detta stycke och kommer att fortsätta med det. Men kommer man genom resonemang fram till en annan ordning under samverkan mellan fackföreningsrörelsen och socialdemokratin, ja, då blir det ett folkrörelsebeslut här.

Därmed kommer jag över till det sista som jag skall säga i den här repliken, nämligen att Sven-Erik Nordin har utomordentligt rätt när han pekar på att man här öppnar hela fältet för en lagstiftning inom folkrörelsevärlden i Sverige. Det har vi värjt oss mot tidigare.

Men jag är optimistisk på den här punkten. Så länge moderaterna är

ensamma om detta bör vi väl från alla andra partiers sida vara starka nog att stå emot.

Efter Sven-Erik Nordins inlägg förstår jag att man från centerpartiet är helt på det klara med att vi inte bör ha någon lagstiftning på den här punkten. Det hälsar jag med tillfredsställelse. Men låt mig säga: Akta er då för att vika av så mycket åt höger att det ändå blir en lagstiftning!

Tredje vice talmannen anmälde att Daniel Tarschys, Per Unckel och Sven-Erik Nordin anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

ALLAN ÅKERLIND (m):

Herr talman! Utskottsmajoriteten avstyrker motionerna med en kort skrivning. Det är egentligen bara en rad som är argumenteringen. "Enligt utskottet måste det tillkomma fackliga organisationer att fatta beslut i egna angelägenheter", säger man.

Det är emellertid självklart att om det hade gällt facket egna angelägenheter hade vi inte bråkat. Men nu är det inte så, för partipolitiskt medlemskap är en fråga som gäller förhållandet mellan resp. parti och den enskilda medlemmen. Det är ingen facklig angelägenhet. Partipolitiskt medlemskap är ingen fackföreningsfråga, lika litet som vart medlemmen åker på semester eller vilka möbler han vill köpa.

I en debatt i denna fråga här i kammaren för två år sedan sade herr Hilding Johansson bl. a. följande på en direkt fråga från mig om man från socialdemokratiska partiet var beredd att kollektivansluta medlemmar även om andra organisationer än fackliga skulle komma på den fantastiska tanken:

"Om andra organisationer fattar beslutet att ansluta sig till socialdemokratin är de naturligtvis välkomna under förutsättning att de är socialdemokrater. Och första förutsättningen för att man vill ansluta sig till ett parti bör väl ändå vara att man gillar dess politik."

Ja, just det. Det sista kan jag instämma i. Men det gäller inte beträffande kollektivanslutningen av fackföreningar, för då struntar man i om den enskilde gillar politiken eller inte.

En fackförening kan inte tvångsvis ansluta någon till ett politiskt parti, säger Hilding Johansson i dag.

Ja, själv tillhör jag en fackförening inom Byggnadsarbetareförbundet. Och jag är väl en av de få här i kammaren som betalar medlemsavgift till facket varje månad. De som tidigare har varit ombudsmän och som nu sitter här som fackrepresentanter är ju befriade från medlemsavgift under den tid de är i riksdagen, så jag är väl en av de få ledamöter här som verkligen betalar fackföreningsavgiften solidariskt. Och jag har egen erfarenhet av just kollektivanslutning.

Det hände för ett antal år sedan att man i min avdelnings representantskap bestämde att man skulle kollektivansluta hela avdelningen till socialdemokratiska partiet. I representantskapet satt drygt 1 % av fackföreningens

medlemmar. Saken hade inte meddelats medlemmarna i förväg. De övriga medlemmarna hade inte möjlighet att närvara. Man beslöt alltså med några nej röster och övervägande ja röster bland dessa som utgjorde 1 % att ansluta drygt 6 300 medlemmar till det socialdemokratiska partiet – utan att de var tillfrågade.

Nu råkade det också bli så, att jag som moderat riksdagsman blev kollektivanslutningen till socialdemokraterna genom det här beslutet – det hade man väl inte tänkt på. Och hur många andra, som var lokalt engagerade i olika partier och som genom detta beslut blev anslutna till socialdemokraterna mot sin önskan, det vet jag inte, men det kanske var många.

Av en tillfällighet fick jag efter några månader ögonen på detta. Jag ringde till socialdemokratiska partiets lokala partiorganisation och frågade: "Har ni mitt namn i medlemsförteckningen?" Då fick jag svaret: "Vi får bara reda på antalet medlemmar från fackföreningen, vi får inga namn." Resultatet blir alltså att partiet inte vet vad medlemmarna heter och att medlemmarna inte vet att de blivit medlemmar genom beslut av andra.

Man talar ibland från socialdemokratisk sida om att kollektivanslutningen ger medinflytande för de kollektivanslutna. Men hur kan någon få inflytande som inte ens själv får reda på att han blivit medlem? Och hur kan partiet ge medlemmen möjligheter till medinflytande när inte ens partiet vet vem man skall skicka kallelse till, därför att man inte vet namnet på medlemmarna? Det här faller ju på sin egen orimlighet.

Hjalmar Branting menade på sin tid att kollektivanslutningen var nödvändig tills arbetarna fick rösträtt och föreningsrätt. Det är nu 43 år sedan det sista av dessa villkor tillgodosågs.

I en motion i första kammaren 1934 – alltså en 45 år gammal motion – står det med anledning av kollektivanslutningen:

"På socialdemokratiskt håll försvaras kollektivanslutningen under hänvisning dels till det historiska sambandet mellan fackföreningsväsendet och det socialdemokratiska partiet, – – – Att ett missförhållande är historiskt grundat utgör självfallet icke något motiv för dess bevarande. Endast för en doktrinärt radikal åskådning kan en sådan onaturlig konservatism te sig acceptabel." Jag kan helt instämma i detta.

Det står vidare på en annan sida i samma motion, att "man på socialdemokratiskt håll som ett försvar för kollektivanslutningen anför, att motståndarna till densamma inom fackföreningarna höra hemma i de antidemokratiska bolsjevikpartierna, till vilka inga demokratiska hänsyn behöva tagas, – – –".

Så var det 1934. I dag vet vi att ca en tredjedel av LO-kollektivets medlemmar röstar borgerligt. Socialdemokraterna anser tydligen att man inte behöver ta några hänsyn till dem heller.

Men detta är ju, om vi skall gå till kärnan av det hela, en i grunden ekonomisk fråga. Socialdemokraten Nils Kellgren sade i en tidigare riksdagsdebatt om kollektivanslutningen att det är helt och hållet en ekonomisk fråga.

I debatten för två år sedan sade Hilding Johansson bl. a.: "Jag tvekar inte

Onsdagen den
14 november 1979

Förbud mot kollektivanslutning till politiskt parti

att säga att det räcker inte för socialdemokratin att få partistöd. — — — Jag vill inte ett ögonblick förneka betydelsen av det, men låt mig ändå göra klart att det räcker inte för att finansiera verksamheten." Det var klartext det! Och det är en skam, tycker jag, när partimedlemskap skall heta pengar.

Vi vet att socialdemokratiska partiet snyltar på fackföreningsrörelsen på många sätt, t. ex. genom att många fackliga förtroendemän använder arbetstid till att arbeta för socialdemokraterna, genom att man använder fackförbundspressen som språkrör för socialdemokratiska partiet, genom att man får fackföreningar och förbund att anslå stora summor pengar till partiet — pengar som medlemmarna avsett skulle användas för facklig verksamhet. Men det räcker inte med detta; man fortsätter utsugningen genom att försöka kollektivansluta allt fler fackföreningar till socialdemokratiska partiet. Profitintresset har tydligen inga som helst gränser. Man kan bara för att få mer pengar till partiet trampa på de mänskliga rättigheterna att själv bestämma sin partitillhörighet och behålla valhemligheten.

Det finns nu propåer om att arbetsgivarna borde betala fackföreningsavgifterna. Vart skulle det leda? Om det förslaget går igenom innebär det att arbetsgivarna betalar partiavgiften till socialdemokratiska partiet för sina anställda. Sedan kan man höja partiavgiften, för det är arbetsgivarna som betalar. Man blir då helt beroende av företagets stöd. Hur oblyg kan man vara, om man är socialdemokrat? Men så är också det socialdemokratiska partiet just nu det rikaste partiet i Sverige. Genom att skaffa sig pengar med både ojusta och justa medel har man nu råd att flyga hem folk både från Amerika och från Australien för att delta i en meningslös votering här i riksdagen.

Jag menar att vi skall slå vakt om den enskildes rätt att själv bestämma sin partitillhörighet. Hilding Johansson säger att det inte är något fel, om den enskilde själv får bestämma sin partitillhörighet. Men dra då konsekvensen av det resonemanget och avskaffa kollektivanslutningen!

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationen 1.

ESSE PETERSSON (fp):

Herr talman! Riksdagen har ett flertal gånger ställt sig bakom uttalanden som innebär att kollektivanslutning till politiskt parti inte skall förekomma men att frågan inte bör lösas genom lagstiftning utan genom egna åtgärder från det socialdemokratiska partiets sida.

Tyvärr har dessa uttalanden ännu ej resulterat i några mer betydande konkreta åtgärder, varför det åter är nödvändigt att riksdagen på nytt gör ett sådant uttalande.

I en demokrati som den svenska är det viktigt att slå vakt om de politiska partiernas möjligheter att arbeta obundet. Det är i och genom de politiska partierna och givetvis också genom andra folkrörelser som medborgarna har de största förutsättningarna att vara med och forma samhället. Ju större dessa förutsättningar är, desto vitalare blir demokratin och desto större blir medborgarnas intresse och ansvar.

Självfallet är det angeläget att så många som möjligt sluter upp som

medlemmar i de politiska partierna för aktivt arbete och engagemang. Vid ställningstagandet till frågan om medlemskap i ett politiskt parti måste en viktig princip komma till uttryck, nämligen att medlemskapet i ett politiskt parti alltid måste få bestämmas av den enskilde själv genom egen aktiv handling.

Det är mot denna grundläggande princip som det nuvarande systemet med kollektivanslutning av medlemmar till det socialdemokratiska partiet strider.

Här finns alltså ett betydande problem som man numera diskuterar djupt inne i de socialdemokratiska leden och som många är djupt oroad av, inte minst inom fackföreningsrörelsen. Detta har medfört tillsättandet av en socialdemokratisk arbetsgrupp. Dess rapport vid den socialdemokratiska kongressen 1978 kom tyvärr ingalunda att visa vägen från den odemokratiska kollektivanslutningen. Kollektivanslutningen kom i stället att reduceras till en fråga om teknisk anslutningsform och eventuell reformering.

Jag anser att man inom det socialdemokratiska partiet bör kunna rensa upp i denna fråga utan lagstiftning, men jag måste, efter att ha tagit del av denna rapport, medge att många frågetecken kvarstår. Detta är en principfråga och inte en fråga om vilka praktiska lösningar man bör välja.

Individens rätt att fritt och självständigt välja politiskt parti är grundläggande för vårt ställningstagande här liksom för demokratin i sin helhet. Därför kan man av principiella skäl inte acceptera en kollektivanslutning av människor till ett politiskt parti. Ett sådant system kan rent av anses strida mot den åsiktsfrihet som nu gällande grundlag utgår från beträffande de medborgerliga fri- och rättigheterna.

I snabbprotokollet från den socialdemokratiska partikongressen slås det vid behandlingen av nämnda rapport vidare fast att initiativet till kollektivanslutningen ligger hos det socialdemokratiska partiet. Detta har vi många gånger hävdad, men socialdemokraterna har då oftast velat flytta över initiativet till facket. Här säger de emellertid själva att initiativet ligger hos partiet. Sedan är det enbart fråga om ett enkelt majoritetsbeslut.

På detta sätt är man tydigen beredd att sätta sig på människors personliga åsikter. Ja, man tycks rent av i den socialdemokratiska ledningen anse kollektivanslutningen som en självklar förmån. Men här är det på sin plats att fråga: förmån för vem?

Reservationsrätten ändrar ingenting i den grundläggande principfrågan angående kollektivanslutningen. Den enskilde tvingas då att offentligt avslöja att hon eller han inte vill tillhöra ett visst politiskt parti. På grund av att detta också kan komma att framgå av vissa avlöningslistor eller liknande ligger det nära till hands att betrakta reservationsrätten som en omvänd åsiktsregistrering. Det finns anledning att kraftigt poängtera att uttalandet mot kollektivanslutning inte riktar sig mot de fackliga organisationernas rätt att besluta i egna angelägenheter. Denna rätt är självklar och skall vara orubbad.

Men vems angelägenhet är det att avgöra människors personliga åsikter och ansluta dem till ett visst politiskt parti? Detta är självfallet inte ett beslut

Onsdagen den
14 november 1979

Förbud mot kollektivanslutning till politiskt parti

som fattas med enkel majoritet på ett föreningsmöte, utan det är en sak som måste bygga på varje människas individuella ställningstagande.

De kollektivanslutna utgör två tredjedelar av det socialdemokratiska partiets medlemsantal. Mer än en tredjedel av LO:s medlemmar röstar på ett annat parti än det socialdemokratiska. En femtedel, ca 20 %, av det socialdemokratiska partiets kollektivanslutna medlemmar röstar på annat parti än det socialdemokratiska, trots att de är medlemmar där. Detta säger något om problemen med kollektivanslutningen, trots reservationsrätten, som de flesta oliktankande inte utnyttjar, bl. a. på grund av att det medför risk för åsiktsregistrering att öppet redovisa att man inte vill vara ansluten till det socialdemokratiska partiet.

I SCB:s undersökning av valet 1976 konstaterades det att partivalet blir allt mindre beroende av väljarnas yrkestillhörighet eller sociala ställning. Socialdemokraterna hade 1968 stöd av mer än fyra femtedelar av LO:s medlemmar, medan motsvarande andel 1976 var endast två tredjedelar.

Inställningen till kollektivanslutningen bland medlemmar och förtroende- män inom Landsorganisationen har undersökts av professor Leif Lewin. I sitt arbete "Hur styrs facket? Om demokratin inom fackföreningsrörelsen" tecknar Lewin, som redan sagts, en huvudsakligen ljus bild av den fackliga demokratin. Han ser emellertid kollektivanslutningen som ett av dess mörka avsnitt. Lewin skriver bl. a. följande:

"Det mest omdiskuterade fenomenet beträffande fackföreningsrörelsen och systemorienteringen gäller naturligtvis kollektivanslutningen av avdelningar till det socialdemokratiska partiet. Ett anmärkningsvärt förhållande är att en klar majoritet bland medlemmarna – 64 procent – anser att kollektivanslutningen till det socialdemokratiska partiet är en felaktig form för medlemskap i ett politiskt parti. Även bland sektions- och avdelningsstyrelseledamöterna finns det en majoritet mot kollektivanslutningen. Endast på den centrala nivån är man klart för denna form av medlemskap."

När man då här i dag lyssnar till konstitutionsutskottets vice ordförande Hilding Johansson blir man förbluffad över den nonchalanta ståndaktighet med vilken han fortsätter att försvara kollektivanslutningens berättigande. Han tycks inte ha tagit något nämnvärt intryck av de kritiska rösterna i de egna leden på denna punkt och ännu mindre av vad riksdagen beslutat att uttala fem gånger under 1970-talet, nämligen att kollektivanslutning av människor som medlemmar till ett politiskt parti måste upphöra. Jag vill därför fråga: När tänker socialdemokraterna verkligen ta initiativ till en förändring, så att människor i fortsättningen endast genom personligt ställningstagande erhåller medlemskap i det socialdemokratiska partiet liksom förhållandet redan är i övriga partier?

Är Hilding Johansson i sin egenskap av konstitutionsutskottets vice ordförande beredd att verka för att riksdagens uttalanden i fortsättningen respekteras av det socialdemokratiska partiet? En lagstiftning har ju Hilding Johansson i dag deklarerat att han böjer sig för. Hilding Johansson har nu sin verkliga chans att medverka till att reda ut denna fråga inom det socialdemokratiska partiet utan speciell lagstiftning, om han blott aktivt vill verka i den riktningen.

I riksdagsdebatten om grundlagsskydd för medborgerliga fri- och rättigheter 1976 erinrade en ledande socialdemokrat, Arne Geijer, om att kollektivanslutningen är omtvistad även inom arbetarrörelsen. Mot bakgrund av den debatt som sedan länge förts har riksdagen uttalat att frågan om det kollektiva medlemskapet skulle tas upp till omprövning av det socialdemokratiska partiet. Denna förhoppning kvarstår. Det är emellertid motiverat att riksdagen åter klargör sin principiella uppfattning om åsiktsfrihetens innebörd i vårt demokratiska samhälle.

Därför, herr talman, ber jag att få yrka bifall till reservationen 2 vid konstitutionsutskottets betänkande nr 10.

SIXTEN PETTERSSON (m):

Herr talman! Jag saknar tre personer här i dag, vilkas närvaro jag tror hade varit bra både för dem själva och för oss övriga i debatten. Det är Olof Palme, ordförande i det parti som har tvångsanslutna medlemmar, det är Gunnar Nilsson, ordförande i LO och samordnare för fackföreningsrörelsen, och det är Sten Andersson, som utreder kollektivanslutningens vara eller icke vara. Det hade varit till stor nytta om de varit närvarande, men de är väl förhindrade.

Herr talman! Den enskilda människans rätt att själv avgöra huruvida hon vill vara med i ett politiskt parti samt att fritt välja mellan vårt lands olika partier är grundläggande för ett demokratiskt samhällssystem. Utmärkande för en demokrati är också att man väljer parti efter politisk övertygelse – inte efter t. ex. vilket arbete man har eller facklig tillhörighet.

Vi har i Sverige ett mycket väl utvecklat demokratiskt samhällsskick. Vi har starka, folkligt förankrade partier. Vi har många tidningar – tidningar som företräder en rad olika politiska uppfattningar. Vi har genom den nya grundlagen fördjupat vår demokrati, bl. a. genom avskaffandet av riksdagens tvåkammarssystem.

Men på en punkt har vi fortfarande kvar en gammal odemokratisk relik från seklets början. Jag tänker då på det socialdemokratiska partiets anslutning av fackförbundsmedlemmar till partiet – medlemmar som inte av egen fri vilja ansökt om medlemskap utan som genom ett kollektivt beslut av den lokala fackliga organisationen tvingats in i det socialdemokratiska partiet. Beslutet fattas ofta av storavdelningens representantskap, högt över huvudena på de vanliga fackföreningsmedlemmarna.

Det är en vanlig syn att se Olof Palme gå i spetsen för demonstrationståg, där man demonstrerar för demokratiska fri- och rättigheter i andra länder. Och så långt kan jag förstå Olof Palme. Men samtidigt är Olof Palme ordförande i det enda parti som till partiet ansluter fackföreningsmedlemmar, vilka själva inte ansökt om medlemskap. Hur hänger det ihop, Olof Palme?

Det socialdemokratiska partiets anslutning av dessa medlemmar strider mot den åsiktsfrihet som den nya grundlagen utgår ifrån. Reservationsrätten för den enskilde fackföreningsmedlemmen förändrar ingenting i denna grundläggande demokratiska fråga. Reservationsrätten tvingar den enskilde

---

Förbud mot kollektivanslutning till politiskt parti

att offentligt avslöja vilket parti vederbörande inte vill tillhöra. Genom reservationsrätten får den lokala fackliga organisationen tillgång till ett vitt förgrenat register över de fackföreningsmedlemmar som inte är socialdemokrater. Erfarenheter visar tyvärr att detta register kan användas av fackligt aktiva socialdemokrater för att förhindra personer med en annan politisk uppfattning att få fackliga förtroendeuppdrag.

I dag beräknas närmare 40 % av medlemmarna i LO:s förbund ha tvingats med i det socialdemokratiska partiet. Ungefär 750 000 svenskar har på denna grundval registrerats som medlemmar i socialdemokratiska partiet, trots att dessa personer inte själva genom en egen handling ansökt om medlemskap.

Denna form av medlemsvärkning är i första hand en fråga för det socialdemokratiska partiet. I andra hand är det en fråga för riksdagen. Det är ytterst vi som skall värna om demokratin och demokratins fri- och rättigheter. Men partiet tycks inte vilja följa grundläggande demokratiska fri- och rättigheter. Jag vill därför fråga partiordföranden Olof Palme, om han lyssnar eller läser protokollet: Vad är det för fel på principen att politiska partier som medlemmar skall registrera enbart de medborgare vilka själva, genom ett eget beslut, ansökt om medlemskap? Anser Olof Palme – eller den som företräder partiet – det demokratiskt tillfredsställande, när socialdemokratiska partiet registrerar medlemmar i klump – utan att ens veta deras namn eller adress?

De senaste åren har kritiken mot kollektivanslutningen ökat särskilt bland LO:s folk. I en enkätundersökning presenterad i LO-tidningen nr 2 år 1977 deklarerade 14 av LO:s förbundsordförande att de var motståndare till denna form av medlemsvärkning. 6 ville ompröva de nuvarande formerna. Endast 4 önskade att allt skulle förbli vid det gamla.

Professor Leif Lewin undersökte för några år sedan de LO-anslutnas åsikter i en rad olika frågor. Undersökningen visade att det finns en massiv opinion mot kollektivanslutningen. Detta oavsett vilket politiskt parti man röstade på. 64 % ansåg att kollektivanslutningen var en felaktig form för medlemskap i politiskt parti.

Lewin visade vidare att 1/5 av de kollektivanslutna, som ej reserverat sig, inte röstade socialdemokratiskt. Av de 750 000 tvångsanslutna medlemmarna i socialdemokratiska partiet röstar närmare 200 000 på ett annat parti. Att kollektivanslutningen har ekonomisk betydelse för socialdemokraterna visar ett exempel från Kommunal, avdelning 10, 1975. Där betalade varje medlem 2:50 kr. till ABF, 16 kr. till arbetarekommunen i Stockholms stad, 20 kr. till SAP i Stockholms län och 1 kr. till Unga örnar.

I 1976 och 1979 års valrörelser har moderata samlingspartiets centrala arbetarråd publicerat upprop mot kollektivanslutningen. I uppropet uppmanar vi det socialdemokratiska partiet att följa samma principer för medlemsregistrering som de övriga demokratiska partierna. En av våra medlemmar fick efter att ha skrivit under uppropet en varning om uteslutning från den lokala fackliga organisationen. Jag vill därför fråga LO:s ordförande Gunnar Nilsson: Tar LO:s ordförande avstånd från de fackliga organisationer som

varnar medlemmar för uteslutning då medlemmar försöker skapa opinion mot kollektivanslutningen?

Och hur mycket kostar de olika LO-förbundens arbete att värva medlemmar till det socialdemokratiska partiet? Vidare undrar jag om Olof Palme anser att det är facket's uppgift att sköta om medlemsvärvning, inkassering av medlemsavgifter och andra former av socialdemokratiskt partiarbete.

Herr talman! Jag nämnde tidigare att kritiken mot kollektivanslutningen ökat bland LO:s medlemmar. Kritiken har nu gått så långt att socialdemokraterna har tvingats tillsätta en arbetsgrupp. Arbetsgruppen sägs bl. a. fundera på hur man skall kunna avskaffa kollektivanslutningen. Ordförande i arbetsgruppen är riksdagsmannen och partisekreteraren Sten Andersson. Sten Andersson, som enligt många är utmärkt på att ta ställning och uttala sig på de flesta politiska områden, har tyvärr varit alldeles för tyst i den här frågan. Många befäror att detta beror på att arbetsgruppen egentligen inte kommer att ta itu med tvångsanslutningen, utan att den bara är ett sätt att dämpa kritiken.

I valrörelsen skrev jag därför och begärde besked om hur långt arbetsgruppen kommit i sitt arbete. Men från Sten Andersson hördes inte ett ljud. Kanske kan vi få ett klarläggande besked i dag: Är arbetsgruppen klar med sitt arbete? Vad blir resultatet? När skall kollektivanslutningen avskaffas?

Jag har med glädje noterat utskottets skrivning, som Hilding Johansson instämmer i: "Enligt utskottet måste det tillkomma fackliga organisationer att fatta beslut i egna angelägenheter." Detta är naturligtvis alldeles riktigt. Men säg mig: Varför skall facket besluta i andras angelägenheter? Vilket parti jag skall tillhöra är ju ett typexempel på en enskild fråga, en fråga som facket inte alls har med att göra.

Jag har tidigare påpekat att det vore bäst om SAP självt tog upp den här frågan. Allan Åkerlind har alldeles rätt: Hjalmar Branting sade på sin tid att man skulle avskaffa tvångsanslutningen den dag den allmänna rösträtten var genomförd. Med tanke på att den allmänna och lika rösträtten infördes för snart 60 år sedan vore det en överdrift att påstå att partiet i den här frågan utmärkts av en utomordentlig snabbhet.

Riksdagen har under 1970-talet gång på gång uppmanat det socialdemokratiska partiet att skynda på. I det yttrande som avgivits av folkpartiets och centerens ledamöter i konstitutionsutskottet sägs bl. a.: "Nuvarande missförhållanden bör, som riksdagen vid flera tillfällen tidigare uttalat, bringas att upphöra i första hand genom åtgärder från partiets egen sida." När jag läser detta kan jag inte komma ifrån att jag blir litet fundersam. Erfarenheter visar att socialdemokraterna i den frågan inte är beredda att följa grundläggande demokratiska fri- och rättigheter.

Folkpartiets och centerens uttalande visar att partierna visserligen principiellt är motståndare till socialdemokraternas förfarande med medlemsregistrering, men samtidigt är centern och folkpartiet inte beredda att genom lagstiftning värna om de enskilda människornas rättigheter i den här frågan, detta med hänvisning till att, som det heter, de nuvarande missförhållandena – dvs. missförhållanden som funnits under hela 1900-talet – i första hand bör

klaras upp genom åtgärder från socialdemokraternas egen sida.

När kommer den dag då folkpartiets och centerns tålmod börjar tryta? När är partierna beredda att ta ett aktivt steg för att värna den enskildes rätt på det här området? När kommer den dag då folkpartiet och centern är beredda att genom lag värna den enskilda människans rätt att själv besluta vilket parti hon vill tillhöra? Den dagen kan bli i dag, om ni röstar på vår reservation.

Därför, herr talman, yrkar jag bifall till reservationen 1 av Per Unckel, Jan Prytz och Mona St Cyr.

KERSTIN EKMAN (fp):

Herr talman! När både vi som är politiskt verksamma och människor som endast följer den politiska debatten diskuterar olika frågor, finns det inte mycket som engagerar så som frågan om kollektivanslutning. Det finns också få frågor där åsikterna är så samstämmiga: *Kollektiv anslutning till ett politiskt parti är oacceptabelt.*

Att engagemanget är stort och att många har en bestämd åsikt beror naturligtvis på att det är en mycket viktig fråga. I en demokrati organiserar sig människor politiskt på grund av och efter sin politiska åsikt. Många tar aldrig steget att ansluta sig till ett parti men anser sig genom åsiktsgemenskap ändå klart höra hemma i ett visst parti. Att då, genom beslut på ett fackföreningsmöte, utan att själv vara närvarande bli ansluten till socialdemokratiska partiet anses som helt orimligt. Alla anser däremot att solidariteten inom facket är en självklar förpliktelse och tillgång. Facklig gemenskap och gott kamratskap är för de allra flesta ett starkt önskemål. Det är nödvändigt för att man med glädje skall kunna vara en del av ett arbetslag. Det är därför helt självklart att frågan om kollektivanslutning kommer upp här om och om igen så länge socialdemokratiska partiet tar emot medlemmar som inte själva ansökt om medlemskap.

Det är en skrämmande och total brist på känsla för hur fel systemet är och för hur människor i Sverige känner inför detta som socialdemokraterna visar.

Vilket är då försvaret för att man fortsätter? Jag vill ta upp reservationsrätten, som anses som ett skäl till att allt är bra – att man kan begära utträde ur ett politiskt parti, till vilket man aldrig begärt att bli ansluten. Detta är verkligen bakvända världen helt och hållet. Man vänder på den normala ordningen. I stället för att var och en som önskar och har intresse ansluter sig till partiet, så skall de som *inte* vill vara med anmäla sitt utträde!

Jag vill ta upp en del av svårigheterna med att utnyttja reservationsrätten, nämligen hur det kan vara för våra ungdomar, dessa som vid sin första kontakt med arbetslivet och de fackliga organisationerna riskerar att drabbas av kollektivanslutningen. Jag har mött många ungdomar som är mycket upprörda över vad de anser vara ett övergrepp och ställer sig helt oförstående till att detta kan få ske.

Jag tror vi kan ge ungdomar fel uppfattning då det gäller nödvändigheten av facklig solidaritet. Det skadar alltså inför framtiden. Just reservationsrät-

ten är för dessa ungdomar meningslös. Vi vet att många vuxna avstår från att använda reservationsrätten på grund av svårigheter. Hur mycket svårare blir det då inte för de ungdomar som inte har erfarenhet eller mod. Vi har en öppen ungdom i detta land, som är van att ge sin åsikt till känna, men att tillkännage sin mening i detta fall känns ofta svårt. Vi vet att även om man är tuff och självständig i sitt tal, så vill man aldrig falla ur ramen, aldrig vara annorlunda. Att av dessa ungdomar kräva att om de ej vill vara medlemmar av det socialdemokratiska partiet, så skall de avvika från gruppen, är orimligt. Även om åsikten är helt klar är steget för svårt och i stället skapas ett ointresse och en känsla av att allt som har med facklig och politisk verksamhet att göra är helt galet. Vi folkpartister anser det som självklart att man endast genom egen ansökan kan bli medlem både i ett politiskt parti och i ett trossamfund. Vi får därför aldrig ge upp, och när det gäller kollektivanslutningen hoppas på en ändring och ett nytänkande hos socialdemokraterna.

Jag yrkar bifall till reservationen 2.

HILDING JOHANSSON (s):

Herr talman! Artigheten bjuder väl att jag svarar på ett par frågor som ställts till mig.

Jag är när det gäller Esse Petersson i den lyckliga situationen att jag redan har svarat, därför att den fråga han ställde till mig sammanfaller med den fråga som Daniel Tarschys reste i sitt anförande. Jag hänvisar alltså till det svar jag gav Daniel Tarschys – det gäller även Esse Petersson.

Sixten Petterssons frågor var ju inte riktade till mig utan främst till Olof Palme. Eftersom Sixten Pettersson tydligen endast för debatterna på partiledarplan, skall jag inte störa honom genom att svara.

SIXTEN PETTERSSON (m):

Herr talman! Jag ber att få tala om för Hilding Johansson att jag inte för några debatter på partiledarnivå. Men jag tycker ändå att jag som vanlig riksdagsman har rätt att fråga en partiledare. Denna fråga som berör partiet är så pass viktig att det väl är riktigast att fråga partiledaren eller den som är med om att utreda frågan. Jag förstår att Hilding Johansson inte vill svara på sådana här frågor, eftersom de är mycket känsliga för socialdemokraterna.

Ni säger att ni försvarar den enskilde individen, ni försvarar arbetarna, men gör det då också i praktiken! Försvara arbetarna och låt dem få frihet att själva ta politisk ställning! Tycker ni att arbetarna själva kan inta politisk ställning eller måste ni hjälpa dem till det?

ESSE PETERSSON (fp):

Herr talman! Hilding Johanssons svar var ganska avslöjande när han hänvisade till ett tidigare svar som gällde hur man ställer sig inom det socialdemokratiska partiet. Men jag gick litet längre när jag ställde frågan hur Hilding Johansson i egenskap av vice ordförande i konstitutionsutskottet var beredd att verka för att man skulle respektera de uttalanden som riksdagens majoritet ändå fattar. Konstitutionsutskottet är i alla fall det organ i riksdagen

Förbud mot kollektivanslutning till politiskt parti

som har att vårda just de här aktuella frågorna i vår konstitution. Då är det något märkligt om utskottets vice ordförande inte är beredd att följa vad denna den högsta myndigheten i vår demokrati har sagt och riksdagen fattat beslut om. Skall man då tolka Hilding Johansson på det sättet att han anser att man inte behöver ta hänsyn till riksdagens beslut och uttalanden av en majoritet inom denna?

I så fall är detta en ganska märklig uppfattning av den som ändå innehar viceordförandeposten i konstitutionsutskottet, vilket utskott är inrättat just för att se till de konstitutionella frågorna i vårt land.

HILDING JOHANSSON (s):

Herr talman! Tidigare har man med en viss förvåning åberopat att jag uttalat att om riksdagen stiftar en lag mot kollektivanslutning kommer denna att följas. Jag kan inte förstå denna förvåning, för jag har väl inte precis gjort mig känd för att sätta mig upp emot lagarna. Inte heller kan jag finna att det socialdemokratiska partiet är känt för att uppträda mot gällande lagar. Det är en självklarhet att dessa följes.

Men jag vill knyta an till Esse Peterssons senaste inlägg. Esse Petersson har lika litet som någon annan kunnat visa att kollektivanslutningen strider mot grundlagen. Skyldigheten att följa grundlagen gäller i ännu högre grad än skyldigheten att följa vanliga lagar. Från moderat håll har man tidigare fört fram krav på att vi i grundlagen skulle föra in ett förbud mot kollektivanslutning. Varför har man då gjort det? Jo, uppenbarligen för att få till stånd ett förbud med grundlags styrka och kraft. Inte bara som konstitutionsutskottets vice'ordförande utan också som vanlig medborgare har jag skyldighet att följa gällande lag.

När sedan Sixten Pettersson frågar om jag anser att arbetarna själva skall bestämma vill jag gärna säga ja. Självklart, men låt då för all del arbetarna också få bestämma detta i sina fackföreningar! Men Sixten Pettersson vill att riksdagen skall bestämma. Han vill som riksdagsledamot fatta beslutet. Jag menar att arbetarna i de olika fackföreningarna skall fatta beslutet. Det står bäst i överensstämmelse med i varje fall socialdemokratisk tradition.

När man sedan åberopar Branting erinrar jag mig faktiskt ett uttalande av honom. Men det är från den tid då medlemskap i LO förutsatte medlemskap i det socialdemokratiska partiet. Den ordningen försvann dock snabbt. Den hann aldrig sättas i verket innan beslutet därom upphävdes.

SIXTEN PETTERSSON (m):

Herr talman! Hilding Johansson har nyss konstaterat att arbetarna själva inte kan fatta politiska beslut utan att detta måste ske genom fackföreningen. Det är detta som vi är emot. Nu har man emellertid en gång för alla konstaterat att arbetarna icke är kapabla att fatta politiska beslut på enskild nivå utan att beslutet måste fattas på fackföreningsnivå.

ESSE PETERSSON (fp):

Herr talman! Hilding Johanssons resonemang är här ganska märkligt. Å ena sidan säger han: vi är alltid beredda att följa en lagstiftning. Det har jag i och för sig inte någon anledning att ifrågasätta. Men å andra sidan är man inte beredd att följa ett uttalande som riksdagen redan har gjort fem gånger under 1970-talet. Om uttalandena följdes kunde man undvika den lagstiftning som både Hilding Johansson och jag helst inte vill genomföra. Man skulle kunna klara ut frågan inom det socialdemokratiska partiet och slippa den odemokratiska kollektiva anslutningen av människor till ett visst parti, varvid storavdelningar och andra nu fattar beslutet. Här har man haft sin chans att klara av problemet inom det socialdemokratiska partiet. Men man tycks ändå påfordra en lagstiftning trots att man har möjlighet att klara av saken genom de upprepade uttalanden som riksdagen ändå har gjort. Det skulle vara hedersamt om konstitutionsutskottets vice ordförande vore beredd att följa de beslut som ändå riksdagen som folkets högsta instans har fattat.

PER UNCKEL (m):

Herr talman! Får också jag ställa en liten fråga till Hilding Johansson om vad socialdemokratin är beredd att följa resp. inte följa. Jag tillhör inte dem som tvivlat på att socialdemokratin skulle komma att följa en lagstiftning mot kollektivanslutning, om en sådan skulle komma till stånd.

Skall man tolka Hilding Johanssons förra inlägg så att Hilding Johansson och socialdemokratin efter ett nytt uttalande från riksdagens sida mot kollektivanslutning är beredda att nonchalera ett sådant?

Innan vi går till omröstning tror jag att det skulle vara en fördel att veta om socialdemokratin över huvud taget är beredd att fästa någon vikt vid ett sådant uttalande. För att stilla min nyfikenhet skulle jag dessutom vilja fråga Esse Petersson vilken slutsats han och folkpartiet drar om Hilding Johanssons svar på min fråga är nej.

ALLAN ÅKERLIND (m):

Herr talman! Det var ett uttalande i Hilding Johanssons senaste inlägg som inte bör få stå obesvarat. När vi opponerar mot att fackföreningar beslutar om vilket parti enskilda arbetare skall tillhöra, så påstår Hilding Johansson att vi i stället vill vända det så att det är riksdagen som skall besluta om detta. Det är ohederligt att föra debatten på det sättet. Ingen har här i dag nämnt någonting sådant. Vad vi sagt är att var och en själv skall bestämma vilket parti han vill tillhöra. Det skall varken fackföreningar, riksdag eller någon annan lägga sig i.

HILDING JOHANSSON (s):

Herr talman! Det måste ändå förhålla sig så att om riksdagen beslutar att införa en lag som förbjuder kollektivanslutning, så är det inte de enskilda arbetarna, inte de enskilda fackföreningarna som beslutar, utan då är det riksdagen som beslutar.

Per Unckel ville få klart för sig före voteringen vad socialdemokratin nu

kommer att göra. Jag har faktiskt svarat på detta redan i mitt första anförande. Men kanhända talade jag inte tillräckligt i klartext – låt mig få göra det nu då!

Det är ju så att det pågår en utredning om organisationsstrukturen inom socialdemokratin. I den utredningen prövas även anslutningsformerna. Enligt det socialdemokratiska partiets stadgar – och vi är laglydiga även i det stycket – skall sådana frågor avgöras på partikongressen. Nästa partikongress hålls 1981. Inga som helst beslut kan fattas tidigare – oavsett vad riksdagen uttalar. Riksdagens resolutioner har inte samma kraft som riksdagens lagbeslut, och då gäller faktiskt partistadgarna.

Det betyder att utredningsarbetet kommer att fortsätta. Utredningens förslag går sedan på remiss, osv. Det fordras en rad samråd och överläggningar i alla sådana här frågor.

Nu blev jag litet förfärad över det inlägg som Esse Petersson gjorde senast. Han påstod då att om socialdemokratin nu inte följde vad riksdagen uttalat, så skulle det kunna bli nödvändigt med lagstiftning. Så måste man ändå tolka detta inlägg. Jag fattade Sven-Erik Nordin på det sättet att centern tog bestämt avstånd från all lagstiftning på det här området. Men folkpartiet flaggar med ett lagstiftningshot i den här frågan: Gör som vi folkpartister vill; i annat fall lagstiftar vi tillsammans med moderaterna.

Jag hoppas att detta var ett misstag – att orden slant för Esse Petersson. Om det inte var en slintning betyder det att vi inte får det motstånd mot en lagstiftning när det gäller ideella föreningar som vi måste resa mot de högerkrafter som nu är i färd med att försöka genomföra en lagstiftning som vi hitintills lyckats avvärja här i Sverige.

DANIEL TARSCHYS (fp):

Herr talman! Jag har tidigare i den här debatten ställt frågan till Hilding Johansson varför socialdemokraterna nonchalerar uttalanden som riksdagen gjort vid flera tillfällen.

Hilding Johansson svarar nu att det gör man därför att man tycker att riksdagen har fel. Riksdagen har uttalat att kollektivanslutningen strider mot grundlagens anda. Hilding Johansson säger att riksdagen har fel – riksdagen har inte *visat* att kollektivanslutningen strider mot grundlagens anda. Man kan ha olika uppfattningar om innehållet riksdagens uttalande. Men en sak är vi väl ändå överens om, nämligen att riksdagen har antagit uttalandet både en och flera gånger. Då respekterar man det vad man än tycker om innehållet i uttalandet.

Vi menar att man skall följa riksdagens uttalanden, oavsett vad man anser om innehållet i dem. Sedan kan vi stå här och diskutera innehållet i uttalandena. Men det är en grundläggande demokratisk princip att man följer riksdagens beslut.

ALLAN ÅKERLIND (m):

Herr talman! Jag tycker att det gör ett ganska ynkligt intryck när man hör Hilding Johanssons argumentering. Han säger att om riksdagen antar en lag,

så är det inte de enskilda fackföreningarna som bestämmer. Nej, det är det inte. Vi har sagt att då är det de enskilda medlemmarna som bestämmer. Det är det som är viktigt – den enskilde medlemmen skall besluta utan att ha någon som helst förmyndare över sig. Det är det som är grundfrågan, och det är en för allvarlig fråga för att man skall försöka skämta bort den på det här viset och inte använda sitt sunda omdöme. Jag tycker att Hilding Johansson borde hålla sig för god för det.

PER UNCKEL (m):

Herr talman! Svaret på min fråga till Hilding Johansson om vilken respekt det socialdemokratiska partiet var berett att visa gentemot ett riksdagsuttalande blev en beskrivning av det socialdemokratiska partiets stadgar. Dessa kan jag själv läsa.

Frågan kvarstår, Hilding Johansson: Har ett riksdagsuttalande – i den process som ni nu befinner er i när det gäller utredningar om kollektivanslutningens framtid – över huvud taget någon betydelse för er eller kommer ni även framgent att säga att det socialdemokratiska partiets stadgar och uttalanden är överlägsna uttalanden av Sveriges riksdag?

ESSE PETERSSON (fp):

Herr talman! Hilding Johansson framhårdar i att göra egna beskrivningar av vad andra säger. Vad jag sade på den här punkten var att Hilding Johansson genom sina uttalanden av riksdagen krävde en lagstiftning för att man inom socialdemokratin skulle följa vad riksdagens majoritet uttalar. Jag sade dessutom att han och jag var överens om att vi inte bör ha någon lagstiftning på detta område och att det då borde vara rimligt att Hilding Johansson, som är vice ordförande i konstitutionsutskottet, medverkar till att man inom hans egen partiapparat följer majoritetsbeslut i denna kammare. Men nu tycks det vara så att arbetsordningen i ett visst parti står över ett beslutat uttalande i denna kammare.

Ett uttalande som antas av en majoritet är som sådant också ett beslut som skall följas även om det inte är fråga om någon lagstiftning.

Det är detta som är skillnaden, och nu hoppas jag att Hilding Johansson, sedan jag vid två tillfällen försökt reda ut detta för honom, kan skilja på dessa båda saker.

HILDING JOHANSSON (s):

Herr talman! Jag är självfallet mycket tacksam för de utredningar som Allan Åkerlind och Esse Petersson gör för att jag skall begripa de här frågorna. De representerar ju en stor sakkunskap när det gäller grundlagstiftningen, så stor att de inte ens kan peka på den paragraf det här gäller.

Men jag skall gärna svara på frågan vad som nu kommer att hända. Jag utgår ifrån att moderaterna kommer att stödja reservationen från folkpartiet och centerpartiet sedan den egna reservationen slagits ut, och då blir det ett uttalande från riksdagens sida av precis samma slag som gjorts tidigare. Men jag dristar mig till att ha den uppfattningen att statsmakten, om den vill

Onsdagen den
14 november 1979

Förbud mot kollektivanslutning till politiskt parti

genomföra en åtgärd, skall gripa till lagstiftningsvapnet – den skall använda lagstiftningen.

Jag måste emellertid också tillägga att om riksdagens uttalanden skall bestämma hur organisationerna skall handla i det ena eller andra avseendet öppnar man dörren för någonting som vi säkerligen inte kan överblicka. En riksdagsmajoritet kan säga att det och det syftet i en organisations program är felaktigt. Följaktligen skulle organisationen säga: Nu ändrar vi vårt program, för det har riksdagen bestämt. Det betyder att vilket parti som helst som inte har majoritet i riksdagen kan få en anmaning från riksdagen i form av en resolution att partiet skall handla så och så. Enligt Esse Petersson skall man då ögonblickligen följa den anmaningen – man skall inte ens följa de stadgar som finns inom organisationen.

Låt oss anta att vi får en majoritet som gör ett uttalande beträffande någonting som gäller folkpartiets organisationsformer. Efter vad Esse Petersson nu sagt utgår jag från att folkpartisterna här i riksdagen då kommer att gå hem och genast göra en ändring i organisationsformen.

Genom sådana resonemang kommer man helt fel. Låt folkrörelserna ha sin frihet. Den går att förena med individernas frihet.

Låt mig slutligen – jag skall inte återkomma ytterligare i den här debatten – konstatera att Esse Peterssons senaste inlägg ändå måste tolkas på det sättet att folkpartiet inte vill ha en lagstiftning men att om jag framhärdar i mina åsikter, så blir det en lagstiftning. Det är kusligt.

PER UNCKEL (m):

Herr talman! Låt mig i debattens elfte timme få tacka Hilding Johansson för att han så ärligt, uppriktigt och rakt på sak säger: Socialdemokratin kommer att nonchalera ytterligare ett riksdagsuttalande.

Låt folkrörelserna bestämma om sina angelägenheter – det går att förena med individernas frihet, säger Hilding Johansson. I alla de fall där folkrörelsernas frihet inte kolliderar med individernas frihet har vi samma uppfattning. Tyvärr är kollisionen uppenbar när det gäller kollektivanslutning.

Slutligen! Aldrig har jag varit så övertygad som nu om att vi behöver en lagstiftning mot kollektivanslutning till det socialdemokratiska partiet.

ESSE PETERSSON (fp):

Herr talman! Det intressanta är att det är Hilding Johansson som kräver lagstiftning i stället för att utnyttja den stora möjlighet han haft att här säga att han är beredd att jobba för det som riksdagen fattar majoritetsbeslut om. Hilding Johansson tycks inte vilja tillgodose de enskilda individernas önskemål och självklara rätt på den här punkten. Det måste man säga är beklagligt när riksdagen nu på nytt har att ta ställning i denna fråga.

Det är här inte fråga om att sätta sig på organisationerna, utan vad det gäller är att tillförsäkra enskilda människor rätten att själva ansluta sig till ett visst politiskt parti – till socialdemokratin eller till något annat parti. Man skall inte fatta majoritetsbeslut över huvudet på enskilda individer om sådan här anslutning inom facket. Jag tycker det är märkligt att Hilding Johansson inte

vill säga att han är beredd att inom sitt parti verka för den här principen om kollektivanslutningens avskaffande så fort man kan komma fram på den vägen. Han säger i stället att det enda han kan tänka sig är en lagstiftning för att han skall ändra attityd. Det är och förblir ett märkligt synsätt hos en person som ändå anser sig vara ganska bevandrad i konstitutionella frågor.

DANIEL TARSCHYS (fp):

Herr talman! Sixten Pettersson och Per Unckel har frågat mig hur länge folkpartiets tålamod håller. Jag vill svara dem att vårt tålamod håller länge. Vi är mycket tålmodiga när vi kämpar för en rättvis sak. Vi framhårdar i vår tro att det finns dolda fonder av anständighet inom socialdemokratin och att det inom socialdemokratin finns en känsla av respekt för individens integritet. Men det återstår för socialdemokratin att bevisa att vi har rätt.

SIXTEN PETTERSSON (m):

Herr talman! Jag tycker att det är tråkigt när Daniel Tarschys säger att man i folkpartiet har stort tålamod med att socialdemokratin trampar på den enskildes rätt. Det tycker jag är väldigt tråkigt. Jag finner ingen anledning att vi skall ha tålamod när det trampas på den enskilde individens rättigheter, i detta fall rättigheten att själv göra ett politiskt ställningstagande.

Överläggningen var härmed avslutad.

Mom. 1 och 2

Propositioner gavs på bifall till

1:o) utskottets hemställan,

2:o) reservationen nr 2 av Bertil Fiskesjö m. fl.,

3:o) reservationen nr 1 av Per Unckel m. fl. samt

4:o) det av Karin Nordlander under överläggningen framställda yrkandet,

och förklarades den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Då Daniel Tarschys begärde votering upptogs för bestämmande av kontraposition i huvudvoteringen de återstående propositionerna, av vilka den under 2:o) angivna förklarades ha flertalets mening för sig. Sedan Per Unckel begärt votering upptogs för bestämmande av kontraposition i voteringen om kontraposition i huvudvoteringen ånyo propositionerna under 3:o) och 4:o), av vilka den under 3:o) angivna förklarades ha flertalets mening för sig. Karin Nordlander begärde emellertid votering, varefter följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den som vill att kammaren till kontraposition i voteringen om kontraposition i huvudvoteringen angående konstitutionsutskottets hemställan i betänkandet nr 10 mom. 1 och 2 antar reservationen nr 1 av Per Unckel m. fl. röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren till kontraposition i förstnämnda votering

Onsdagen den
14 november 1979

Förbud mot kollektivanslutning till politiskt parti

antagit det av Karin Nordlander under överläggningen framställda yrkandet.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Karin Nordlander begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 77
Nej – 18
Avstår – 236

I enlighet härmed blev följande voteringsproposition för voteringen om kontraposition i huvudvoteringen uppläst och godkänd:

Den som vill att kammaren till kontraposition i huvudvoteringen angående konstitutionsutskottets hemställan i betänkandet nr 10 mom. 1 och 2 antar reservationen nr 2 av Bertil Fiskesjö m. fl. röstar ja, den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit reservationen nr 1 av Per Unckel m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Per Unckel begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 97
Nej – 70
Avstår – 165

I enlighet härmed upplästes och godkändes följande voteringsproposition för huvudvoteringen:

Den som vill att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i betänkandet nr 10 mom. 1 och 2 röstar ja, den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 2 av Bertil Fiskesjö m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades tvekan kunna råda angående resultatet, varför votering med omröstningsapparat verkställdes. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 147
Nej – 167
Avstår – 18

§ 9 Föredrogs

Konstitutionsutskottets betänkanden

1979/80:12 med anledning av motion om ändring i lagen om skatteutjämning
i Stockholms läns landstingskommun

1979/80:13 med anledning av motioner om begränsning av det kommunala
serviceansvaret för fritidsbebyggelse

Kammaren biföll vad utskottet i dessa betänkanden hemställt.

§ 10 Länsplanering

Föredrogs konstitutionsutskottets betänkande 1979/80:14 med anledning
av motioner om länsplanering och om Stockholms läns landstingskommuns
särskilda arbetsuppgifter.

BENGT KINDBOM (c):

Herr talman! Styrelseskicket på länsnivå har tilldragit sig intresse under
flera decennier. När länsstyrelserna i mitten av 1960-talet genom sina
uppgifter inom samhällsplaneringens område kom att syssla med frågor om
hur framtidens samhälle skulle gestalta sig blev det ytterst angeläget att också
diskutera demokratifrågorna.

Det blev mot denna bakgrund naturligt att diskutera en förbättrad
demokrati på länsplanet. För centern framod det som riktigast att gå in för en
ordning som lade besluten hos ett folkvalt organ, nämligen landstinget.

En av trepartiregeringens första åtgärder efter regeringsskiftet hösten 1976
var att i en proposition till riksdagen framlägga förslag, som innebar att
landstinget utser samtliga ledamöter i länsstyrelsen och utan det korporativa
inslag som förekommit tidigare.

Det är klart att en sådan åtgärd är otillräcklig för att nå ett tillfredsställande
styrelseskick på länsplanet. Det förhållandet att en ledamot av länsstyrelsen,
nämligen landshövdingen som är dess ordförande, också kan förändra
majoritetsförhållandena är ett exempel på detta. Det var nödvändigt att
fortsätta reformarbetet, och därför tillsattes länsdemokratikommittén, med
uppgift att framlägga förslag till utveckling av demokratin på länsplanet.
Denna kommitté har senare också fått tilläggsdirektiv att värdera olika vägar
att nå dit. Tre olika modeller för vidgat folkligt inflytande över den regionala
samhällsverksamheten skall studeras.

Vi har från centerpartiets sida i det särskilda yttrandet velat understryka att
det fortsatta arbetet med de länsdemokratiska frågorna i sin helhet bör
resultera i ett överförande av uppgifter från de statliga organen till lands-
tingen. Vi vidhåller alltså det för oss redan från början naturliga synsättet i det
här avseendet.

Den motion som centerpartiet väckte i början av året tog upp ett delförslag från länsdemokratikommittén, nämligen förslaget om att länsplaneringen när det gällde besluten skulle få en annan gång. Genom att landstingen skulle fatta det avgörande beslutet skulle den politiska tyngdpunkten förskjutas till ett direkt folkvalt organ. Fördelarna med detta är att beslutet sker offentligt, att massmedia kan följa debatten och att ledamöter och partier har en möjlighet att ta initiativ och genom motioner, interpellationer och enkla frågor få sina synpunkter framförda, varvid man kan lyfta fram väsentliga länsplaneringsfrågor till en offentlig debatt.

Eftersom motionen behandlats så sent har vi konstaterat att "länsplanering 1980" nu har framskridit så långt att vissa hinder kan uppstå i planeringsprocessen, om man skulle gå in för den ordning som föreslås i motionen. Vi har ändå i det särskilda yttrandet velat understryka att vi har den principiella uppfattningen att det slutgiltiga beslutet om länsplaneringen bör läggas hos landstinget liksom att man i arbetet med de länsdemokratiska frågorna över huvud taget bör komma fram till en lösning som innebär ett överförande av ytterligare uppgifter till landstingen.

Jag har, fru talman, inget annat yrkande än utskottets.

Under detta anförande övertog förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

HILDING JOHANSSON (s):

Fru talman! Jag avser inte att ta upp någon historisk debatt med Bengt Kindbom. Jag vill endast erinra om att arbetsmarknadsutskottet så sent som i våras, i slutet av sessionen, lade fram ett betänkande som blev antaget av riksdagen och som innebar att frågan om det länsdemokratiska inflytandet bör vidare övervägas. Man har att se konstitutionsutskottets ställningstagande mot denna bakgrund.

Nu har utredningen, som Bengt Kindbom själv nämnde, fått nya direktiv. Låt mig endast få tillägga att jag hoppas att inte centerpartiet och den centerpartistiske kommunministern åstadkommer några ytterligare direktiv, utan att utredningen nu kan få den arbetsro som den behöver för att klara de komplicerade uppgifter som är dess.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed avslutad.

Utskottets hemställan bifölles.

§ 11 Föredrogs

Justitieutskottets betänkanden

1979/80:1 med anledning av motion om motivering av beslut i resningsärenden

1979/80:2 med anledning av motion om forumreglerna vid viss skadeståndstalan

1979/80:4 med anledning av propositionen 1978/79:215 med förslag till lagstiftning om gränsövervakning

Kammaren biföll vad utskottet i dessa betänkanden hemställt.

Nr 28

Onsdagen den
14 november 1979

---

*Ramlagstiftning
om ideella föreningar*

§ 12 Ramlagstiftning om ideella föreningar

Föredrogs lagutskottets betänkande 1979/80:1 med anledning av motion om en ramlagstiftning om ideella föreningar.

I detta betänkande behandlades motionen 1978/79:1195 av Gösta Bohman m. fl. (m), vari yrkats att riksdagen hos regeringen skulle anhålla om utredning och förslag till ramlagstiftning om ideella föreningar.

Utskottet hemställde att riksdagen skulle avslå motionen 1978/79:1195.

Reservation hade avgivits av Joakim Ollén, Olle Aulin och Margareta Gard (samtliga m) som ansett att utskottet bort hemställa

att riksdagen med bifall till motionen 1978/79:1195 som sin mening gav regeringen till känna vad reservanterna anfört angående utredning om ramlagstiftning beträffande ideella föreningar.

JOAKIM OLLÉN (m):

Fru talman! Det är ingen överdrift att påstå att vi i Sverige har en omfattande rättslig reglering av allehanda områden. Det finns lagar och förordningar som på ett eller annat sätt styr eller påverkar det mesta i vårt samhälle. Inte sällan har vi från moderat håll ifrågasatt om man inte skulle kunna minska antalet lagar, avbyråkratisera och förenkla i syfte att öka utrymmet för de enskilda människornas bestämmande och valfrihet.

I detta riksmötes första betänkande från lagutskottet behandlas emellertid en företeelse som över huvud taget inte är reglerad i lag, nämligen de ideella föreningarna. Medan vi för aktiebolag, handelsbolag och ekonomiska föreningar har en omfattande lagstiftning av hänsyn till delägare, föreningsmedlemmar, borgenärer, anställda, samhället och olika andra intressenter, har det av någon outgrundlig anledning ansetts helt överflödigt med regler beträffande de ideella föreningarna. Detta kunde ha varit förstäeligt, om de ideella föreningarna genomgående utgjorts av en idyllisk grupp små organisationer med ett fåtal medlemmar, utan några anställda, utan några större ekonomiska åtaganden och utan något särskilt inflytande i samhället. Men så är det ju inte. Tvärtom finns bland de ideella föreningarna organisationer med hundratusentals medlemmar, hundratus anställda, omfattande ekonomisk verksamhet och inte minst ett betydande inflytande över och i samhället. I vissa fall är detta inflytande t. o. m. inskrivet i lag. Redan jämförelsen med andra juridiska personer borde därför göra klart att också de ideella föreningarna borde omfattas av en lagreglering. Om det finns skäl att ha

Onsdagen den
14 november 1979

---

*Ramlagstiftning
om ideella för-
eningar*

omfattande lagstiftning rörande andra juridiska personer, vilket knappast någon i denna kammare torde bestrida, måste det också rimligtvis finnas skäl att åtminstone i någon mån reglera de ideella föreningarnas verksamhet.

I den moderata partimotionen 1978/79:1108 framförs kravet på en ramlagstiftning rörande ideella föreningar. I motionen pekats bl. a. på de allvarliga integritetsproblem som de s. k. organisationsklausulerna utgör. Bl. a. för att skydda enskilda människor mot den typen av klausuler finns det ett behov av lagstiftning, menar vi från moderat håll. I den motionen framhålls också att man i flera västeuropeiska länder har antagit regler som helt eller delvis tar sikte på de ideella föreningarna och på att skydda de enskilda medlemmarna i dessa föreningar. I tidigare motioner från moderat håll har pekats på andra skäl för en lagstiftning om ideella föreningar. Bl. a. har framhållits att organisationer som tillerkänts en direkt maktställning i samhällsapparaten inte gärna kan få vara så uppbyggda att medlemmarnas möjligheter att agera självständigt och att framföra sina åsikter fritt inom organisationen är beskurna.

Vi vet att det har förekommit fall då enskilda människor har kommit i kläm på grund av att de stått rättslösa gentemot ideella föreningar. Vi vet att det finns en rad problem på detta område. Den debatt som vi just har haft här i kammaren om kollektivanslutningen till politiska partier visar att det finns allvarliga problem på detta område och att det inte alltid står så väl till med de olika organisationernas interna demokrati som en riksdagsmajoritet gång efter annan har ansett sig ha anledning att uttala önskemål om.

Ändå har lagutskottets majoritet inte nu velat godta vårt krav på en utredning om möjligheterna att införa en lagstiftning beträffande de ideella föreningarna, detta trots att vi med skärpa understrukt att det inte är fråga om någon detaljerad lagstiftning, som kan skapa byråkrati eller svårigheter inom organisationerna, utan endast om en reglering som skall ta sikte på att i första hand stärka den enskildes ställning gentemot organisationerna. När frågan senast var uppe till behandling här i riksdagen godtog vi från moderat håll att man med hänsyn till pågående utredningsarbete skulle avvakta med ett utredningskrav.

Bl. a. med hänsyn till det remissutfall som föreligger efter det att utskottet låtit remissbehandla den nu aktuella motionen anser vi från moderat håll att tiden nu är mogen att begära en utredning av nyss nämnt slag. Vi har därför reserverat oss till förmån för motionsyrkandet. Av remissinstanserna är det visserligen flera som inte anser att det finns något behov av lagstiftning på detta område. En röd tråd i den argumentation man för är emellertid att just den egna organisationen, som självfallet i alla avseenden fungerar klanderfritt, inte är i något som helst behov av lagstiftning. Några organisationer konstaterar samtidigt försiktigtvis att man inte kan bedöma om det möjligen kan finnas behov av lagstiftning för andra föreningar eller föreningstyper. Hur övertygande den typen av argumentation är kan var och en själv bedöma. Den enda remissinstansen som kan sägas vara helt fristående från föreningsintressen, länsstyrelsen i Stockholms län, tillstyrker bestämt att en lagstiftning på detta område införs. Man påpekar att man ofta får frågor rörande vilka

regler som kan anses gälla för de ideella föreningarna, och man framhåller också att vissa ideella föreningars verksamhet innefattar stora ekonomiska intressen. De ideella föreningarna i Stockholms län tillförs sålunda ca 20 milj. kr. årligen från bingo spel, och ideella föreningar bedriver numera ofta näringsverksamhet av icke obetydlig omfattning, t. ex. restaurangrörelse, heter det bl. a. i yttrandet.

Också Sveriges domarförbund tillstyrker motionen och säger bl. a. att det är klart önskvärt att vissa frågor regleras genom lag, bl. a. om medlems inträde, avgång och uteslutning, medlems bundenhet av beslut som fattas utan hans medverkan, föreningens förhållande till tredje man, skadeståndsskyldighet, firmateckning, ansvarighet för uppkomna förbindelser, föreningens upplösning.

Remissyttrandet pekar således på ett stort antal konkreta frågor som är i behov av en lösning. De berör den enskildes ställning i förhållande till organisationen och har också berörts när frågan tidigare tagits upp från moderat håll.

Fru talman! Sammanfattningsvis kan följande fyra skäl anges för införandet av en lagstiftning rörande de ideella föreningarna.

1. Den enskildes rättsskydd gentemot organisationer måste garanteras när det gäller såväl organisationsklausuler som frågor av det slag som berörts i Domarförbundets remissyttrande om medlems inträde, avgång, uteslutning osv.

2. Samhället har en rätt och en skyldighet att uppställa vissa minimikrav rörande organisationers interna demokrati och representativitet liksom beträffande medlemmarnas möjligheter att fritt kunna agera inom organisation, i den mån organisationen genom lag eller på annat sätt tillerkänts ett direkt inflytande i samhällsapparaten.

3. Föreningarna själva torde ha ett intresse av att få klara regler. Avsaknaden av lagstiftning på det här området innebär ju inte att det över huvud taget inte skulle finnas några regler. De regler som utbildats genom rättspraxis är dock i flera fall så oklara att det även ur föreningarnas synvinkel, när konflikter väl uppstår, borde vara till fördel att i stället ha klara och enkla skrivna regler.

4. Balansen i lagstiftningen kräver att det inte bara för olika företagstyper och ekonomiska föreningar finns lagstiftning utan även för ideella föreningar. De skyddsintressen – exempelvis när det gäller borgenärer och anställda – som motiverar lagstiftning rörande andra juridiska personer gör sig lika starkt gällande för många ideella organisationer, med hänsyn till omfattningen av den verksamhet som där bedrivs.

Fru talman! Låt mig med det sagda yrka bifall till reservationen som är fogad vid lagutskottets betänkande. Men låt mig till sist understryka att det vi från moderat håll nu eftersträvar inte är någon byråkratiskt omfattande reglering. Den typen av lagstiftning har vi mer än nog av. Men lika självklart som det är för oss moderater att bekämpa sådan lagstiftning, lika självklart är det att tillgripa lagstiftning om det är nödvändigt för att i något avseende skydda den enskildes frihet.

Onsdagen den
14 november 1979

*Ramlagstiftning
om ideella för-
eningar*

LENNART ANDERSSON (s):

Fru talman! Återigen har kammaren att behandla en motion, i vilken det krävs en lagstiftning om ideella föreningar. Frågan är inte ny. Vid flera tillfällen under 1970-talet har samma fråga aktualiserats i riksdagen. Vid samtliga tillfällen är det moderata samlingspartiet som fört fram ärendet. Riksdagen har konsekvent avslagit kravet på en lagstiftning om ideella föreningar.

Lagutskottet föreslår också nu att riksdagen avslår motionens krav. Det är endast moderata samlingspartiets företrädare som har reserverat sig.

I motiveringen till den nu aktuella motionen finns formuleringar som klart och tydligt anger vad det är fråga om. Därför anser jag det värt att citera ett par avsnitt i motionens motivering:

”Organisationerna har som synes en rad svåra integritets- och demokrati-problem att brottas med. Självsanering är det bästa botemedlet i all föreningsverksamhet. Men vid bestående missförhållanden kan inte samhället stå passivt. Den enskilde måste tillförsäkras ett tillfredsställande rättskydd också gentemot organisationerna. Om de s. k. folkrörelserna gör anspråk på en allt betydelsefullare plats i samhället, får de också acceptera att deras interna organisation och demokratiska integritet måste följa av samhället angivna regler. Man kan svårligen tänka sig att skilda organisationer skulle kunna tilldelas uppgifter, vilka i dag handläggs av offentliga myndigheter, utan att motsvarande kontroll från medborgarnas sida kan utövas.”

I slutet av motiveringen finns följande avsnitt: ”I Förenta staterna och England däremot har lagstiftning antagits sedan slutet av 1950-talet till skydd för medlemmar i fackliga organisationer. Ett sådant skydd torde förutsätta lagreglering av bl. a. den interna beslutsprocessen, överklagandemöjligheter etc. Enligt vår mening bör man pröva möjligheten av en ramlagstiftning, vilken reglerar de ideella föreningarnas roll i Sverige.”

Hela motionen har en negativ syn på de ideella föreningarna. För mig är det angeläget att här klart deklarerar att de ideella föreningarna gör en utomordentligt betydelsefull insats i samhället. Det gäller fackföreningsrörelsen, hyresgästföreningarna, nykterhetsrörelsen, politiska organisationer, alla organisationer som på sitt program har humanitär verksamhet, idrottsrörelsen och många fler organisationer.

I många kommuner i vårt land finns ett så vitt förgrenat föreningsliv, att man kan påstå att föreningslivet i dessa kommuner bildar den grund som kommunen bygger sin verksamhet på. Dessutom har föreningslivets företrädare skött och sköter fortfarande sina uppgifter på ett mycket ansvarsfullt och kunnigt sätt.

I motionen som jag nämnde talas om att vid bestående missförhållanden samhället inte kan stå passivt. Jag måste fråga: Vem kan i dag påstå och bevisa att det finns bestående missförhållanden inom svenskt föreningsliv? Jag tror inte att vare sig motionärerna eller någon annan ledamot i denna kammare kan stå upp här och påstå att det i dag finns bestående missförhållanden inom det svenska föreningslivet. Nej, svenskt föreningsliv arbetar mycket ambi-

tiöst och på en nivå som kännetecknas av kunskap, insikt och ansvar. Organisationerna själva är bäst skickade att lösa de frågor som uppstår i deras verksamhet.

Men de krav i motionen som kanske går allra längst är uttryckta i de allra sista raderna i stycket, där man vill ha "en ramlagstiftning, vilken reglerar de ideella föreningarnas roll i Sverige". Det är ett mycket långtgående krav, ett krav som inte har något med frihet att skaffa. Skall kravets innebörd rätt definieras måste helt andra ord än frihet och ansvar användas. Dessutom finns det all anledning att påminna om att hittills inga klagomål har framförts på de ideella föreningarna som motiverar en lagstiftning. Inte heller har någon företrädare för föreningslivet självt begärt någon lagstiftning.

Jag vill också göra kammarens ledamöter uppmärksamma på det avsnitt i utskottets betänkande där lagutskottet pekar på alla de svårigheter som är förbundna med ett eventuellt införande av lagstiftning. Vi kan först konstatera att en lag inte kan omfatta alla typer av föreningar. Envar ledamot av denna kammare vet att vårt svenska föreningsliv uppvisar en stor skillnad, både i storlek och struktur, mellan föreningarna. Vi vet också av erfarenhet att de mindre föreningarnas företrädare skulle få stora svårigheter att tyda och tolka innebörden av en eventuell lag. Listan över svårigheterna med en lagstiftning kunde göras betydligt längre.

Men det finns andra synpunkter som är ännu viktigare att framhålla i den här debatten. Jag vill påstå att det i dag inte finns för mycket frihet. Man kan inte påstå att det svenska föreningslivet har en alltför stor eller en alltför omfattande frihet, så att det ur den synpunkten är nödvändigt med en lagstiftning. Det är också angeläget att understryka att föreningarna skall ha en fri och självständig ställning gentemot stat och kommun. Vårt fria föreningsliv och folkrörelserna måste kunna kritisera samhället och olika företeelser i samhället. Det fria föreningslivet skall inte behöva snärjas in i en lag som reglerar dess roll i samhället. I Sverige är demokratin och friheten djupt rotade hos folket. Det går inte att hävda att demokratin är djupare i de länder som har infört lagstiftning om ideella föreningar än den är i Sverige.

Fru talmän! Vi behöver inte någon lag som reglerar de ideella föreningarnas roll i Sverige. Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

JOAKIM OLLÉN (m):

Fru talmän! Till det Lennart Andersson sade om vikten av att ha en självständig föreningsrörelse och fria föreningar kan jag helt ansluta mig. Låt mig citera en mening ur den motion Lennart Andersson så frikostigt läste högt ur, nämligen den moderata partimotion som nu är aktuell. Där sägs bl. a.: "Folkrörelsernas historiska betydelse liksom deras värden för framtiden kan inte nog betonas." På den punkten är vi såvitt jag kan förstå alldeles överens.

Men sedan säger Lennart Andersson att vi lever i den bästa av världar. Missförhållanden förekommer inte. Allt är frid och fröjd. Men vi har ju bl. a. i lagutskottet flera gånger fått skrivelser oss till del som visat att enskilda

människor har råkat illa ut genom att de blivit illa behandlade av ideella organisationer, ibland stora, ibland små. Och jag har pekat på att utöver vad vi sagt i partimotionen finns det en hel rad problem på det här området, som nämns i vår reservation och som nämnts i tidigare moderata motioner på det här området, som behöver lösas. Det är alltså inte bara fråga om de i och för sig angelägna organisationsklausulerna.

Men tillbaka till argumentet om den bästa av världar. Vi har just här i kammaren fått uppleva en debatt som gav klart besked om att vi inte kan påräkna att ett klart riksdagsuttalande beträffande kollektivanslutning till politiskt parti kommer att få någon direkt efterföljd i praktisk handling. Jag vill inte nu ta upp en ny debatt i denna fråga med Lennart Andersson, men låt mig för min del bara konstatera att om inte detta är ett problem, så vet jag inte vad som är problem.

Sedan vill jag också gärna ta upp något som härrör från en av de organisationer som i och för sig ställt sig avvisande till en lagstiftning på det här området, nämligen LO. Jag förmodar att Lennart Andersson liksom jag själv är en flitig läsare av LO-tidningen. Där skriver en kolumnist i det senaste numret om ett fackförbund, som jag inte skall namnge här, följande:

”Nu har fem förtroendevalda inom --- i Trelleborg avstängts från allt fackligt arbete. De har varit missbelåtna med en ombudsman och skrivit brev och klagat. Men detta är enligt förbundets stadgar och den högt utvecklade demokrati som råder i --- illojalt och kan icke tolereras. Någon jävla ordning måste det ju också vara inom ett fackförbund.

Demokratin inom ---” – säger kolumnisten vidare – ”är till och med så långt utvecklad att de avstängda inte ens får ta del av anklagelseakten. De får nöja sig med att överklaga själva beslutet.

Det är ju väldigt trist att --- som, enligt ---” – fackförbundets ordförande – ”sannolikt är det mest demokratiska fackförbundet i åtminstone norra Europa, gång på gång drabbas av ståndrätter, utslutningar och annat djävulskap.

--- är ett otursförföljt fackförbund.”

Fru talman! Vi har problem på det här området, och vi har problem som rör de enskilda människornas intressen. Jag har i mitt huvudanförande pekat på fyra klara argument för att överväga en ramlagstiftning om ideella föreningar. Inget av vad som sedan sagts i debatten från Lennart Anderssons sida ger mig anledning till någon annan bedömning.

LENNART ANDERSSON (s):

Fru talman! Joakim Ollén betygar sin stora aktning för det arbete som folkrörelserna gör här i landet. Samtidigt kan vi konstatera att Joakim Ollén är en av de flitigaste motionärerna under 1970-talet för att införa en lagstiftning om de ideella föreningarna i syfte att beskära deras frihet och oberoende. De två sakerna harmonierar inte. Det är litet svårt för Joakim Ollén att bli trodd när han ständigt kommer med sina motionskrav på lagstiftning om de ideella föreningarna.

Visst kan det hända, i det mycket omfattande fackföreningsliv som vi har

här i landet, att en enskild medlem känner sig missnöjd med behandlingen av någon fråga. Visst kan en medlem i Kennelklubben eller någon annan förening vara missnöjd med en del beslut som styrelsen i föreningen har fattat. Men därför anser inte jag att vi behöver ha en lagstiftning. Jag menar att det ansvar som finns inom det svenska föreningslivet är så stort och så många gånger bevisat, att föreningslivet självt kan på bästa sätt lösa de problem som eventuellt kan uppstå. Det må gälla alla föreningar. Det gäller också hela den svenska fackföreningsrörelsen – både inom LO och inom TCO. Jag tror att man där med sina stadgar, sitt ansvar och sin stora insikt mycket väl löser de problem som eventuellt kan finnas från tid till annan.

Ingenting av detta motiverar att riksdagen skall införa en särskild lagstiftning, som skall reglera de ideella föreningarnas roll i Sverige. När Joakim Ollén i sitt inlägg talar om motionens krav, så vill han mjuka upp kravet och framställa motionen som betydligt mjukare än vad som egentligen framgår av texten. Vad som krävs i motiveringen är nämligen en lagstiftning som reglerar föreningarnas roll i Sverige.

JOAKIM OLLÉN (m):

Fru talman! Vi skall kanske först klara ut att vad vi kräver är vad som står att läsa i den reservation som är fogad till utskottets betänkande. Där framgår klart alla dessa argument beträffande en redigare lagstiftning, beträffande samhällets skyldighet att ställa vissa krav på föreningar som har ett stort inflytande i samhället, och framför allt beträffande de enskilda människornas ställning gentemot organisationerna – vilket jag har tryckt starkt på.

Sedan vill jag bara påpeka att det möjligen är att ta i att säga att jag är en av de flitigaste motionärerna på det här området under 1970-talet. Jag kanske får tacka för komplimangen – jag har väckt *en* sådan motion under de drygt tre år jag har haft nöjet att sitta här i kammaren. Det hindrar inte att kravet är välmotiverat när det nu kommer igen.

Låt mig avsluta med att konstatera följande.

När det gäller organisationsklausuler, när det gäller kollektivanslutning till politiska partier eller när det gäller enkla saker som uteslutning från föreningar – villaägarföreningar, båtägarföreningar eller vad det kan vara – där den enskilde kan ha ett betydande intresse av att få lov att vara med, så är det enligt moderat uppfattning i första hand den enskildes rättssäkerhet som skall beaktas. I den mån – och det är dess bättre ytterligt sällan – som den enskildes rättssäkerhet och föreningarnas totala och fullständigt oregrerade frihet kommer på kollisionkurs, så menar vi att det är riktigt att reglera till stöd för den enskilde. Det är den enskilde som är den svagare parten, det är den enskilde som skall ges så stor rätt som möjligt.

Överläggningen var härmed avslutad.

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av Joakim Ollén m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Joakim Ollén begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller lagutskottets hemställan i betänkandet nr 1 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av Joakim Ollén m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Joakim Ollén begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 260
Nej - 71

§ 13 Översyn av företagsrevisionen

Föredrogs lagutskottets betänkande 1979/80:3 med anledning av motion om en översyn av företagsrevisionen.

BENGT SILFVERSTRAND (s):

Fru talman! I kolonner har borgerliga talare i dag stigit upp i kammarens talarstol och förkunnat hur angeläget det är att reglera fackföreningsrörelsens och ideella föreningars verksamhet. Nu skall vi diskutera ett område som verkligen är behäftat med brister, i vissa fall missförhållanden. Det gäller företagsrevisionen. Det skall bli intressant att höra vilka uttryck borgerligt intresse för att avhjälpa bristerna på det här området kommer att ta sig.

För någon vecka sedan kunde man i en svensk dagstidning läsa följande: "Det svenska bolagets bokföring var ett kaos av märkliga poster, lufträkningar och oredovisad försäljning för över 3 miljoner. En auktoriserad revisor lät allt passera. När bolaget tvingats till konkurs började härvan rullas upp. En revisor från Finland spräckte bubblan. Konkursen i Sverige drog med sig det finska bolaget. Sammanlagt kostade konkursen närmare 20 miljoner kronor. Ett par hundra personer miste arbetet."

Detta är förvisso ingen beskrivning av en normalsituation inom den svenska företagavärlden. Men tyvärr är bilden ändå alltför vanlig. Rapporterna om företagskonkurser, ofta ingående som ett led i ekonomisk brottslighet, har kommit allt tätare under 1970-talet. Och vi behöver inte gå så långt som till ekonomisk brottslighet. I små och medelstora företag saknas ofta den administrativa och ekonomiska kompetens som utgör en absolut förutsättning för en sund företagsutveckling.

Ju mer komplicerat företagandet har blivit, desto viktigare funktion har företagets revisorer kommit att fylla. Det gäller inte bara revisorns kontrollerande funktion. Det handlar i lika hög grad om den dynamiska sidan av revisorsfunktionen: revisorns förmåga och möjlighet att bidra till en framsynt ekonomisk planering i företagen.

Samhället kan i dag bara ställa upp med ungefär 1 000 ekonomiska rådgivare. Revisorskåren däremot omfattar över 6 000 medlemmar, alla

kategorier inräknade. Medlemstalet ökar stadigt. Det måste betecknas som något av ett samhällsekonomiskt slöseri att inte på ett bättre sätt tillvarata den näringspolitiska och ekonomiska resurs som revisorskåren rätt utnyttjad torde utgöra.

På socialdemokratiskt initiativ har genomförts flera viktiga reformer som inneburit en bättre insyn i företagen såväl för de anställda som för samhället. Några exempel är medbestämmandelagen, lagen om styrelserepresentation för samhället i aktiebolag, ekonomiska föreningar och stiftelser samt den nya aktiebolagslag som tillkom 1975. Den nya aktiebolagslagens regler om revision och redovisning innebär i förhållande till äldre lag att plikten att ha kvalificerad, dvs. auktoriserad eller godkänd, revisor utvidgats samt att en väsentligt öppnare redovisning numera krävs.

Efter tillkomsten av den borgerliga trepartiregeringen hösten 1976 har praktiskt taget allt reformarbete på det här området avstannat. Socialdemokratiska motionsförslag om översyn av företagsrevisionen har flera gånger tillbakavisats av den borgerliga riksdagsmajoriteten. Motiveringen har bl. a. varit pågående utredningar. Dessa utredningar har ofta legat i periferin av ämnet. Vidare har nuvarande ordning av de borgerliga partierna inte ansetts innebära några allvarliga nackdelar t. ex. när det gäller revisorns möjligheter att opartiskt granska företaget.

Att förhållandena på företagsrevisionens område långt ifrån är så problemfria, för att inte säga idylliska, som det ibland från borgerligt håll hävdas, visar bl. a. ett par promemorier från brottsförebyggande rådet – BRÅ – angående revisors verksamhet resp. förstärkt skydd för det bundna kapitalet i aktiebolagen.

BRÅ föreslår i sina rapporter en förstärkt ställning för revisorerna, utvidgad tillsyn över deras verksamhet, komplettering av gällande etikregler, att revisor skall ha skyldighet att ansöka om likvidation när bristen i aktiekapitalet inte täcks och bolagsstämman inte beslutar om likvidation samt att kvalificerad revisor skall finnas i bolag som inte har full täckning för bolagets registrerade aktiekapital.

BRÅ hänvisar i en av sina rapporter till en utredning om företagskonkurser som genomfördes 1975 i regi av statens industriverk. Utredningens slutsatser är utomordentligt intressanta och belyser mycket av det som redovisats i den motion av Jan Bergqvist och Birger Rosqvist, vilken ligger till grund för det betänkande vi nu diskuterar.

Utredningen, som har granskat de mindre företagen, där ju problemen också genomgående är störst, bygger sina slutsatser på ett mycket gediget underlag. Man konstaterar bl. a. att konkursbolag anlitar ej kvalificerad revisor i långt större utsträckning än verkamma bolag. Detta är något av en paradox, eftersom denna typ av företag är ekonomiskt svaga och ofta har en otillräcklig ledning. Därför borde just dessa företag granskas av självständiga och kunniga revisorer.

Slutsatsen blir alltså att icke kvalificerad revisor ofta saknar behövlig kompetens för att identifiera brister inom förvaltning och redovisning samt att ge konstruktiva förslag för att avhjälpa dem. Det är inte minst i

konkursförebyggande syfte oacceptabelt att ej kvalificerad revisor får utöva revisionsverksamhet.

BRÅ föreslår bl. a. att kvalificerad revisor på sikt skall finnas i alla aktiebolag, och detta förslag tillstyrkes också av praktiskt taget alla de remissinstanser som behandlat promemorian. Men av BRÅ föreslagna åtgärder torde vara klart otillräckliga för att vi skall komma till rätta med bristerna i nuvarande ordning på företagsrevisionens område.

Socialdemokraterna i lagutskottet delar motionärernas uppfattning att det behövs en allmän översyn av hela företagsrevisionen. Flera remissinstanser, bl. a. tillsynsmyndigheten för revisorernas verksamhet, nämligen kommerskollegium, uttalar ett starkt stöd för denna tanke. Det är högst otillfredsställande att revisorn i flera fall utses av samma personkrets som han skall kontrollera. Så är fallet i många s. k. fåmansbolag, där aktieägarkrets och styrelse ofta är identiska.

En stark, välutvecklad och självständig revisorsfunktion är enligt vår uppfattning ett av de viktigaste preventiva instrumenten i kampen mot ekonomisk brottslighet. Jag vill därför fråga den borgerliga utskottsmajoritetens talesman Bernt Ekinge om han delar uppfattningen att revisorn måste ges en från olika partsintressen mera oberoende ställning, och om han är beredd att medverka till en sådan ordning.

Andra viktiga inslag i en reformering av företagsrevisionen är utvidgad revisionsplikt, bättre utbildning av revisorerna samt ökade resurser för en effektivare tillsyn av revisionsverksamheten.

Fru talman! De socialdemokratiska ledamöterna av utskottet har denna gång inte reserverat sig mot utskottets förslag. Vi har nöjt oss med ett särskilt yttrande. Anledningen härtill är att regeringen aviserat en proposition angående vissa aktierättsliga frågor, bl. a. revisionsverksamhet, under vårdagen 1980. Det är svårt att på detta stadium veta något om målsättningarna och ambitionsgraden i regeringens arbete med denna proposition. Skulle det emellertid visa sig att man inte tar det samlade grepp på frågan som socialdemokraterna länge efterlyst får vi anledning att återkomma. För dagen har jag inget särskilt yrkande.

BERNT EKINGE (fp):

Fru talman! Såsom Bengt Silfverstrand sade står ett enigt lagutskott bakom det betänkande som vi nu behandlar. Därför skall jag bara använda några minuter till att framföra ett par synpunkter på detta ärende med anledning av det särskilda yttrande som de socialdemokratiska ledamöterna i utskottet har fogat till betänkandet samt några synpunkter med anledning av vad Bengt Silfverstrand har anfört.

Utskottet är alltså enigt om att avvakta den proposition som vi räknar med skall komma under våren. Därför skriver utskottet:

”BRÅ-promemorian har remissbehandlats och övervägs f. n. inom regeringskansliet. Detsamma gäller vissa andra utredningsförslag av intresse på företagsrevisionens område (se s. 5–6). Enligt vad utskottet inhämtat avser regeringen att våren 1980 förelägga riksdagen en proposition i ämnet. Med

hänsyn härtill och då regeringens ställningstaganden till förslagen inte bör föregripas avstyrker utskottet bifall till motionen 1760." – Det var alltså denna motion som Bengt Silfverstrand nämnde.

Detta är bakgrunden till den debatt som har förts mycket länge. Redan i början av 1960-talet kom den första utredningen om den nu aktuella aktiebolagslagen. Det betänkande som låg till grund för den nuvarande aktiebolagslagen, som trädde i kraft den 1 januari 1977, var mycket gediget. Därför hade man anledning räkna med att den socialdemokratiska regeringens proposition år 1975 om en ny aktiebolagslag skulle vara så underbyggd att den klarade sig – i varje fall någon tid.

Nu säger Bengt Silfverstrand att socialdemokraterna länge har efterfrågat reformer. Jag har litet svårt att förstå detta, eftersom det lagförslag som den socialdemokratiska regeringen och dåvarande justitieministern Lennart Geijer lade fram trädde i kraft den 1 januari 1977. Att då påstå att man mycket länge har efterfrågat reformer måste vara ett uttryck för ett missnöje med det förslag som den dåvarande regeringen lade fram. På annat sätt kan jag inte tolka Bengt Silfverstrand.

Bengt Silfverstrand frågade mig om jag anser att revisorerna bör få en mer oberoende ställning än de nu har. Ja, jag menar att detta är en fråga som ytterligare behöver belysas. Det har folkpartiet och även andra partier i olika sammanhang förklarat. Detta har också kommit till uttryck genom att man inom regeringen jobbar med dessa saker. Den oro man känner har också kommit till uttryck genom att man har givit BRÅ dessa uppdrag. Jag kan alltså svara ja på Bengt Silfverstrands fråga.

Hur problemet skall lösas har varken motionärerna eller socialdemokraterna i dag någon uppfattning om. Det hade inte heller Lennart Geijer när han lade fram propositionen. Han hänvisade till att samarbetsutredningen hade synpunkter på detta. Jag kan citera ur propositionen:

"Det bedömdes av utredningen vara vanskligt att med bestämdhet avgöra i vad mån fördelarna med offentlig revision uppväger de tänkbara nackdelarna. Utredningens förslag om offentliga revisorer föreslogs mot denna bakgrund få försökskaraktär."

Inte ens Lennart Geijer var beredd att föreslå att man skulle sätta i gång en försöksverksamhet.

Detta visar litet av osäkerheten på detta område. Jag menar att utredningsverksamheten behöver fortsätta. Därför tror jag att det finns allt skäl för oss att med tillförsikt avvakta propositionen i vår.

Jag begärde ordet närmast med anledning av det särskilda yttrandet och de formuleringar som där finns. Man gör sig lätt skyldig till förenklingar, när man återger vad myndigheter har sagt. Jag vill därför till kammarens protokoll läsa in ett litet stycke av vad kommerskollegium sade beträffande det som i stympat sammanhang återges i det särskilda yttrandet. Vad kommerskollegium där talar om är den tillsynsverksamhet som kommerskollegium har att fullgöra. Man framför i och för sig naturliga klagomål på att man har för små resurser för sin tillsynsverksamhet.

I detta sammanhang säger kommerskollegium:

”De frågor som aktualiserats i den anmälningsiniterade tillsynen är ofta utomordentligt komplicerade och fordrar ett mycket omfattande utredningsarbete från kollegiets sida. I förening med bristande resurser medför detta bl. a. att mycket små insatser kunnat göras i fråga om sådan uppsökande tillsyn i vilken enskilda revisorers hela verksamhet kan bli föremål för allmän granskning. Detta är så mycket mera beklagligt som redan den begränsade erfarenhet kollegiet har av denna tillsynsform visar att det föreligger vissa utbredda missförhållanden mot vilka ingrepp lämpligen kan ske genom en sådan mer övergripande tillsyn. Det står exempelvis helt klart att den revision som utföres i mindre bolag – i så många fall att det närmast framstår som regel – ej utgöres av mycket annat än rena rimlighetsbedömningen i samband med att revisorn är behjälplig med bokslutet. I dessa fall överträdes också mer eller mindre regelmässigt aktiebolagslagens regler om bokföringsjäv. Som ytterligare exempel kan nämnas att det på många håll utbildats en sådan restriktivitet med att göra anmärkning i revisionsberättelsen att detta ofta underlåtes även när anmärkning skall göras.”

Och så slutar kollegiet med att framföra uppfattningen om värdet av en ökad tillsynsverksamhet.

Jag tycker att det för renlighetens skull fanns skäl att läsa in detta till kammarens protokoll. Då får det särskilda yttrandet sin riktiga belysning.

Fru talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

BENGT SILFVERSTRAND (s) replik:

Fru talman! Det var värdefullt att Bernt Ekinge gjorde denna utvidgning av vårt citat ur kommerskollegiums yttrande över BRÅ-promemorian. Det citat som Bernt Ekinge gjorde understryker ytterligare behovet av en allmän översyn på det här området, vilket också kommerskollegium säger i sitt yttrande.

Sedan trodde Bernt Ekinge att jag skulle ha anledning att vara missnöjd med den socialdemokratiska reformivern på det här området, men det är jag ingalunda – tvärtom. Under 1970-talet tog den socialdemokratiska regeringen en lång rad initiativ för att förbättra revisionen och ge samhället och de anställda bättre insyn i företagens ekonomi. Kommerskollegium fick ju just då uppgiften att meddela auktorisation och godkännande av revisor samt att utöva tillsyn över de kvalificerade revisorernas verksamhet.

Genom den nya aktiebolagslagen ökades antalet aktiebolag som är skyldiga att ha kvalificerad revisor. Revisorernas arbetsuppgifter och rapporterings-skyldighet utvidgades. Reglerna om revisorsjäv skärptes. De nya redovisningsbestämmelserna, som också är samordnade med bokföringslagen, kräver att företagen lämnar en öppnare redovisning än de behövde göra förut.

Men detta innebär ju inte att man skall vara tillfreds med rådande förhållanden och säga att nu har här skett så mycket att vi bör ta en andhämtningspaus. Nej, det finns så stora bristfälligheter på det här området att vi måste ta krafttag för att lösa problemen.

Jag kan ta ett par exempel till som understryker behovet av att ha en litet

högre ambitionsgrad från exempelvis folkpartiets sida än vad som kom till uttryck i Bernt Ekinges anförande.

Det visade sig vid den undersökning som industriverket gjorde att gruppen icke kvalificerade revisorer svarade för 67 % av revisionerna i de blivande konkursbolagen. Det framgår vidare av undersökningen att just i företag med icke kvalificerad revisor fanns det stor anledning till anmärkningar. Det är också betecknande att man inte utnyttjade möjligheten att göra anmärkning i revisionsberättelsen. Vissa uppgifter som är obligatoriska där hade man försummat. Man kan också fråga sig, för att ta ett aktuellt exempel, hur revisorer kan låta ett företag sjunka så djupt som exempelvis Luxor Industri AB utan att slå larm. Med ett ingripande på ett tidigare stadium skulle man här ha kunnat förhindra den situation, näst intill katastrof, som har uppstått. Det finns alltså anledning att höja ambitionsgraden när det gäller att komma till rätta med bristerna på företagsrevisionens område.

BERNT EKINGE (fp) replik:

Fru talman! Även jag menar att det finns anledning att ständigt se över reglerna för revisorernas verksamhet. Men det för inget gott med sig att uttrycka detta så, att man ger intrycket att vi skulle hysa en allmän misstro mot en hel kår av duktiga medarbetare i företag och organisationer. Det är det som jag vill vända mig mot. Vi skall inte ge ett sådant intryck.

Ambitionsnivån kan inte mätas i vare sig anförandenans antal eller längd här i kammaren. Den kan bara mätas i ett aktivt arbete för att förändra förhållandena och förbättra möjligheterna för revisorerna.

Det arbete som på detta område pågår inom regeringskansliet har jag stort förtroende för. Det finns nämligen ett mycket gediget bakgrundsmaterial som man kommer att använda när man i vår lägger fram förslagen. Därför tror jag att det inte finns någon anledning, varken för Bengt Silfverstrand eller mig, att försöka mäta engagemanget och ambitionsnivån i våra partier när det gäller denna fråga. Det är en gemensam uppgift att både förbättra möjligheterna för revisorerna och förbättra möjligheterna för företagen att få kvalificerad hjälp. Det är också för samhället en angelägen uppgift att förstärka utbildningsmöjligheterna, så att vi också får ett ökat antal kvalificerade revisorer. Det är vi på väg mot, och jag tror inte att någon har anledning att slå sig för sitt bröst och säga: Nu har vi jobbat bra, när man egentligen bara har stått och tittat på. Det är en gemensam angelägenhet att vi från samhällets sida stärker och förbättrar möjligheterna – och det skall vi göra. Och när vi kommer fram till våren och får titta på vad propositionen innehåller kan vi ta nya tag. Jag tror att vi då har en god utgångspunkt för en fortsatt diskussion i denna fråga.

BENGT SILFVERSTRAND (s) replik:

Fru talman! Ett flertal år har det, Bernt Ekinge, förelegat socialdemokratiska förslag – för all del från enskilda motionärer, men förslagen har stötts av de socialdemokratiska ledamöterna i utskottet. Man har bl. a. föreslagit en allmän översyn av företagsrevisionen, men förslagen har röstats ned av den borgerliga majoriteten.

Varken mitt anförande, det särskilda yttrandet eller någonting annat som har framkommit från socialdemokratisk sida i dessa debatter uttrycker misstro mot revisorskåren. Men vi har pekat på de brister och missförhållanden som råder. Och vi har till stor del gjort det med utgångspunkt i de remissyttranden som har inkommit över BRÅ:s rapport. Jag kan ytterligare understryka hur allvarligt remissinstanserna ser på problemen, genom att ge ett par exempel.

Justitiekanslern säger att revisorerna och deras verksamhet kan göras till ett effektivt instrument vid bekämpandet av den ekonomiska brottsligheten – och det är väsentligt. Men det krävs att revisorn får en i förhållande till partsintressena mer oberoende ställning än vad han i dag har. I samma anda uttalar sig rikspolisstyrelsen och riksåklagaren.

Riksskatteverket ifrågasätter om vi på detta område inte behöver en särskild lag liknande den i Norge. I Norge har man en lag om revision och revisorer. Där har man i dag den högre ambitionsnivå som jag har efterlyst.

Vi har pekat på de konkreta punkter där reformer behöver genomföras, men att vi inte sitter inne med patentlösningarna är ganska självklart. Det är just av den anledningen som vi nu med spänning avvaktar vad regeringen skall komma med. Men det hade varit på sin plats om Bernt Ekinge hade haft en uppfattning om hur långt regeringens proposition bör sträcka sig.

BERNT EKINGE (fp) replik:

Fru talman! Det här blir en litet egendomlig debatt. När socialdemokraterna hade regeringsmakten lade de efter 10–15 års utredningsarbete fram förslag till ny aktiebolagslag och därmed också regler för revisionen. Det innebar också i hög grad förbättringar, som vi i riksdagen var överens om att genomföra. Utvecklingen för ju med sig att vi ständigt måste titta på dessa frågor.

Därefter kom socialdemokraterna i minoritet och i oppositionsställning. Då blev det angeläget för socialdemokraterna – och det förstår jag, för det är naturligt – att motionsvägen söka profilera sig i denna fråga. Nu säger Bengt Silfverstrand: "Vi har lagt fram ett otal motioner." Ja, det är naturligt för ett oppositionsparti att arbeta på det sättet. Det är lika naturligt för de partier som står bakom regeringen att förvänta sig att regeringen lägger fram de förslag som den har aviserat. Jag finner ingenting onaturligt i denna arbetsordning, och det är naturligt att vi arbetar så här. Men jag tror det är litet fel att vi på detta sätt försöker mäta ambitionsnivån hos varandra och misstänkliggöra denna.

Jag är glad att Bengt Silfverstrand i slutomgången gav revisorerna det erkännande han gav. Jag tror att det är det stödet som de i första hand behöver från samhällets och vår sida för att känna att de gör en viktig insats i detta arbete.

Förste vice talmannen anmälde att Bengt Silfverstrand anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

JAN BERGQVIST (s):

Fru talman! Jag skall inte gå in i diskussionen mellan Bengt Silfverstrand och Bernt Ekinge, för jag tycker att Bengt Silfverstrand har klargjort var socialdemokratin står i denna fråga, och det finns inte mycket att tillägga.

Eftersom jag har varit engagerad i denna diskussion under ett antal år, vill jag ändå notera att det nu hörs litet nya och mera positiva tongångar från de borgerliga. Och det är uppmuntrande efter den oerhörda negativism som tidigare har demonstrerats, bl. a. här i riksdagen, inför möjligheten att göra större förändringar. Bernt Ekinge ställde t. o. m. nästan i utsikt att det skulle komma stora förändringar till stånd fram mot våren, och det låter mycket lovande.

Låt oss notera detta. Jag kan mot denna bakgrund förstå att socialdemokraterna i lagutskottet har sagt sig: All right, hör vi sådana här tongångar skall vi ge regeringen en chans för att se vad den kan åstadkomma till våren, och så får vi pröva propositionen då.

Men jag vill slå fast att det skall till rätt så smärtsamma omprövningar på den borgerliga sidan för att denna proposition skall bli tillfredsställande. Och även om viljan till omprövning skulle visa sig stor finns det en del andra svårigheter med denna proposition. För det existerar bara delvis ett utredningsmaterial som underlag för en proposition. Det finns i stort sett bara material från tre utredningar: en handlar speciellt om handelsbolag, en annan handlar mycket speciellt om de multinationella bolagen och en tredje handlar speciellt om ekonomisk brottslighet och har gjorts inom brottsförebyggande rådet. Den sistnämnda är en kortfattad rapport, som bara berör en liten del av företagsrevisionens problem. Och även när det gäller den specifika frågan om revisorns bidrag till att bekämpa ekonomiska brott är diskussionen i promemorian mycket ofullständig. Det framgick bl. a. vid en konferens som ägde rum den 30 oktober och som handlade om revisorns roll, då riksskatteverkets chef Gösta Ekman framhöll att det var nödvändigt med ett långtgående samarbete mellan skattemyndigheter och revisorer. Han talade om ett samarbete som går avsevärt längre än vad som har skisserats i BRÅ-rapporten och vad som har diskuterats i remissyttrandena.

När det sedan gäller alla de frågor som ligger utanför BRÅ-rapportens kompetensområde får vi konstatera att oberoendefrågan fortfarande är långt ifrån sin lösning. Här vill jag erinra om ett remissvar som kommerskollegium tidigare har gett till lagutskottet. Kollegiet sade när det gällde att finna alternativa former för att utse revisor att detta är en ganska komplicerad fråga och att ett ställningstagande skulle behöva föregås av en grundlig utredning. Samtidigt sade man att denna fråga bara utgjorde en liten del av ett mycket större och i aktuell tid till stora delar openetrerat område, nämligen frågan om företagsrevisorns allmänna ställning, hans ansvar gentemot företagets olika intressenter, hans rapporteringsmöjligheter och -skyldigheter, revisionens och revisionsberättelsens inriktning, innehåll och omfattning, m. m.

Här föreligger alltså ett begränsat utredningsmaterial som ger underlag för vissa snabba beslut, men i sammanhanget finns också frågor för vilka vi saknar ett utredningsmaterial. Det skulle högeligen förvåna mig, om den

Nr 28

Onsdagen den
14 november 1979

Översyn av företagsrevisionen

borgerliga regeringen skulle lyckas knäcka dessa frågor i den proposition som skall läggas fram till våren. För det är mycket som krävs om man skall lösa frågan om revisors oberoende.

BERNT EKINGE (fp) replik:

Fru talman! Jag skall inte förlänga debatten, men jag vill ändå säga att jag blev något förvånad över Jan Bergqvists yttrande om att det nu hörs nya tongångar från de borgerliga. Inom folkpartiet har vi hela tiden diskuterat nödvändigheten av att man ser över hela aktiebolagslagen. Den produkt som Lennart Geijer lade fram var relativt ofullständig. Han var säkerligen också medveten om det, och socialdemokraterna har blivit högst medvetna om det – det märker man av dagens debatt.

Redan i början av 1970-talet, när jag kom hit till riksdagen, lade folkpartiet fram förslag om utvidgning av revisorsverksamheten i form av löntagarevisorer. Också under den allmänna motionstiden i början av året väckte folkpartister förslag om en allmän översyn av aktiebolagslagen. När de olika frågorna behandlats inom lagutskottet har vi sagt att vi skall avvakta den proposition som kommer att läggas fram till våren. Jag är inte övertygad om att man då kan komma att säga att vi har fått en fullständig produkt.

Som det har sagts här i debatten sker det väldigt mycket på företagandets område. Här pågår en utveckling och en process som naturligtvis gör det angeläget att man ständigt följer dessa frågor. Men att göra någonting nu, innan vi fått propositionen, vore enligt min mening olyckligt, och om det är vi ju överens. Påståendet att det nu skulle höras nya tongångar från de borgerliga innebär säkerligen att man inte velat lyssna på den debatt som förts under hela 1970-talet, och inte minst när beslutet om aktiebolagslagen fattades, och även därefter.

Låt mig också säga, fru talman, att när man framdeles studerar de här frågorna tror jag det är angeläget att se till att revisorerna inte får en funktion som någon sorts ställföreträdande taxeringsintendent. Vi måste här ha en funktionskillnad som ger rimliga arbetsnormer. Också taxeringsorganisationen bör och skall förstärkas, men att låta taxeringsfolk fungera som revisorer tror jag inte vore en bra åtgärd. Jag vill ha sagt detta bara därför att vissa uttalanden som har gjorts här i dag kan peka i den riktningen. Vi skall försöka åstadkomma ett bättre samarbete, men revisorerna skall ha sin bestämda funktion liksom taxeringsmyndigheterna sin. Det är självklart att man då gemensamt på allt sätt skall försöka motverka den organiserade brottsliga ekonomiska verksamheten. På den punkten är vi också överens.

Jag har velat göra de här små kommentarerna med anledning av det senaste anförandet.

JAN BERGQVIST (s) replik:

Fru talman! Jag har, Bernt Ekinge, inte bara lyssnat på debatten utan även deltagit i den. Det gjorde jag också förra året tillsammans med företrädaren för lagutskottets majoritet. Inte hördes då några särskilt positiva tongångar. Utskottets företrädare sade bl. a. att han inte visste hur en revisor avskedades.

Bernt Ekinge försökte säga att det inte är någon skillnad jämfört med tidigare, men i så fall tar han ju tillbaka några av de här positiva sakerna. Det går faktiskt att jämföra med protokollet från förra årets debatt. Då finner man en hel del negativa synpunkter och litet grand av den obotfärdiges förhinder. Bernt Ekinge försöker tydligen gå på två vägar. Å ena sidan vill han inregistrera att folkpartiet har en progressiv uppfattning i vissa frågor, å andra sidan vill han inte ta avstånd från vad representanterna för lagutskottets majoritet har sagt i tidigare debatter.

BERNT EKINGE (fp) replik:

Fru talman! Jag anser att var och en får svara för sina synpunkter i de olika debatterna. Beträffande det som Jan Bergqvist refererade vill jag bara framhålla att *jag aldrig har sagt detta*. Vad jag har talat om i dag är behandlingen av frågan i lagutskottet, där de tre regeringspartiernas representanter har diskuterat saken. Ingen skall i dag försöka göra gällande att bara ett parti är intresserat av frågorna. Vi kan ha olika utgångspunkter vid bedömningen, men jag tror att vi alla har ett gemensamt, och det är att vi på allt sätt vill försöka förbättra revisorernas verksamhet och därmed också ge ett stöd till företagen. Därmed förbättras också möjligheterna för taxeringsmyndigheterna att motarbeta den ekonomiska brottslighet som vi vet finns. Jag tror att vi är överens på den här punkten, och jag tycker att det är angeläget att konstatera detta.

JAN BERGQVIST (s) replik:

Fru talman! Jag vill bara be Bernt Ekinge att läsa förra årets protokoll.

SVEN ANDERSSON (fp):

Fru talman! När jag satt och lyssnade på den här debatten hörde jag att det refererades till kommerskollegium och deras remissyttranden vid olika tillfällen. Eftersom jag är ledamot av kommerskollegiums styrelse och står bakom remissyttrandena, vill jag säga att vi ser mycket kritiskt på utvecklingen, som inte minst hela riksdagen bär ansvaret för.

Ser vi historiskt på saken finner vi att det trots allt är så, att riksdagen har varit enormt njugg när det gäller att tillsätta tjänster för auktorisering och omauktorisering samt godkännande av revisorer. När vi fattade beslutet att föra över auktorisationen av revisorerna från de 24 handelskammarna i landet till kommerskollegium, var riksdagen så generös att den gav oss en hel tjänst från Stockholms handelskammare. Sedan skulle det vart femte år ombesörjas auktorisation av revisorer och även godkännande av revisorer. 1978 hade vi sammanlagt 1 800 auktoriserade och godkända revisorer. Kommerskollegium har naturligtvis under den tid som gått fått en del nya tjänster, men riksdagen har lagt på kommerskollegium sådana uppgifter som kontroll av revisionsbolag. Det var en ny uppgift utan nya tjänster.

Revisorerna får betala för auktorisationen, och den går i stort sett ihop. Det ges i stort sett inga ytterligare anslag från staten till kommerskollegium. De pengar som kommer in för auktorisationen går in till statskontoret, och sedan

får kommerskollegium begära pengar. Men riksdagen har aldrig ställt upp och gett ytterligare medel eller tjänster just för detta ändamål. Det bör man ha i åtanke. När man lyssnar till denna debatt skall man ha klart för sig att utgångsläget för kommerskollegium när det gäller att utöva en ordentlig kontroll har varit utomordentligt besvärande. Därför har vi i olika sammanhang gett vår mening till känna till handelsdepartementet just i den här frågan.

Här har redovisats en mängd skräckexempel på hur en revisor – eller en som icke är revisor – sköter sitt arbete. Vad som är viktigt är trots allt att kommerskollegium får sådana resurser som medger att man kan följa upp det hela, framför allt när det gäller problemrevisorerna, som vi har en hel del i vårt land. Det har inte funnits resurser till det, och jag hoppas att riksdagen efter denna debatt är så vänlig och ger oss de tjänsterna.

BENGT SILFVERSTRAND (s):

Fru talman! En kort replik. Jag tyckte att det var värdefullt att Sven Andersson gick upp och gjorde den här deklARATIONEN. Det understryker för det första allvaret i kommerskollegiums kritik mot nuvarande förhållanden på revisionsområdet, för det andra behovet av ökade resurser just för tillsynsverksamhet. Det är en av de punkter som vi också har tryckt på i vårt särskilda yttrande.

Jag vill göra ytterligare en komplettering med anledning av att Bernt Ekinge hävdade att det är viktigt att revisorerna inte blir någon taxeringsinstitution eller liknande. Jag kan dela den uppfattningen. Jag underströk också mycket noga i mitt inledningsanförande att det finns dels en kontrollfunktion, dels en mer dynamisk funktion i revisorernas arbete – nämligen den att i högre utsträckning än i dag bidra med råd och synpunkter beträffande planeringen av företagens ekonomiska verksamhet. Också den sidan av saken är viktig. Men när vi får rapporter om att det i mer än hälften av de små och medelstora företagen förekommer brister i det här hänseendet, då måste vi också tillmäta just kontrollfunktionen stor betydelse.

Allra sist några ord med anledning av vad som tidigare sagts, nämligen att här bara har pekats på missförhållanden och brister och att det har lagts fram mycket få konstruktiva och konkreta förslag. Det är ändå inte riktigt på det sättet. Bl. a. kan jag, i likhet med Jan Bergqvist, anknyta till den diskussion om de här problemen som fördes för någon vecka sedan, där man från fackligt håll var inne på tankegången att utvecklingsfonderna skulle kunna ges möjligheter att utse revisorer i små och medelstora företag, där problem finns. Det är förvisso ett konstruktivt bidrag till den här debatten.

Överläggningen var härmed avslutad.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 14 Föredrogs

Lagutskottets betänkanden

1979/80:4 med anledning av motioner om ändring av lagen om gravrätt m. m.

1979/80:5 med anledning av motioner om ändrad summarisk betalningsprocess, m. m.

1979/80:6 med anledning av motion om viss ändring i hyreslagen

1979/80:8 med anledning av motion om översyn av reglerna för namnbyte

Försvarsutskottets betänkanden

1979/80:1 med anledning av motion om en översyn av bestämmelserna om militärt skyddsområde

1979/80:2 med anledning av motioner om ersättningen till försvarets frivilligpersonal

1979/80:3 med anledning av motion om lokalisering till Linköping av en försvarets sjukvårdsskola

1979/80:4 med anledning av motion om motorvärmaruttag vid militära förband i övre Norrland

Socialförsäkringsutskottets betänkanden

1979/80:1 med anledning av motion om utbetalningen av pensioner

1979/80:2 med anledning av motion om rätt till ersättning från den allmänna försäkringen för medicinsk-kosmetologisk behandling

1979/80:3 med anledning av motioner om tillgodoräknande av pensionspoäng inom ATP för vård av eget barn och annan anhörig

Kammaren biföll vad utskotten i dessa betänkanden hemställt.

§ 15 Mödrahälsovård och förlossningsvård

Föredrogs socialutskottets betänkande 1979/80:6 med anledning av motioner om mödrahälsovård och förlossningsvård m. m.

I detta betänkande behandlades motionerna
1978/79:599 av Karin Nordlander m. fl. (vpk),

1978/79:1272 av Inga Lantz m. fl. (vpk), vari föreslagits att riksdagen hos regeringen skulle hemställa om åtgärder för att förverkliga riksdagens beslut från 1971 om smärtlindring vid förlossning i enlighet med motionens riktlinjer,

1978/79:1645 av Lars Werner m. fl. (vpk), vari hemställdes

1. att riksdagen hos regeringen begärde en översyn av utbildningen för blivande gynekologer och allmänläkare vad gällde mödrahälsovårdens psykologiska och sociala sidor,

Nr 28

Onsdagen den
14 november 1979

---

*Mödrahälsovård
och förlossnings-
vård*

Onsdagen den
14 november 1979

*Mödrhälsovård
och förlossnings-
vård*

2. att riksdagen uttalade

a. att antalet barnmorskor och läkare borde ökas vid mödravårdscentralerna så att de fick tid att integrera mödrhälsovårdens psykologiska och sociala sidor i sitt arbete,

b. att psykologer och kuratorer skulle finnas på alla mödravårdscentraler för att i första hand handleda barnmorskor i deras individuella patientarbete och inom föreslagen föräldrautbildning och även ge stöd till enskilda patienter,

c. att samarbetet mellan socialvård och mödrhälsovård borde förbättras, samt

1978/79:1823 av Margot Håkansson m. fl. (fp).

Utskottet hemställde

1. beträffande ökad satsning på psyko-socialt stöd inom mödrhälsovården att riksdagen skulle avslå motionen 1978/79:1645,

2. beträffande smärtlindring vid förlossning att riksdagen skulle avslå motionen 1978/79:1272,

3. beträffande förlossningsvård utanför det egna sjukvårdsområdet att riksdagen skulle avslå motionen 1978/79:599 och motionen 1978/79:1823.

INGA LANTZ (vpk):

Fru talman! Det är nu nästan tio år sedan som riksdagen fattade beslutet att alla kvinnor som ville ha det skulle ha rätt till smärtlindring vid förlossning. I nr 35 år 1978 av riksdagens egen tidning *Från Riksdag & Departement* speglades minst sagt en falsk bild av verkligheten när tidningen på första sidan refererade förra årets debatt i denna fråga med orden: "Rätt till smärtlindring vid förlossning skall alla kvinnor ha som så önskar. Det beslutade riksdagen 1971. Ännu har beslutet inte genomförts helt ---." Det är minst sagt förvånande att man kan skriva något sådant efter den debatt som hade förekommit.

Fortfarande får, enligt socialstyrelsens senaste rapport, från mars 1978, bara 5 % epiduralblockad, som ger den bättre smärtlindringen, och bara 5,5 % får paracervikalblockad. Det är med andra ord nästan omöjligt för kvinnor att få den hjälp de behöver. Särskilt omöjligt är det att få hjälp på natten.

Det gör ont att föda barn. En kvinna säger i en tidningsintervju: "Jag tycker så illa om den där frälsningsläran som går ut på att man ska vara duktig, snäll och lätt att handskas med. Jag tänkte i början av förlossningen att jag inte skulle besvära. Jag skulle andas och allt skulle gå bra. Men jag insåg ju snabbt att jag måste 'besvära', jag måste ringa på personal och få hjälp. Jag hade blivit lovad Paracervikalblockad men först var det för tidigt att ge den och sen hade det plötsligt blivit för sent så jag fick ingenting. Jag kunde bara inte utföra någon medveten handling som att andas djupt eller slappna av när jag hade som mest ont. Där stod barnmorskan och personalen och försökte leda mig rätt i andningsschemat. De skrek vid sängen andas --- spänn dig inte lilla vän, slappna av. Jag trodde jag skulle bli galen, jag ville sparka med benen och

ta livet av mig själv för att komma undan.”

Det här, fru talman, är en beskrivning som ganska väl stämmer överens med min egen första förlossning.

Alla har det inte så svårt, men många. Det visar ett antal undersökningar som man har gjort på kvinnors smärtupplevelser vid förlossningar. I en undersökning från Uppsala redovisas att uppemot 85 % av kvinnorna behöver s. k. effektiv smärtlindring, enligt andra rapporter ligger behovet mellan 40 och 83 %. En annan undersökning visar att var femte kvinna får psykiska eller fysiska besvär av graviditeten eller förlossningen.

I en undersökning gjord vid Huddinge sjukhus visar det sig att vid hälften av alla förlossningar skulle effektiv smärtlindring ha behövts. Jag citerar ur den undersökningen också: ”Våra undersökningsresultat tyder på att behovet av effektiv smärtlindring är av storleksordningen 50 procent av alla förlossningar och ifråga om metoder fördelar sig behovet lika mellan epiduralanestesi och paracervikalblockad.” I rapporten från socialstyrelsen uppskattar man försiktigtvis att mellan 30 och 50 % av alla kvinnor vill ha effektiv smärtlindring. I samma rapport konstateras att ”utvecklingen gått långsamt och att möjligheterna att få effektiv smärtlindring är ojämnt fördelade över landet”.

Praktiskt taget alla kvinnor upplever smärta under förlossningen. Men smärtorna har inte bara en fysiologisk grund. Fortfarande är, trots alla kontraktiva metoder som finns, uppemot 40 % av alla graviditeter oplanerade, och dessa kvinnor har ofta svårare smärtupplevelser vid förlossningarna. En undersökning som gjorts i Lund och Västervik visar att kvinnor som hade en otrygg social situation kände mer smärta än andra kvinnor gjorde. Också ångest förstärker smärtupplevelsen.

I Elisabeth Lagercrantz undersökning, som är en psykologisk studie av graviditet och förlossning och som kom i somras, sägs att stark smärta och ångest under förlossningen kan hos psykiskt labila och oförberedda kvinnor få allvarliga konsekvenser för deras, barnens och männens psykiska tillstånd och ömsesidiga anpassning. Det behövs inte bara en teknisk beredskap – det behövs av all personal större lyhördhet, psykologisk kunskap och en bättre beredskap att ta hand om gravida och födande kvinnor i ett skede av deras liv då de behöver mycket mänsklig kontakt. En smärtsam förlossning – det visade sig också i den här undersökningen – gör modern känslomässigt blockerad gentemot sitt barn. Inte mindre än en tredjedel av mödrarna var enligt Elisabeth Lagercrantz undersökning efter förlossningen mer eller mindre i ett chocktillstånd.

Varför är det fortfarande nästan omöjligt för kvinnor att få den hjälp som de behöver under graviditeten och under förlossningen? I socialstyrelsens rapport – jag ber att få citera den också – heter det: ”Riksdagens uttalande kom oväntat för många och var sannolikt otillräckligt förankrat hos berörda parter.” Vidare heter det att ”beslutet --- togs dock isolerat ur sitt sammanhang --- inte heller satsades mer resurser till obstetrisk smärtlindring”. Man bör komma ihåg att det är nästan tio år sedan beslutet fattades, och hade den politiska viljan hos berörda politiska instanser funnits, hade resurser

kunnat anslås under alla dessa år, så att kvinnorna åtminstone i dag hade haft möjlighet till smärtlindring.

I slutkommentaren i socialstyrelsens rapport heter det att det nu finns "goda förutsättningar för en fortsatt utveckling mot de mål angående smärtlindring vid förlossning som riksdagens uttalande 1971 angav. Utvecklingstakten bestäms bl. a. av de samhällsekonomiska ramarna." Det är den brasklapp man skickar med. Och med ett sådant uttalande kan man mycket starkt betvivla att kvinnors rätt till smärtlindring kommer att förverkligas inom överskådlig tid.

Enligt vänsterpartiet kommunisternas mening måste bristen på läkare och annan personal inom mödra- och förlossningsvården försvinna, och dessutom måste alla kategorier av personal finnas tillgängliga alla tider på dygnet på förlossningsavdelningarna. Vid fördelningen av läkartjänster måste denna del inom sjukvården få de resurser som är nödvändiga för att kvinnors rätt till effektiv smärtlindring skall kunna garanteras. För barnmorskor som nyligen genomgått utbildning finns det numera inga formella hinder att administrera och ge vissa former av smärtlindring. Och det är nödvändigt att de barnmorskor som har utbildning i detta också i praktiken får utföra de arbetsmomenten så länge bristen på läkare är så stor inom den här delen av sjukvården. Tidigare utbildade barnmorskor menar vi måste få möjligheter till fortbildning inom detta område. Mera resurser måste också anslås till forskning för att utveckla och utvärdera nya metoder inom förlossningsvården.

Den psykoprofylaktiska metoden kan i vissa fall ge en bra psykologisk smärtlindring, och alla gravida kvinnor borde erbjudas att genomgå en kurs i psykoprofylax. Men den metoden kan man bara se som ett komplement, inte som ett alternativ till de kliniska smärtlindringsmetoderna.

Under de ungefär fyra decennier som vi har haft en utbyggd mödrahälsovård i vårt land har man kunnat få fram en mycket bra somatisk vård. Nästan alla gravida kvinnor kontrolleras, och de flesta kontrolleras från tidig graviditet. Personal med speciell utbildning inom det här området har bidragit till denna höga standard.

Men samtidigt har nyare forskningsrön klart belagt att moderns psykiska hälsa under väntetiden och hennes sociala situation har mycket stor betydelse för barnets utveckling och anpassning efter födelsen. Under 1970-talet har flera svenska forskare i doktorsavhandlingar framlagt resultat som belyser detta.

I Elisabeth Lagercrantz forskningsrapport refererar hon till olika undersökningar på detta område. I en undersökning av Nilsson av 165 förstföderskor och omföderskor visades att 45 % av kvinnorna hade allvarliga och många psykiska symtom under graviditeten. Det var fråga om ångest och depressioner. Symtomen var vanligast i början av graviditeten och i slutet av den. Efter förlossningen hade dessa störningar ökat. Uddenberg gjorde en intervjuundersökning om gravida kvinnors och nyblivna mödrars och deras mödrars mentala anpassning. Han kunde bekräfta slutsatsen att psykiska störningar förekommer lika ofta under graviditeten som efter. Också

internationella undersökningar visar samma sak.

Elisabeth Lagercrantz säger: "Det starkaste och mest genomgripande intryck som jag fick vid kontakten med dem" – alltså mödrarna – "var deras stora och ibland nästan omätliga behov av att få tala med någon." Kvinnorna var både isolerade och kontaktsökande. Barnvårdspersonalen var alltför arbetsbelastad för att kunna och hinna höra på. Det visade sig också i undersökningen att mödrar som hade haft en psykiskt svår period under graviditeten och förlossningen som regel blev än mer ensamma och isolerade månaderna efter barnets födelse.

"Mitt intryck är således", säger Elisabeth Lagercrantz, "att vårdrutinernas utformning, innehåll och personalens förhållningssätt i varje led under graviditeten, förlossningen och det nyblivna moderskapet har stor betydelse för hur kvinnan upplever barnet och moderskapet under den fas då hon är känslomässigt öppen, regressiv och inåtblickande. Det är därför, enligt min mening, synnerligen viktigt att göra sjukvården mer mänsklig och lyhörd för varje kvinnas behov i denna kritiska livsfas."

Den kroppsliga hälsan eller ohälsan hänger också nära samman med familjernas psyko-sociala förhållanden och påverkar barnens utveckling. Undersökningen visar att ett stort antal föräldrar och barn med stora hjälpbehov inte blir tillgodosedda på mödravårdscentral, BB, barnvårdscentral eller inom barnsjukvården. Elisabeth Lagercrantz undersökning bekräftar vad vpk under många år hävdade. Det står klart att hittillsvarande arbetsmetoder och dimensionering inom mödravårdscentralerna inte räcker till för erforderliga insatser inom detta område.

Många barn befinner sig uppenbarligen i ett mycket dåligt utgångsläge redan under graviditeten. Det gäller framför allt barn som föds i unga familjer där föräldrarna har svårt att finna sin föräldraroll. Det gäller barn som föds i socialt utsatta miljöer, vidare barn till mödrar som missbrukar alkohol – enligt den pågående barnhälsovårdsutredningen 5–10 % – eller andra droger. Tillsammans utgör dessa barn en ganska stor grupp.

En annan fråga som jag vill ta upp gäller gravida förvärvsarbetande kvinnors rätt att under arbetstid utan löneavdrag besöka mödravårdscentral. Det råder olika förhållanden. Kvinnor anställda inom den privata och den kommunala sektorn har ingen garanterad betald ledighet för besök på mödravårdscentral under arbetsdagen. Det är på många arbetsplatser en avtalsfråga huruvida gravida kvinnor skall ha rätt att utan löneavdrag besöka t. ex. mödravårdscentralen. Kvinnorna har visserligen möjlighet att inom ramen för s. k. flexitid besöka mödravårdscentraler, eller också kan de få permission för detta.

Det borde, menar vänsterpartiet kommunisterna, vara en lagstadgad rättighet för varje gravid kvinna att på betald arbetstid kunna besöka mödravårdscentral eller tandläkare eller göra något annat besök som har samband med graviditeten.

Fru talman! Jag konstaterar att vpk:s förslag att slopa 21-dagarsregeln i utomlänsavtalet nu fått den lösning som vpk under många år, bl. a. i landstinget, kämpat för. Det är glädjande att vpk:s krav gått igenom

Onsdagen den
14 november 1979

---

*Mödrahälsovård
och förlossnings-
vård*

åtminstone på detta område.

Till sist utskottsskrivningen: Utskottet avfärdar vpk-motionerna med den urusla förhoppningen att dessa frågor kommer att lösas någon gång i framtiden. Några garantier för att så skall ske är utskottet inte berett att ge – lika litet som man varit beredd att ge sådana garantier tidigare. Annat än allmänt vackra fraser utan något förpliktigande i fråga om kvinnornas rätt till effektiv smärtlindring vill man från utskottet inte ge.

Fru talman! Jag yrkar bifall till motionerna 1272 och 1645.

KERSTI SWARTZ (fp):

Fru talman! Det är frågor som aktualiserats åtminstone en gång varje riksmöte under senare år som vi nu behandlar. Låt mig genast slå fast att frågorna rör ett behov som under många år var starkt eftersatt. Det är helt klart, och det är väl också bakgrunden till Inga Lantz anförande.

Det har dock hänt en del på detta område. Inga Lantz anförde att det i tidskriften *Från Riksdag & Departement* häromåret hade funnits en rubrik om allas rätt till smärtlindring vid förlossning och konstaterade att detta mål ännu inte var helt uppnått. Det är ju riktigt – det erkänner vi väl litet var. Men det har, som sagt, hänt en hel del, vilket jag såväl som övriga i socialutskottet och fler än så, skulle jag tänka mig, med tacksamhet konstaterar. Socialutskottet har ju i sina betänkanden under senare år med skärpa framhållit att frågor som rör smärtlindring vid förlossning och behov av nödvändiga personalresurser för god förlossningsvård måste prioriteras.

Målet är inte nått, men Rom byggdes inte på en dag. Jag tror att Inga Lantz och jag kan vara överens om att vi måhända skulle ha hunnit en liten bit längre på det här området, om männen hade fött barn. Det låter litet illa, men jag tror att det finns något av sanning i detta.

Sedan tycker jag inte att det är en rättvis bild som Inga Lantz tecknar av möjligheterna att få smärtlindring i dag. Jag har också en del erfarenhet av hur mödrar i dag har det. Jag har hört mig för på olika håll, och till min glädje har jag upptäckt att det nu är ganska stor skillnad gentemot tidigare.

Jag förstår inte Inga Lantz riktigt när hon säger att den psykoprofylaktiska metoden skall ses bara som ett komplement. Det är faktiskt så att den metoden är fullt tillräcklig och utomordentligt fin för många barnafödelskor. Vi är ju olika vi människor – det kommer man aldrig ifrån – och det är vi när vi föder barn också. Jag har själv fött tio barn och jag har sju ton barnbarn. Ingen av dessa mödrar har tecknat så dramatiska bilder av barnafödande som jag har hört Inga Lantz göra vid ett flertal tillfällen. Det gäller ju 27 förlossningar, så det säger väl ändå något om att en förlossning inte alltid behöver vara så här dramatisk och svår. Men det hindrar inte att vi måste arbeta vidare på den här frågan. Så länge det finns en enda kvinna som har det orimligt svårt måste vi försöka göra något för att hjälpa.

Jag tycker att det betänkande som socialutskottet nu har lagt fram är en noggrann redogörelse för vad som hänt på detta område. Betänkandet slutar med att utskottet med skärpa understryker angelägenheten av att man prioriterar de här frågorna hos sjukvårdshuvudmännen. Vad mera kan man

säga som slutord? Vi har dock våra sjukvårdshuvudmän, och det är de som har att besluta en hel del i dessa frågor. Jag tycker inte att det är riktigt korrekt att säga att vi bara kommer med vackra ord. Det är faktiskt inte sant. Det finns ingenting i utskottets betänkande som motsäger det som Inga Lantz här har framhållit om det angelägna behovet av åtgärder.

Fru talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

INGA LANTZ (vpk):

Fru talman! Det har hänt en del, säger fru Swartz. Egentligen har det inte hänt någonting. Om man ser på det stora behov av hjälp som finns och på undersökningar av hur kvinnor upplever sina förlossningar finner man att mellan 50 och 85 % av kvinnorna har så starka smärtupplevelser att de borde ha fått smärtlindring, dvs. det som riksdagen lovat att de kvinnor skall få som vill ha det. Vi kan titta på de siffror som kommer från socialstyrelsen och som visar att 5 % kan få den ena effektiva smärtlindringen och 5 % den andra. Det utgör tillsammans 10 %. Dessa siffror skall man då ställa mot det stora behov som finns.

Smärtlindringen är inte helt genomförd, sade fru Swartz som kommentar till de här siffrorna. Det är väl det minsta man kan säga!

Den här frågan har debatterats i riksdagen sedan 1974. Under dessa år har skrivningarna från socialutskottet varit positiva och välvilliga. Men det hjälper ju inte de kvinnor som behöver smärtlindring. Och det ger inga garantier för att en effektiv smärtlindring kommer till stånd framdeles.

Målet är ännu inte nått, sade fru Swartz. Det kan man verkligen hålla med om, när man ser på hur den faktiska verkligheten för kvinnorna ser ut. Hade man tagit itu med den här frågan resursmässigt och hade den politiska viljan funnits, bl. a. här i kammaren, så hade situationen i dag varit en helt annan. Det är ändå nästan tio år sedan man fattade det här beslutet.

Fru Swartz hänvisade till psykoprofylaxen. Jag tycker också det är en bra metod. Den ger en bra psykologisk förberedelse. Men den är ingen ersättning för de effektiva smärtlindringsmetoderna.

En lärjunge till förlossningsläkaren Lamassée, som ju är upphovsman till den psykoprofylaktiska metoden, säger så här: Den fordrar en omsorgsfull daglig övning och lämnar inget utrymme för egna tolkningar och halvdana insatser. Det är alltså knappast en metod som kan bli generellt användbar. Den tycks kräva en kapacitet över genomsnittet och ett engagerat deltagande från båda de väntande föräldrarna.

Mycket i psykoprofylaxmetoden är svårt att genomföra på våra förlossningsavdelningar i dag. Därmed inte sagt att man inte skall ge alla kvinnor kunskaper om den här metoden. Det har vi också krävt i vår motion.

Det som måste till för att man skall kunna infria det löfte man gav till kvinnorna för tio år sedan är att det finns läkare dygnet runt som har en riktig utbildning för detta. Barnmorskorna måste ges rättighet att tillämpa de smärtlindringsmetoder de kan använda och övervaka. Det behövs också en planläggning för att paracervikal-, epidural- och pudendusblockaden skall kunna införas och vara tillgängliga vid kvinnoklinikerna vid alla tider på

dygnet. Vi menar vidare att man måste forska mycket mer kring förlossningsvården.

När det gäller de "kvinnliga" frågorna eftersätts område efter område. Det är märkligt att man bollar med och saboterar den här frågan precis som man saboterar utbyggnaden av barnomsorgen, som egentligen inte borde vara en kvinnofråga men som i praktiken är det i dag, eftersom det mest är kvinnor som drabbas av en dåligt utbyggd barnomsorg.

När det gäller mödrahälsovården menar vi att det måste bli flera barnmorskor och läkare på mödravårdscentralerna, och de måste få tid att tala med de blivande mödrarna och integrera psykologiskt och socialt arbete med den somatiska vård som de i dag ger kvinnorna. Vi menar att det skall finnas psykologer och kuratorer på alla mödravårdscentraler, för att handleda barnmorskorna i deras individuella patientarbete – och för den delen också inom den föreslagna föräldrautbildningen – och för att ge stöd till enskilda föräldrar. Vidare måste samarbetet mellan socialvården och mödravårdscentralen bli mycket bättre.

Det här är saker som måste genomföras, om man skall komma någon vart när det gäller kvinnors rätt till effektiv smärtlindring. Det är en fråga – det vill jag betona – som har eftersatts år efter år, med välvilliga skrivningar i socialutskottets betänkanden, som inte lett till att kvinnornas rätt kunnat bli verklighet.

KERSTI SWARTZ (fp):

Fru talman! Inga Lantz och jag är överens om att mödrahälsovården och förlossningsvården ännu inte är helt genomförda – det är därför som vi i socialutskottets betänkande har en så stark skrivning.

Inga Lantz och jag är också överens om att detta är ett eftersatt område. Men vi är tydligen inte överens om att se positivt på det som sker. Jag är inte lika pessimistisk som Inga Lantz, för jag tycker ändå man visar att man vill ta krafttag på detta område.

Det är onödigt att gå igenom allt som redovisas i utskottets betänkande, men det finns inget område som Inga Lantz tar upp som inte berörs i reciten och i utskottets skrivning. Som exempel kan nämnas utbildning av läkare och barnmorskor. För de senare finns en ny utbildning, som bör leda till att möjligheterna att få smärtlindring vid förlossning ökar.

Inga Lantz säger vidare att psykoprofylaxen inte ersätter något annat. Jag vidhåller lika envist att det finns väldigt många barnaföderskor för vilka detta är tillräckligt. Denna behandling är utomordentlig hjälp, något som jag tycker vi skall vara tacksamma för. Det gläder mig varje gång jag får höra att mödravårdscentraler kan erbjuda denna hjälp.

Visst är det sant att det snart har gått tio år sedan ett beslut på detta område fattades. Utvecklingen har alltså inte gått särskilt snabbt. Men så är det också på andra områden inom sjukvården. Vi skulle naturligtvis ha önskat att utvecklingen hade gått mycket snabbare.

INGA LANTZ (vpk):

Fru talman! Jag tycker det är genant att man kan vara så nöjd som fru Swartz är när hon vet att det bara är knappt 10 % av de kvinnor som behöver smärtlindring vid förlossning som verkligen får det. Det är genant att fru Swartz tar så lätt på de sifferuppgifter som kommer från socialstyrelsen i den här frågan.

Så säger fru Swartz att utskottet skriver starkt. Jag antar att hon då menar vad som står längst ned på s. 16 i utskottets betänkande, nämligen:

”Utskottet anser att utbildningen av läkare och annan vårdpersonal numera nått en sådan omfattning att verksamhet med effektiv smärtlindring vid förlossning skall kunna ges en hög prioritet av sjukvårdshuvudmännen. Utskottet vill med skarpa understryka angelägenheten av att så också sker.”

Det här ger emellertid inga som helst garantier för att frågan får en lösning till kvinnornas bästa. Fru Swartz är inte lika pessimistisk som jag, vilket är synd. Annars skulle hon kanske kunna medverka till denna frågas lösning. Om utskottet verkligen vore angeläget att lösa problemet med kvinnors rätt till effektiv smärtlindring vid förlossning skulle man förstås för många år sedan ha biträtt de krav som rests från vpk. Deras riktighet bekräftas i undersökning efter undersökning, senast i den som Elisabeth Lagercrantz har lagt fram. Hon påvisar hur mödrars psykiska välbefinnande eller icke välbefinnande påverkar graviditet, förlossning och barnets utveckling efter förlossningen.

Jag tycker att utskottets argumentering är mycket mager när man tillbakavisar krav, vilkas förverkligande skulle bidra till att få till stånd en ändring av förhållandena vad gäller att garantera kvinnors rätt till smärtlindring vid förlossning.

KERSTI SWARTZ (fp):

Fru talman! Jag är, Inga Lantz, inte nöjd med rådande situation; det är f. ö. ingen annan i utskottet heller. I så fall skulle vi inte ha skrivit som vi har gjort.

Det är emellertid också fråga om ett resurstänkande. Jag har sagt tidigare att så länge det finns en enda kvinna som behöver smärtlindring vid förlossning men kanske inte kan få det, så är det vår skyldighet att försöka ge henne sådan. Men det är också fråga om att hinna med att utbilda läkare, barnmorskor och annan personal. Det kräver inte minst resurser. Sjukvården består som bekant också av andra områden än detta. Det går inte att bara prioritera ett område.

INGA LANTZ (vpk):

Fru talman! Kersti Swartz är inte nöjd. Men då vill jag fråga: Varför gör man ingenting åt denna sak?

Så kommer det vanliga försvaret att vi har inga resurser. I socialstyrelsens rapport står också att man inom de samhällsekonomiska ramarna skall klara ut frågan om smärtlindring vid förlossning. Men det finns pengar till andra

ändamål i vårt samhälle. Då är det ingen som pratar om ekonomiska resurser och samhällsekonomiska ramar. Det finns pengar till att sänka skatten för de högavlönade, vilket de borgerliga föreslår. Då är inget resurstänkande med. Det finns i detta samhälle pengar till att spilla miljarder på storfinansen. Men att infria ett tio år gammalt löfte till kvinnorna har man inte råd med.

KERSTI SWARTZ (fp):

Fru talman! Låt mig till sist bara säga att vi riksdagsmän väl kan ha anledning att lita på socialstyrelsen och sjukvårdshuvudmännen.

INGA LANTZ (vpk):

Fru talman! Det var ett sista argument; det förstår jag. De här instanserna har vi inte kunnat lita på hittills. Jag tror inte kvinnorna kan göra det heller. Vad som behövs är att vi tar ansvar för de reformer som vi beslöt om för tio år sedan, så att det blir någonting av. Man kan inte skylla på andra instanser. Riksdagen har fattat detta beslut, och det är riksdagens sak att se till att det blir förverkligat. Det är på tiden efter tio års hattande.

Överläggningen var härmed avslutad.

Mom. 1

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 1645 av Lars Werner m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Inga Lantz begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialutskottets hemställan i betänkandet nr 6 mom. 1 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit motionen nr 1645 av Lars Werner m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Inga Lantz begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 308
Nej – 20

Mom. 2

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 1272 av Inga Lantz m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Inga Lantz begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialutskottets hemställan i betänkandet nr 6 mom. 2 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit motionen nr 1272 av Inga Lantz m. fl.

Nr 28

Onsdagen den
14 november 1979

---

*Utbildning och
utveckling i stats-
förvaltningen*

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Inga Lantz begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 305
Nej – 19
Avstår – 4

Mom. 3

Utskottets hemställan bifölls.

§ 16 Föredrogs

Socialutskottets betänkande

1979/80:7 med anledning av motion om meritvärdering för läkare av kommunal tjänstgöring, m. m.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 17 Utbildning och utveckling i statsförvaltningen

Föredrogs arbetsmarknadsutskottets betänkande 1979/80:2 med anledning av motion om utbildning och utveckling i statsförvaltningen.

ALF WENNERFORS (m):

Fru talman! Jag tror att det av praktiska skäl är bra om jag allra först meddelar kammarens ledamöter att jag inte tänker begära votering i detta ärende.

”Utskottet hemställer att riksdagen avslår motionen 1978/79:2494.” Så avslutas arbetsmarknadsutskottets betänkande nr 2.

Nu skall jag be att få meddela dem som lyssnar eller som läser inlägget i snabbprotokollet, att visst kommer riksdagen riksdagstekniskt att avslå min motion. Men läs betänkandet! Utskottet instämmer, ”delar motionärens uppfattning”. ”vill stryka under vikten av” osv. Den nykomling i den här församlingen som har hört talas om s. k. positiv skrivning och inte riktigt vet vad en sådan innebär – läs betänkandet! Vad mer kan man begära av en positiv skrivning?

Men varför begär jag då ordet? Jo, jag har i många år upplevt att många politiker och beslutsfattare har en positiv inställning till utbildning och utveckling av anställda – dock företrädesvis vid personalfester, medaljutdelningar och jubileer. Men hur är det till vardags? Då är det betydligt

Onsdagen den
14 november 1979

*Utbildning och
utveckling i stats-
förvaltningen*

intressantare att diskutera såväl nyinvesteringar som underhållsatsningar i byggnadskonstruktioner, maskiner, lastbilar och truckar än investeringar i människor. Och ändå innebär en anställning av en enda medarbetare i gatukontoret där hemma i kommunen eller i byggnadsstyrelsen här i Stockholm en miljoninvestering. Vad kostar i genomsnitt en anställd om året? Ca 100 000 kr. lågt räknat. Vad kostar denne ende medarbetare under 10 år, 20 år, 30 år? Vad gör man i det enskilda näringslivet för att denna enda människa skall göra en produktiv insats och samtidigt känna arbetstillfredsställelse? Vad gör man inom den offentliga sektorn?

Låt mig först få säga att motionens tillkomst i hög grad hör samman med den offentliga sektorns oerhörda expansion under senare år. I ett tiotal år har den offentliga sektorn ökat med i genomsnitt 5–6 %. Samtidigt har våra tillgångar – tillväxten i bruttonationalprodukten – ökat med i genomsnitt 2–3 %. Allt mer av skattebetalarnas pengar går till den offentliga sektorn. Bryter vi inte den trenden dröjer det bara 8–10 år tills samhällets totala skatteinkomster går åt för att klara världens största offentliga sektor.

Här måste olika åtgärder på kort och på lång sikt vidtagas. En åtgärd är exempelvis att de statliga verken och myndigheterna omgående prövar varje möjlighet att klara sina uppgifter till lägre kostnad. Bort med byråkrati och krångel! Öka effektiviteten genom bl. a. utbildning och utveckling! Starta omgående en sparkampanj på varje myndighet, på varje statligt verk, på varje sektion och avdelning!

Olof Palme åker omkring och utnyttjar den här situationen. Att det är hans och hans partis politik som under åren fram till 1976 lade grunden för denna olyckliga utveckling, det säger han inte. Nej, Palme är taktiker. I morse kunde vi höra i radion hur Palme i går kväll i Malmö utnyttjade den här skrämselektiken. Det är beklagligt att en svensk politiker på partiledarnivå – tidigare t. o. m. statsminister – uppträder så.

Om nu vissa socialdemokrater verkligen tror att det är fråga om en rasering av det sociala trygghetssystemet eller att det är de svaga som skall drabbas eller att vi skall ställa statstjänstemän på gatan – läs då min motion! Läs arbetsmarknadsutskottets betänkande! Jag vill, och utskottet vill, konstruktivt medverka till ökad effektivitet i den statliga förvaltningen bl. a. genom utbildning och utveckling.

Låt mig här få påminna åhörarna om att stora delar av det enskilda näringslivet under hela 1970-talet har tvingats till allt hårdare rationaliseringar och personalindragningar. Oron för tryggheten i jobbet, oron för varsel och uppsägningar, oron för konkurs och oron för att hela fabriker och verkstäder måste stängas har allt fler människor tvingats leva med dagligen. Detta har inneburit ökade krav på varje medarbetare. Ökade krav på omställning, anpassning till ny teknik och annan organisation, omflyttning, ökade krav på kunskaper och färdigheter etc. Det är inte så konstigt att allt fler inom den enskilda sektorn har blivit medvetna om marknadsmekanismens funktion, att intäkterna skall vara större än kostnaderna, att företaget måste gå med vinst.

Det är inte så konstigt att man har satsat alltmer på den ekonomiska

informationen. Under de senaste åren har företagsledningar och chefer insett att kostnadsmedvetenheten hos den enskilde anställde förutsätter en öppen och begriplig ekonomisk information. Åtskilliga gånger om året informerar man om den samhällsekonomiska situationen, om hur det går för det egna företaget och om hur det går ekonomiskt för den egna lilla arbetsenheten inom företaget.

Vad görs inom den offentliga sektorn? Det gäller ändå 1,4 miljoner anställda.

Hittills har den ekonomiska informationen varit bristfällig. Kanske är den på väg att bli bättre. Jag har i min hand en skrivelse som Göteborgs kommuns revisorskollegium översände till kommunstyrelsen i Göteborg den 23 mars 1979. Den är utomordentligt intressant. Man börjar så här:

”Göteborgs revisorskollegium anser det vara av stor betydelse, att kännedomen om kommunens ekonomi blir så spridd som möjligt till kommunens alla förtroendemän och anställda och till kommunmedlemmarna. Så synes emellertid ej vara fallet. Utanför kommunstyrelsens krets förefaller kunskaperna om kommunens utveckling och dess ekonomiska läge i dag och på längre sikt vara alltför otillräckliga hos alltför många förslagsställare, beslutsfattare och kostnadsställeansvariga.”

I ett annat stycke skriver man:

”Grunden för kommunens verksamhet är dess ekonomi. Saknas baskunskaper härom leder kunskapsbristen ej sällan till onödiga problem och störningar i verksamheten samt även till ogrundat missnöje hos anställda ---.”

Slutligen ett tredje citat:

”Möjligheterna till effektivisering av verksamheten genom kommuncentrala direktiv är naturligtvis begränsade, vilket kommunstyrelsen anför ---. De anställda, som dagligdags handhar verksamheten, måste i första hand ge förslag till eller själva genomföra exempelvis bättre arbetsmetoder och personalbesparingar.”

Här går verkligen Göteborgs kommun före. Jag förutsätter att kommunalmännen i Göteborg har omsatt revisorernas tankar i handling under de senaste månaderna.

Vad gör våra generaldirektörer och verksamhetsledningar för att göra den anställde i den statliga förvaltningen kostnadsmedveten? Hur många gånger om året får statstjänstemannen ekonomisk information om vilka ekonomiska förutsättningar som gäller för den egna avdelningen, för det egna verket eller myndigheten? Hur ofta får de statsanställda information om de ekonomiska resurser som står till regeringens och riksdagens förfogande?

Såvitt jag vet förekommer detta sällan eller inte alls. Undra sedan på om det brister i kostnadsmedvetenheten i statliga myndigheter!

Borde det inte vara dags nu att slå larm? Borde inte varje statstjänsteman i morgon dag få information om att nu är festen slut, nu minskar de ekonomiska resurserna?

Borde det inte vara dags att vi huvudmän såg till att våra anställda – generaldirektörer, chefer, experter, ja, alla statstjänstemän – blev utbildade i

Onsdagen den
14 november 1979

*Utbildning och
utveckling i stats-
förvaltningen*

konsten att hantera den brydsamma situationen? Borde vi inte skapa förutsättningar för att kunskaperna om de samhällsekonomiska sammanhangen ökade?

Svaret är självfallet ja.

Jag förutsätter att regeringen omgående överväger åtgärder i den här riktningen. Jag förutsätter att de generaldirektörer som skall utnämnas inom kort uppfyller de ökade krav som vi under 1980-talet måste ställa på generaldirektörer och chefer i den statliga förvaltningen. Jag har inget emot att duktiga politiker – man brukar ibland tala om avdankade politiker, men vi kan väl undvika det i den här talarstolen och i stället tala om duktiga politiker med lång erfarenhet – får den här typen av uppdrag men ett villkor är att de också har den administrativa skicklighet, den arbetsledande förmåga och de personliga egenskaper som krävs.

Jag förutsätter att alla våra generaldirektörer och närmaste chefer snarast får ett slags fortbildning på det här området. Skall vi klara den statliga förvaltningen på sikt måste det växa fram en kostnadsmedvetenhet och vilja att effektivisera arbetet inom själva arbetsenheten – hos de anställda själva. Och här bör verksamheterna i samverkan med de fackliga organisationerna gå före. Här måste de enskilda medarbetarna motiveras, stimuleras, stödjas och utvecklas.

Resurser finns hos de enskilda anställda i statsförvaltningen. Det gäller nu – faktiskt i ett krisläge – att ta vara på dessa mänskliga resurser.

Jag är inte ensam om att ha den här uppfattningen. Utskottet stöder mig, och riksdagen kommer om en liten stund att göra utskottets yttrande till sitt.

Men det bör också sägas att utskottet i sitt betänkande pekar på de utredningar som arbetat och arbetar med dessa frågor. Personalutbildningsutredningen kom 1978 med sina förslag. 103 remissinstanser instämde i huvudsak i förslagen. I somras tillsattes kommittén för högre chefsutbildning. I förvaltningsutredningens huvudbetänkande behandlades kravet på flexibel förvaltning. Man framhöll bl. a. att personalledning i högre grad borde inriktas på personalplanering, personalutveckling och intern omplaceringsverksamhet.

Låt mig få avsluta mitt inlägg med att citera ur utskottets yttrande: "Utskottet vill stryka under vikten av att de angivna strävandena understöds med kraft av regering och myndigheter." Detta är ett tungt uttalande. Med indirekt adress till våra statsråd vill jag påstå att det blir ännu tyngre när riksdagen fattar sitt beslut om en stund. Det är inte bara utskottet som uttrycker sig så – det är hela riksdagen.

Fru talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed avslutad.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 18 Anmäldes och bordlades

Proposition

1979/80:36 om ändring i lagen (1937:249) om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar

Nr 28

Onsdagen den
14 november 1979

Anmälan av interpellation

§ 19 Anmälan av interpellation

Anmäldes och bordlades följande interpellation som ingivits till kammarkansliet

den 13 november

1979/80:60 av *Christer Nilsson* (s) till bostadsministern om bostadssubventionerna:

Riksdagen uttalade i våras att det bör byggas mer än 65 000 lägenheter om året. Det finns inget som talar för att regeringen kommer att uppfylla den målsättningen. Bostadsstyrelsen har varnat för att bostadsbyggandet kommer att minska från fjolårets 57 000 lägenheter till 52 000 i stället för planerade 61 000.

Många hyresgäster hotas nu av rekordhöga hyreshöjningar. Det kan bli frågan om hyreshöjningar på mellan 1 500 och 2 000 kr. om året. Hyresnivån i nyproduktion är så hög att många som står i bostadskö inte kan efterfråga nybyggda lägenheter. Läget förvårras av att inflationen har urholkat bostadsbidragen.

Efter drygt tre år av borgerligt styre befinner sig alltså hyres- och bostadsmarknaden i en djup kris.

I en interpellationsdebatt den 5 november 1979 medgav statsrådet Friggebo att det låga bostadsbyggandet är oroande. Hon kunde emellertid inte presentera förslag som skulle öka byggandet och dämpa aviserade hyreshöjningar. I stället har statsminister Fälldin och utrikesminister Ullsten sagt att det statsfinansiella läget kräver en omprövning av det sociala välfärdssystemet. "Bostadssubventioner" och "generella bostadssubventioner" har utpekats som områden där försämringar kan bli aktuella. En försämring av "bostadssubventioner" och "generella bostadssubventioner" skulle fördjupa krisen på bostads- och hyresmarknaden och försämra levnadsstandarden för människor med låga och normala inkomster.

Med hänvisning till det anförda ber jag att få ställa följande fråga till statsrådet Friggebo:

Överväger statsrådet att förorda att regeringen genomför de förändringar som stats- och utrikesministrarna aviserat?

Onsdagen den
14 november 1979

§ 20 Meddelande om frågor

Meddelades att följande frågor framställdes

*Meddelande om
frågor*

den 13 november

1979/80:116 av *Eivor Marklund* (vpk) till statsministern om regeringsinitiativ med anledning av viss uppvaktnings av ungdom från Norrbotten:

”7:e aprilrörelsen” – ett uttryck för Norrbottensungdomens vilja att slåss för sitt läns framtid – har som ett led i sin aktivitet informerat regeringen (statsministern och arbetsmarknadsministern) om de krav som ställs och överlämnat 50 000 namnunderskrifter till stöd för dess krav. Inte minst det stora intresset från massmedias sida motiverar ett offentligt besked från statsministern på frågan:

Vilka initiativ avser regeringen att ta på basis av det material som presenterades vid uppvaktnings av representanter för Norrbottens ungdom?

den 14 november

1979/80:117 av *Rune Torwald* (c) till kommunikationsministern om åtgärder för att trygga den svenska kustsjöfartens konkurrenskraft:

I min motion 1978/79:182 begärde jag åtgärder från regeringens sida för att justera vissa skeppsmättningsregler som nu innebär konkurrensnackdelar för svensk sjöfart.

I trafikutskottets betänkande 1978/79:14 noteras: ”Regeringen har också – genom beslut den 7 december 1978 – uppdragit åt sjöfartsverket att pröva möjligheterna att vidta sådana åtgärder inom denna ram som minskar de olägenheter och konkurrensnackdelar som i vissa fall kan uppstå för svensk sjöfart. Resultatet av prövningen skall redovisas till chefen för kommunikationsdepartementet senast den 1 juli 1979.” Därmed ansågs syftet med min motion tillgodosett.

I rapporten från IMCO:s sjösäkerhetskommittés möte i London den 8–12 oktober 1979 redovisas under p. 10.5: ”Kommittén noterade att ett antal länder nu skulle överväga att ändra sina nationella regler i syfte att tillåta att mätmärket placeras i överensstämmelse med den tolkning som har använts av Förbundsrepubliken Tyskland.”

Detta innebär – vilket jag befarade i min ovannämnda motion – att bl. a. grannländerna Danmark och Norge övergår till de tyska mättningsreglerna, något som innebär en utslagning av svenskt kusttonnage, om inte också Sverige snabbt ändrar sina regler på samma sätt.

Under hänvisning till det anförda får jag rikta följande frågor till kommunikationsministern:

Är statsrådet beredd vidtaga snara åtgärder för att trygga den svenska kustsjöfartens konkurrenskraft?

Om svaret är ja, i så fall vilka åtgärder?

1979/80:118 av *Birger Rosqvist* (s) till utrikesministern om de politiska förhållandena på Cypern:

Norra delen av Cypern är sedan 1974 ockuperat av turkiska trupper. Den turkiska krigshandlingen och dess följder har sedan dess fördömts i FN men utan påtagliga resultat. Den tragik som följde i krigets spår finns fortfarande kvar. Många människor har tvingats lämna sina hem och lever som flyktingar i sitt eget land. Många människor försvann i samband med invasionen och uppgifter om dem saknas.

Cypern är ett land som tvingats på en delning. Det medför allvarliga problem för hela dess folk inom alla livets områden. Jag vill därför fråga utrikesministern:

Anser regeringen att Cypernproblemets lösning är en viktig fråga för freden, för mänskliga rättigheter och för tilltron till FN-beslut?

Anser regeringen det vara viktigt att Sverige i internationella sammanhang uppmärksammar Cypernproblemet?

1979/80:119 av *Axel Andersson* (s) till utrikesministern om Sydafrikas och Rhodesias militära attacker mot Moçambique, Zambia och Angola:

Samtidigt som Londonkonferensen om Zimbabwe inleddes i höstas ökade Sydafrika och Rhodesia trycket på de s. k. frontstaterna Moçambique, Zambia och Angola genom ökade militära attacker. Angreppen förändrades också kvalitativt. Förutom befrielseörelsernas läger angrips nu också civila och ekonomiska mål som spannmålslager, industrianläggningar, broar och andra kommunikationsanläggningar. Därmed ökar också antalet civila offer kraftigt, och kriget har övergått till att bli ett terrorkrig.

Enligt min uppfattning måste den internationella opinionen väckas för vad som just nu sker i södra Afrika för att förmå angriparna att upphöra med sin terrorverksamhet. Det är därför mycket beklagligt att regeringen ännu inte funnit skäl att uttala sitt fördömande av Sydafrikas och Rhodesias allt tätare terrorattacker mot Moçambique, Zambia och Angola.

Min fråga till utrikesministern blir därför:

Avser regeringen att inom den närmaste tiden uttala sitt fördömande över de övergrepp mot civilbefolkningen i de s. k. frontstaterna som Sydafrikas och Rhodesias intensifierade terrorattacker innebär?

1979/80:120 av *Kurt Ove Johansson* (s) till bostadsministern om ökade resurser till miljöförbättringar:

På initiativ av den socialdemokratiska regeringen infördes 1974 ett statligt bidrag för att förbättra boendemiljön och för att fördjupa hyresgästernas inflytande. Som en direkt följd därav pågår i Malmö kommun ett projekt som kallas Bättre boendemiljö.

De borgerliga regeringarna har inte följt upp ovan nämnda bidragsreform från 1974 på ett tillfredsställande sätt. Genom bl. a. en otillräcklig medelstilldelning hotas nu flera projekt i Malmö att läggas på is, trots att de tillhör de

mest angelägna, dvs. prioritetsgrupp 1. Hyresgäster med en "svår" boendemiljö, framför allt i storstadslänen, har kommit i kläm. För dem ter sig nuvarande fördelningsramar som djupt orättvisa.

Mot denna bakgrund vill jag ställa följande frågor till bostadsminister Birgit Friggebo:

Avser regeringen att ge bostadsstyrelsen begärda resurser för miljöförbättringsbidrag, och kommer statsrådet att medverka till att det vid fördelningen tas särskild hänsyn till behoven av miljöförbättringar i de s. k. svåra bostadsområdena i storstadslänen?

1979/80:121 av *Anna Wohlin-Andersson* (c) till justitieministern om lokaliseringen av länsrätterna:

Riksdagen beslöt under våren 1978 om riktlinjer för en ny länsrättsorganisation. (Beslutet trädde i kraft den 1 juli 1979 och de nya domstolarna kallas länsrätter.) Under våren 1979 hade riksdagen att ta ställning till ett flertal motioner angående lokaliseringen av de nya länsrätterna till annan ort än residensstaden inom resp. län. Riksdagen avslag samtliga motioner med motivering att frågan om lokalisering av de nya länsrätterna noggrannare behövde utredas från fall till fall. – Länsstyrelsen i Östergötland framhöll i en skrivelse till justitiedepartementet i oktober 1978 och i Länsplanering-Rapport-79 att många skäl talade för en förläggning av den nya länsrätten till Motala. Detta är fortfarande aktuellt av flera skäl. Ur regionalpolitisk synpunkt behövs en lokalisering av statlig verksamhet även utanför Linköping. Motala är på grund av omfattande industrikriser i stort behov av nya arbetstillfällen. F. n. finns inga godtagbara lokaler i Linköping för länsrätten medan däremot sådana står till förfogande i Motala. För att så snart som möjligt åstadkomma en god arbetsmiljö för den nya länsrätten och för att snabbt få klarhet i var resurserna för att skaffa fram lämpliga lokaler bör sättas in är det viktigt att frågan om lokaliseringen snarast avgöres.

I justitiekammarens betänkande 1978/79:26 står det: "Frågan om lokalisering av länsrätt bör emellertid i enlighet med vad riksdagen förutsatt och vad som förordas i propositionen utredas vidare. Det slutliga ställningstagandet från regeringens sida bör tas så snart utredningsarbetet avslutats."

Med hänsyn till vad jag anfört hemställer jag att till statsrådet få ställa följande frågor:

1. Hur långt har utredningsarbetet om eventuell utlokalisering av länsrätterna från residensstäderna fortskridit?
2. Är länsrätten i Östergötland föremål för utredningens uppmärksamhet och när kan i så fall besked väntas?

§ 21 Kammaren åtskildes kl. 15.23.

In fidem

TOM T.SON THYBLAD

/Solveig Gemert